

Rządowy program na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”

Raport ewaluacyjny

2015

Autorki:

Magdalena Szostakowska
Małgorzata Leszczyńska
Iwona Pogoda

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
Metodologia	4
1. Badanie ewaluacyjne	4
1. Realizacja	4
2. Respondenci w badaniu	7
Wyniki	9
1. Projekty wojewódzkie	9
1. Diagnoza	9
2. Wybór projektów i konkursy	24
3. Realizacja projektów	31
4. Efekty i ich monitorowanie	36
2. Projekty centralne	48
3. Synergia projektów	62
4. Współpraca i informowanie	63
Wnioski i rekomendacje	71

Wstęp

Badanie ewaluacyjne Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” jest prowadzone od początku programu, czyli od 2014 roku. Obecny raport jest raportem rocznym, podsumowującym działania w 2015 roku. Badanie realizację Ośrodek Ewaluacji.

Serdecznie dziękujemy wszystkim respondentom za gotowość pomocy i udział w badaniu.

Zespół badawczy

Użyte w raporcie skróty:

Program, BiPS	Rządowy program na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
NGO	Organizacja pozarządowa
CAWI	Ankieta elektroniczna
BIP	Biuletyn Informacji Publicznej

Metodologia

1. Badanie ewaluacyjne

Cele badania dotyczą zarówno oceny bieżącej realizacji jak i określenia propozycji zmian w kolejnej edycji konkursów dotacyjnych.

Cele badania to:

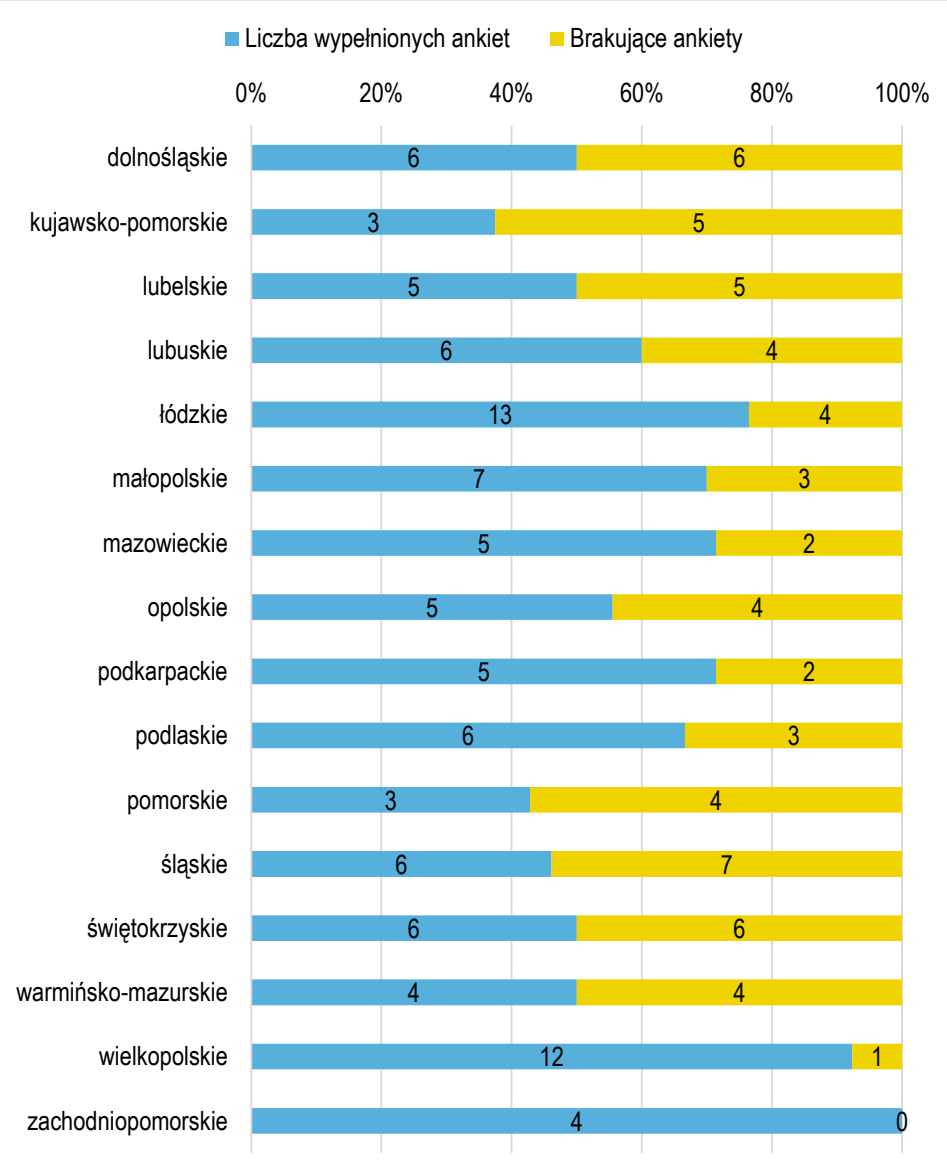

1. Ocena skuteczności programów lokalnych w poszczególnych województwach, oraz innych działań o charakterze centralnym związanych z realizacją Programu.
2. Ocena mechanizmów działania Programu.
3. Wypracowanie rekomendacji służących konstruowaniu kolejnych instrumentów wsparcia.

Badanie obejmuje trzy poziomy: centralny, regionalny oraz lokalny. Łączy w sobie zarówno zebranie opinii od szerokiego spectrum projektodawców, jak i poznanie lokalnych kontekstów i uwarunkowań poszczególnych działań.

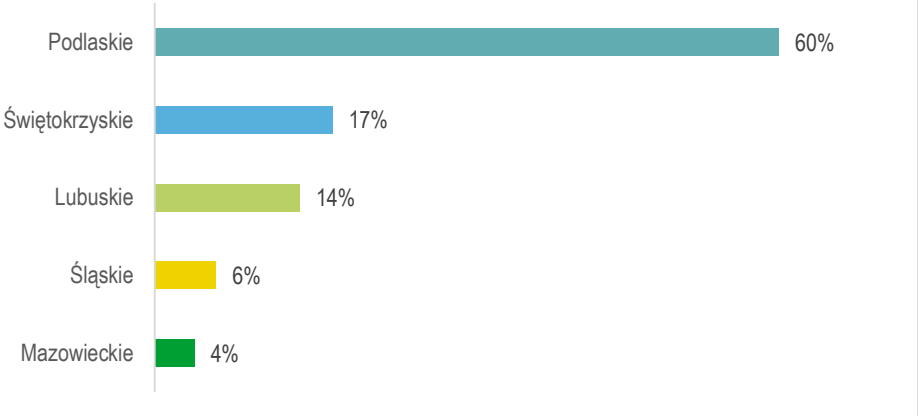
1. Realizacja

Metoda	Informacje o realizacji w 2015 roku
Wywiad indywidualny	1 wywiad indywidualny z przedstawicielem Ministerstwa Edukacji Narodowej
Ankieta elektroniczna	<p>Ankieta elektroniczna była podstawowym narzędziem zbierania informacji w tym badaniu.</p> <p>Poziom regionalny</p> <p>Wszyscy koordynatorzy wojewódzcy zostali poproszeni o odpowiedzi na pytania dotyczące ich regionu. Ankieta była realizowana od 4 do 16 listopada 2015 r.</p> <p>Poziom lokalny</p> <p>Na podstawie danych kontaktowych przekazanych przez koordynatorów do wszystkich wojewódzkich realizatorów projektów rozesłano prośbę o wypełnienie ankiety. Ostatecznie uzyskano 96 kompletnych ankiet na 156 adresy w bazie – czyli na ankietę odpowiedziało 62% projektodawców.</p> <ul style="list-style-type: none">* W 10 przypadkach jedna organizacja lub jednostka samorządu realizowała więcej niż jeden projekt np.: Urząd Miasta Gorzowa Wielkopolskiego, który realizuje 5 projektów lub Stowarzyszenie Drogowskazy, które realizuje 4 projekty w różnych województwach.* Bazy przekazane przez koordynatorów wojewódzkich nie były kompletne i nie zawsze udało się ustalić adres mailowy osoby, do której powinna trafić ankieta. <p>Początkowo ankieta dla realizatorów została uruchomiona równolegle do ankiety dla koordynatorów wojewódzkich – czyli na początku listopada 2015 r. Jednak w wyniku licznych zgłoszeń od realizatorów, których projekty dopiero się rozpoczynały, zdecydowano, że ankieta zostanie przesunięta na początek grudnia.</p> <p>W trakcie realizacji podjęto szereg działań mających na celu zapewnienie jak najwyższego zwrotu ankiet.</p>

Metoda	Informacje o realizacji w 2015 roku																																																									
	<ul style="list-style-type: none"> * Projektodawcy mieli bezpośredni kontakt do zespołu badawczego i często z niego korzystali dzieląc się swoimi uwagami. * Przesłano 3 przypomnienia mailowe o realizacji. <p>Ostatecznie struktura zebranych danych wygląda następująco:</p> <div style="text-align: center;"> <table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th>Województwo</th> <th>Liczba wypełnionych ankiet</th> <th>Brakujące анкеты</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>dolnośląskie</td><td>6</td><td>6</td></tr> <tr><td>kujawsko-pomorskie</td><td>3</td><td>5</td></tr> <tr><td>lubelskie</td><td>5</td><td>5</td></tr> <tr><td>lubuskie</td><td>6</td><td>4</td></tr> <tr><td>łódzkie</td><td>13</td><td>4</td></tr> <tr><td>małopolskie</td><td>7</td><td>3</td></tr> <tr><td>mazowieckie</td><td>5</td><td>2</td></tr> <tr><td>opolskie</td><td>5</td><td>4</td></tr> <tr><td>podkarpackie</td><td>5</td><td>2</td></tr> <tr><td>podlaskie</td><td>6</td><td>3</td></tr> <tr><td>pomorskie</td><td>3</td><td>4</td></tr> <tr><td>śląskie</td><td>6</td><td>7</td></tr> <tr><td>świętokrzyskie</td><td>6</td><td>6</td></tr> <tr><td>warmińsko-mazurskie</td><td>4</td><td>4</td></tr> <tr><td>wielkopolskie</td><td>12</td><td>1</td></tr> <tr><td>zachodniopomorskie</td><td>4</td><td>0</td></tr> </tbody> </table> </div> <p>W ankiecie wzięło udział 41 przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i 55 projektodawców z organizacji pozarządowych.</p> <div style="text-align: center; border: 1px solid black; padding: 10px; margin-top: 10px;"> <p>Jaką instytucję Pan/Pani reprezentuje?</p> <p>■ Samorząd ■ Organizację pozarządową</p> <table border="1" style="margin: auto; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th>Instytucja</th> <th>Procent</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Samorząd</td><td>43%</td></tr> <tr><td>Organizację pozarządową</td><td>57%</td></tr> </tbody> </table> </div>	Województwo	Liczba wypełnionych ankiet	Brakujące анкеты	dolnośląskie	6	6	kujawsko-pomorskie	3	5	lubelskie	5	5	lubuskie	6	4	łódzkie	13	4	małopolskie	7	3	mazowieckie	5	2	opolskie	5	4	podkarpackie	5	2	podlaskie	6	3	pomorskie	3	4	śląskie	6	7	świętokrzyskie	6	6	warmińsko-mazurskie	4	4	wielkopolskie	12	1	zachodniopomorskie	4	0	Instytucja	Procent	Samorząd	43%	Organizację pozarządową	57%
Województwo	Liczba wypełnionych ankiet	Brakujące анкеты																																																								
dolnośląskie	6	6																																																								
kujawsko-pomorskie	3	5																																																								
lubelskie	5	5																																																								
lubuskie	6	4																																																								
łódzkie	13	4																																																								
małopolskie	7	3																																																								
mazowieckie	5	2																																																								
opolskie	5	4																																																								
podkarpackie	5	2																																																								
podlaskie	6	3																																																								
pomorskie	3	4																																																								
śląskie	6	7																																																								
świętokrzyskie	6	6																																																								
warmińsko-mazurskie	4	4																																																								
wielkopolskie	12	1																																																								
zachodniopomorskie	4	0																																																								
Instytucja	Procent																																																									
Samorząd	43%																																																									
Organizację pozarządową	57%																																																									

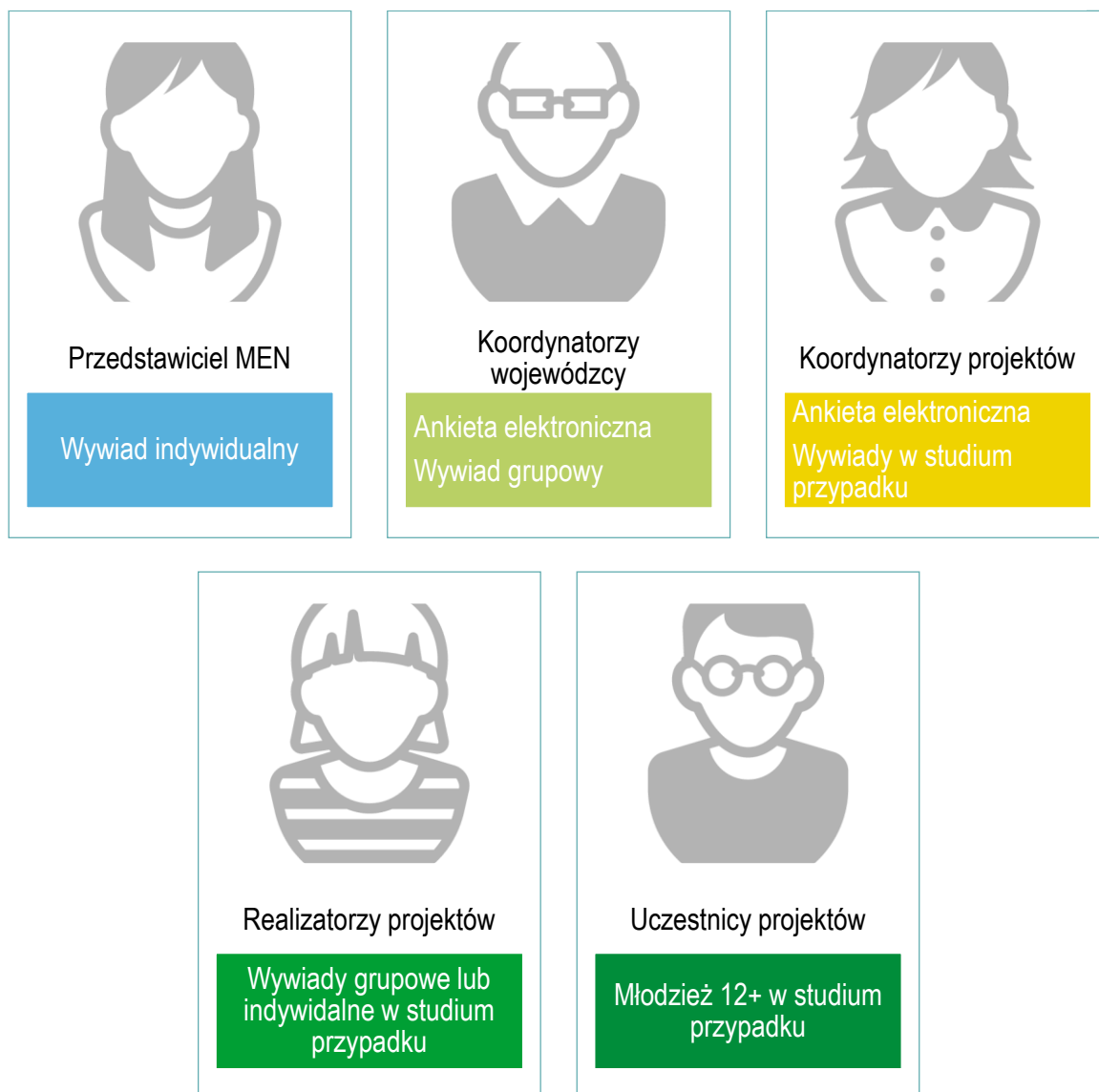
Metoda	Informacje o realizacji w 2015 roku
Wywiad grupowy	<p>W wywiadzie grupowym online, zrealizowanym w listopadzie, udział wzięli przedstawiciele zespołów koordynujących 6 województw. Koordynatorzy wojewódzcy zostali do wywiadu dobrani celowo na podstawie odpowiedzi w ankiecie elektronicznej. Kryteria doboru miały zapewnić różnorodność prezentowanych opinii i potwierdzić lub obalić hipotezy dotyczące zasadniczych różnic występujących między poszczególnymi regionami.</p> <p>W wywiadzie wzięły udział:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Województwa o największej i najmniejszej liczbie realizowanych projektów. * Województwa, w których ogłoszono jeden konkurs na realizację projektów i takie, w których ogłoszono kilka konkursów. * Województwa, których odpowiedzi w ankiecie elektronicznej wymagały pogłębienia.
Studium przypadku	<p>Studium przypadku pozwala na przyjrzenie się pojedynczemu projektowi. Każde studium to osobne mini-badanie.</p> <p>Poziom lokalny</p> <p>W ramach ewaluacji, w każdym z sześciu projektów przeprowadzono:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Analizę wniosku projektowego. * Wywiad telefoniczny z koordynatorem projektu. * Wywiad grupowy lub serię wywiadów telefonicznych z trenerami/realizatorami. * Ankietę elektroniczną z młodzieżą biorącą udział w projekcie. <p>Do studiów przypadku projekty dobrano celowo. Wybrano:</p> <ul style="list-style-type: none"> * 3 projekty realizowane przez organizacje pozarządowe i 3 projekty realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego. * Jeden z projektów, który miał najwyższą dotację. * Jeden z projektów, który otrzymał najniższą dotację. <p>Ponieważ zdarza się, że jedna organizacja lub samorząd składa wnioski na realizację kilku projektów (w przypadku NGO jest nawet przypadek jednej organizacji, która realizuje analogiczne projekty w kilku województwach), tego typu przypadek włączono do analizy. Ankietę elektroniczną skierowano do uczniów powyżej 12 roku życia ze względu na kompetencje poznawcze młodych osób. W ankiecie wzięło udział 578 uczniów z 5 województw.</p>

Metoda	Informacje o realizacji w 2015 roku												
	<p data-bbox="651 253 1109 286" style="text-align: center;">W którym województwie mieszkasz?</p> <table border="1" data-bbox="427 320 1348 734"> <thead> <tr> <th>Województwo</th> <th>Procent</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Podlaskie</td> <td>60%</td> </tr> <tr> <td>Świętokrzyskie</td> <td>17%</td> </tr> <tr> <td>Lubuskie</td> <td>14%</td> </tr> <tr> <td>Śląskie</td> <td>6%</td> </tr> <tr> <td>Mazowieckie</td> <td>4%</td> </tr> </tbody> </table> <p data-bbox="411 750 614 779">Poziom centralny</p> <p data-bbox="411 786 1385 898">Obok realizacji projektów w poszczególnych województwach, część projektów podejmuje działania ogólnopolskie. W tym roku badano projekt Fundacji „Dzieci Niczyje”. W ramach tego studium przypadku zrealizowano:</p> <ul data-bbox="459 904 1385 1019" style="list-style-type: none"> * Analizę danych statystycznych infolinii oraz systemu certyfikacji szkół. * 2 wywiady indywidualne z koordynatorami a jednocześnie realizatorami działań. * Analizę założeń z Harmonogramu Programu BiPS. 	Województwo	Procent	Podlaskie	60%	Świętokrzyskie	17%	Lubuskie	14%	Śląskie	6%	Mazowieckie	4%
Województwo	Procent												
Podlaskie	60%												
Świętokrzyskie	17%												
Lubuskie	14%												
Śląskie	6%												
Mazowieckie	4%												

2. Respondenci w badaniu

W badaniu udało się dotrzeć do większości grup interesariuszy Programu.

Działania badawcze skierowane do poszczególnych grup respondentów

Rysunek 1 Opracowanie własne

Wyniki

1. Projekty wojewódzkie

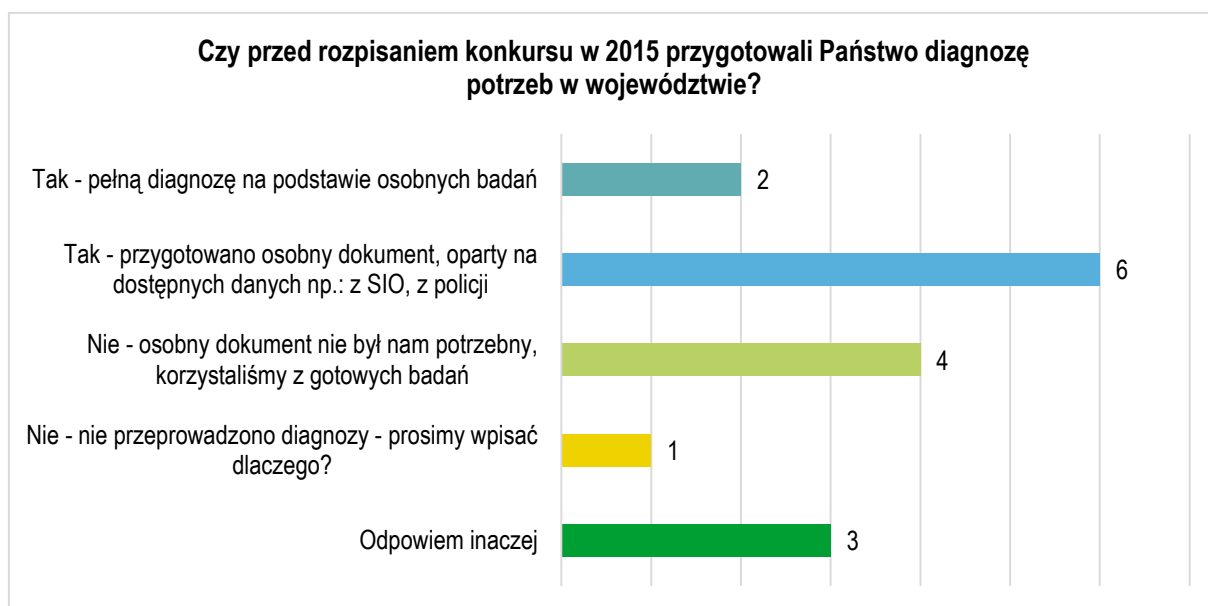
Ta część raportu dotyczy wdrażania Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” (zwanego dalej: Program „Bezpieczna i Przyjazna Szkoła”) w 16 województwach w Polsce, w 2015 roku. Istotne jest, by podkreślić, iż Program dla każdego województwa przewidywał tę samą kwotę na realizację zadań (233 068 PLN na 2015 rok). Województwa natomiast posiadały dużą swobodę w kształtowaniu polityki profilaktycznej i wyboru preferowanych zagadnień, które zostały ostatecznie dofinansowane w drodze otwartych konkursów.

1. Diagnoza

Analizę zagadnień związanych z wojewódzkim wdrażaniem należy rozpocząć od kwestii diagnozy. Diagnoza będzie traktowana trojako:

- * Jako diagnoza na poziomie wojewódzkim, będąca wstępem do wyboru obszarów priorytetowych na rok 2015.
- * Jako diagnoza na poziomie lokalnym będąca punktem wyjścia do realizacji danego projektu.
- * Jako diagnoza problemów wśród uczniów – odbiorców działań Programu.

W ramach ankiety elektronicznej zapytano koordynatorów wojewódzkich o to czy i jak przygotowali diagnozę wojewódzką. Poniższy wykres wskazuje, iż podejście do tego tematu było różnorodne. Tylko 6 województw pokusiło się o osobny dokument opracowany na potrzeby Programu. Dwa województwa deklarują, że przeprowadziły na tę okoliczność osobne badanie (była to np. ankieta wśród placówek szkolnych województwa o ich potrzebach). Jednocześnie wywiad z koordynatorami wskazał następującą sytuację – ze względu na krótki czas realizacji w roku 2014, wielu koordynatorów uznało, iż diagnoza robiona w październiku 2014 roku nie jest bardzo odmienna od sytuacji początku 2015 roku i użyto do planowania diagnozy wcześniej wykonanej. *Przecież nic się nie zmieniło przez 4 miesiące – mówi wprost jeden z koordynatorów.*

Wykres 1 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla koordynatorów wojewódzkich N=16

W efekcie okazuje się, że 3 województwa nie wskazały priorytetów do realizacji na 2015 rok. Najczęściej wskazywany był cel szczegółowy nr 2: *zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży* (obszary kluczowe odpowiadają celom szczegółowym Programu) – wybrało go 13 województw. Cel szczegółowy nr 1: *Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki* wybrało 10 województw. Niezmiennie w stosunku do roku ubiegłego cel szczegółowy nr 3: *promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży* jest rzadziej wskazywany jako priorytetowy w województwach.

Informacja o konieczności wykonania diagnozy przez Wojewódzki Zespół Koordynujący została przekazana do zespołów. W dokumencie: Sprawozdanie z realizacji działań w 2014 r. Rządowego programu na lata 2014-2016 "Bezpieczna i przyjazna szkoła" w ramach uwagi Ministra Finansów ustalono następujący zapis – pkt. 3:

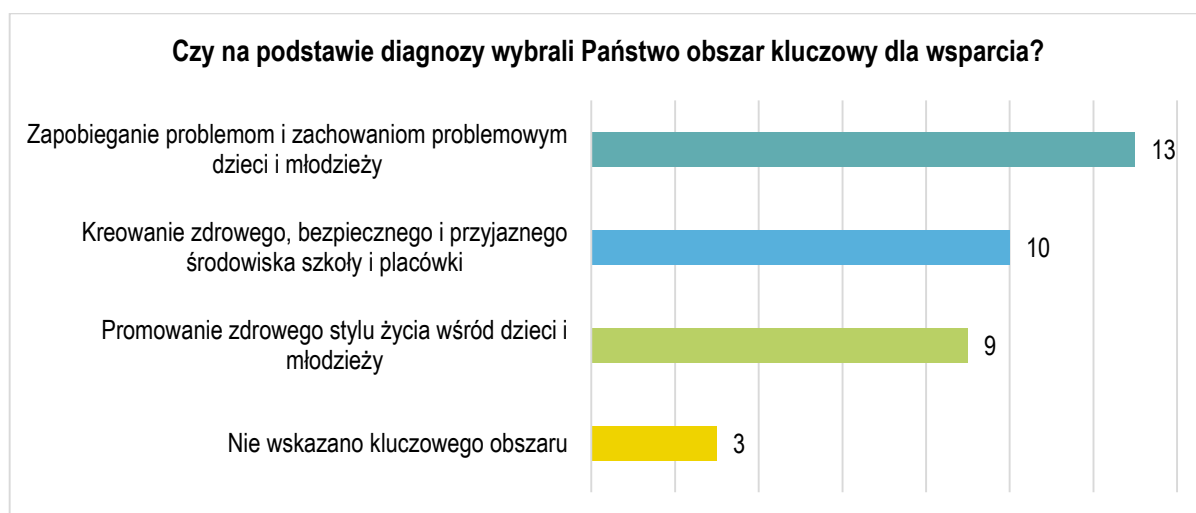
W kolejnych latach realizacji Programu wojewódzkie zespoły koordynujące są zobowiązane przygotować opinię o nasileniu na obszarze województwa problemów i zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży i na jej podstawie rekomendować wojewodzie obszary priorytetowe. W ten sposób zaplanowana realizacja Programu przyczyni się do trafnego kierowania systemu wsparcia dla szkół i placówek oświatowych.

O konieczności *przygotowania opinii* członkowie zespołów zostali powiadomieni w mailu 18 maja 2015 roku. Poproszono, by zespoły, które dotąd nie przygotowały takiego dokumentu, uzupełniły to. Z analizy powyższych zapisów wynika, iż brak przygotowania diagnozy a następnie określenie obszarów wsparcia należą do zadań zespołów i brak takiego działania należy ocenić negatywnie.

Dodatkowo w dokumencie „Rekomendacje dla wojewódzkich zespołów koordynujących” czytamy, co następuje:

Rekomendacja 3: Dla zapewnienia efektywnego wykorzystania środków rekomenduje się, aby w dokumentacji konkursowej i dokumentacji zadań pozakonkursowych umieścić zapisy zapewniające koncentrację interwencji na niewielkiej liczbie priorytetowych obszarów wsparcia. Obszary te mogą zostać wskazane ze względu na rodzaj odbiorców, tematykę i skuteczne formy wsparcia. W odniesieniu do trybu konkursowego pożądane jest zastosowanie kryteriów oceny ofert premiujących wybór działań w obszarach priorytetowych.

Oznacza to, że wybór i zawężanie obszarów wsparcia w danym województwie było zalecane przez MEN. Zespoły natomiast pozostawiały raczej szeroki obszar wsparcia dla projektodawców, co nie do końca odpowiada powyższej rekomendacji. Rozkład odpowiedzi pokazuje poniższy wykres:

Wykres 2 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla koordynatorów wojewódzkich N=16

Analiza danych pozwala jednak wskazać też i dobre praktyki w temacie diagnozy wojewódzkiej, co pokazuje poniższa ramka:

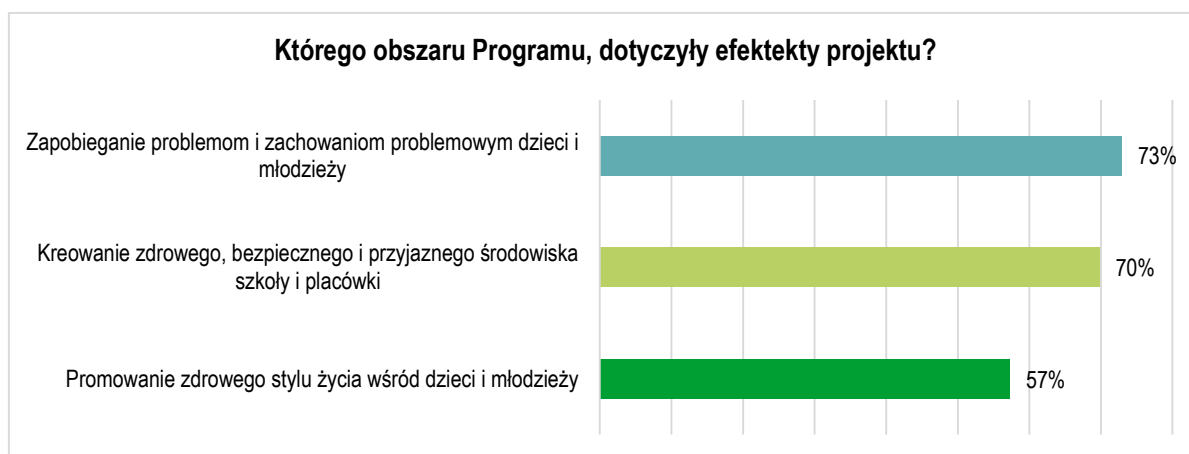
<p><i>Dobra praktyka!</i></p>	<p>Województwo kujawsko-pomorskie wykorzystało do diagnozy następujące źródła danych:</p> <ul style="list-style-type: none">* „Badanie wartości i postaw gimnazjalistów województwa kujawsko-pomorskiego”,* wyniki ewaluacji prowadzonej w szkołach i placówkach,* wyniki analizy SWOT stanu edukacji w województwie kujawsko-pomorskim,* wyniki analizy „Strategii Edukacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013” oraz „Kujawsko-Pomorskiego Programu Edukacji na lata 2014-2020+”,* raporty Policji umieszczone na stronie BIP,* Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.* Pod uwagę wzięto również głosy młodzieży jako wnioski z debat prowadzonych w
-------------------------------	---

powiatach: żnińskim, nakielskim, świeckim, wąbrzeskim oraz rypińskim.

Na podstawie dostępnych dokumentów wojewódzki zespół koordynujący przygotował dla Wojewody opinię o nasileniu na obszarze województwa problemów i zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży.

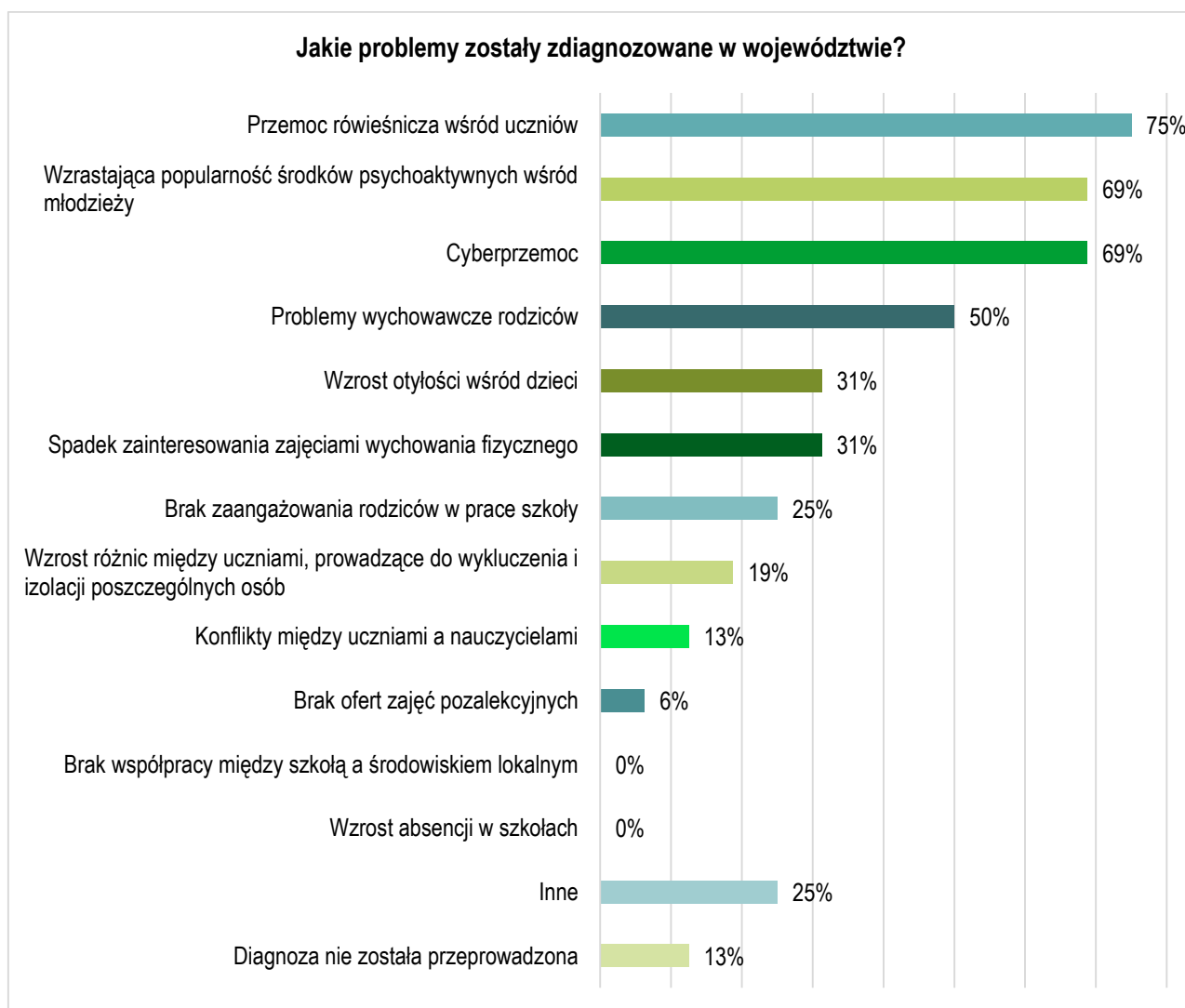
Poniższy wykres to z kolei odpowiedzi projektodawców, którzy wskazywali, w jakich obszarach (celach szczegółowych Programu) realizowali swoje projekty. Układ nie do końca odwzorowuje wcześniejszy wykres bowiem o ile priorytetem jest cel szczegółowy nr 2 (73% wskazań), to widać, że dla projektodawców niemal równie ważny jest cel szczegółowy nr 1 (70%).

Wykres 3 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla realizatorów projektów N=96

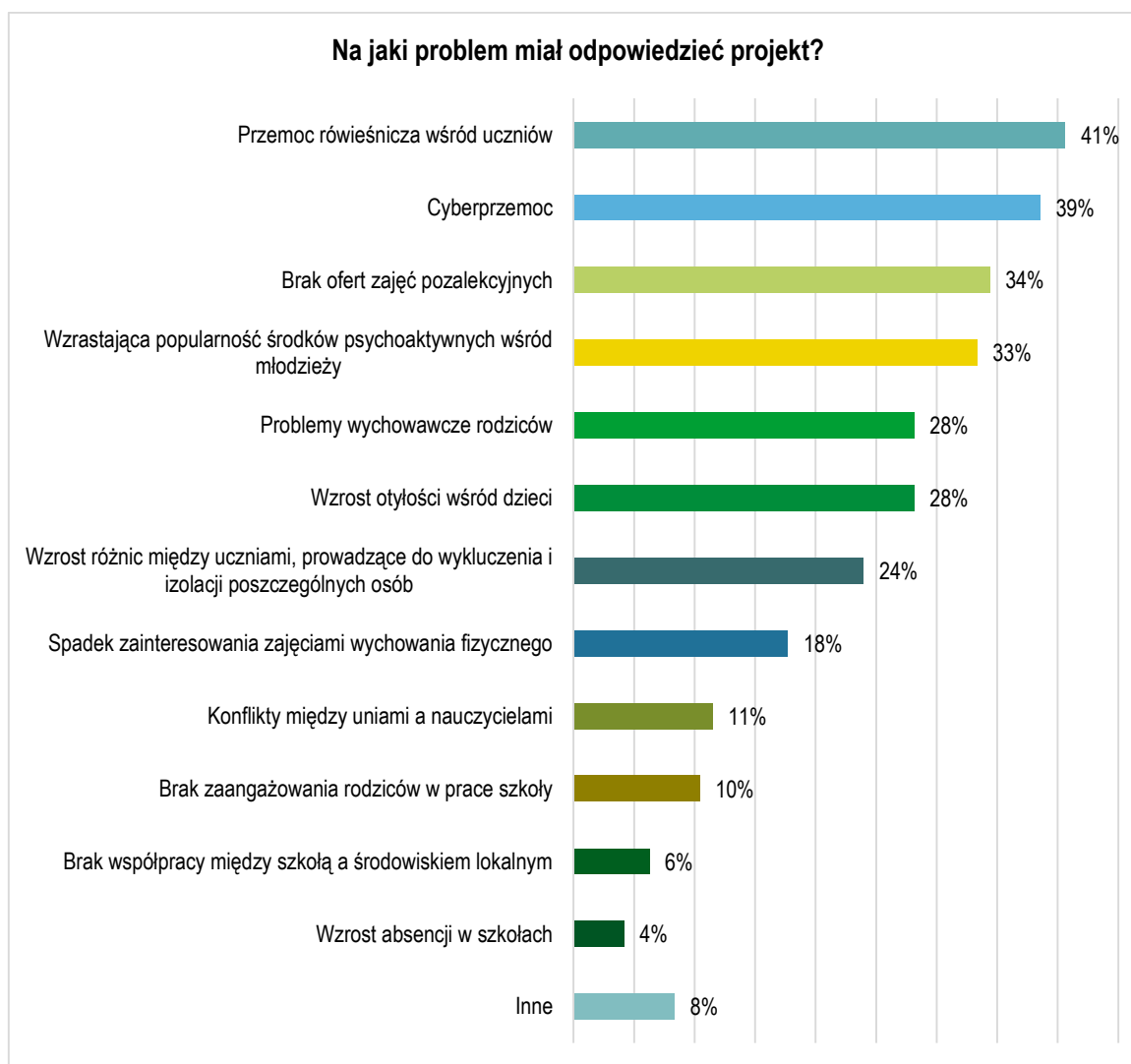
Widać, że temat diagnozy wojewódzkiej nie zajmuje w pracach zespołów wojewódzkich centralnego czy kluczowego miejsca. Wnioskować o tym można również ze swobodnych wypowiedzi koordynatorów. Na pytanie, czym kierowały się zespoły wojewódzkie przy wyborze projektów – najczęściej padały stwierdzenia typu: *szukaliśmy czegoś co nas zaciekaWi, czy: zależało nam, by w projekcie znaleźć coś oryginalnego, nie sztamowego*. Z wypowiedzi tych wynika więc, że to nie tyle zgodność projektów z szeroko zakreślonymi priorytetami była ważna, ale jakiś rodzaj oryginalności, który zaciekaWi oceniających. Podkreślali przy tym fakt, iż środki finansowe dostępne w skali województwa na projekty są niewielkie, stąd trudno mówić o kreowaniu polityki lokalnej. Diagnozy nie zostały też przez województwa udostępnione na stronach internetowych kuratoriów (w BIP, tam gdzie znajdowała się reszta dokumentacji konkursowej). Uznano, iż diagnozy są dokumentami wewnętrznymi. Być może niesłusznie, gdyż ich opublikowanie dałoby wskazania projektodawcom, jakie działania proponować w swoich ofertach.

Na podstawie ankiety CAWI wiadomo natomiast, jakie obszary zostały wskazane w województwach jako problematyczne a zatem warte wspierania. Zdecydowanie priorytetem są: *przemoc rówieśnicza, środki psychoaktywne oraz cyberprzemoc*. Pokazuje to poniższy wykres.

Wykres 4 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla koordynatorów wojewódzkich N=16

Wskazania te zgadzają się z deklaracjami realizatorów projektów w dwóch aspektach – przemocy rówieśniczej i cyberprzemocy. Kolejne wskazania nieco różnią się w obu grupach. Jednak pierwsze pięć zagadnień pozostaje bez zmian. A zatem projekty dość dobrze wpasowują się w oczekiwania koordynatorów wojewódzkich.

Wykres 5 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety ewaluacyjnej dla realizatorów N=96. Można było udzielić kilku odpowiedzi.

*

Ze słabości diagnoz wojewódzkich z pewnością wynika z kolei niska jakość diagnoz lokalnych we wnioskach projektowych. Analiza dokumentacji wybranych do studiów przypadków projektów w obszarze diagnozy pozwala stwierdzić, iż jest to raczej powierzchowny opis sytuacji. Najczęściej nieoparty o dane. Oto kilka fragmentów z diagnoz lokalnych, które pozwolą zrozumieć stawiany zarzut:

Niepokojące są wyniki badań wskazujące na narastający odsetek dzieci i młodzieży w Polsce odżywiających się w sposób niewłaściwy dla ich prawidłowego rozwoju. Problem otyłości i jej następstw dotyczy coraz młodszych dzieci.(...)

Fragment z oferty, woj. podlaskie

Czy też:

(...) Okres młodości, będący czasem poszukiwań własnej tożsamości i przynależności grupowej, kształtowania planów życiowych, opinii, jak również kwestionowania istniejących zasad jest okresem, w którym łatwo się zagubić. Często ma się wówczas trudności z nazwaniem tego, co jest ważne. Młodemu człowiekowi ciężko jest dawkować emocje, wszystko przeżywa z wielką intensywnością niejednokrotnie nie ma świadomości konsekwencji podejmowanych przez siebie działań. (...)

Fragment z oferty, woj. śląskie

Przedstawione fragmenty to ilustracja z dwóch wniosków, które wskazują że zdecydowanie brakuje danych na poparcie stawianych we wnioskach tez. Być może jest to związane z samą konstrukcją wniosku, gdzie obszar dotyczący diagnozy zatytułowany jest: *Opis potrzeb wskazujących na konieczność wykonania zadania publicznego, opis ich przyczyn oraz skutków*. Nie jest tu napisane wprost, iż powinna się tu pojawić diagnoza zjawiska/problemu, który chcemy rozwiązać poprzez projekt. Niemniej jednak można też wskazać przykłady bardzo pozytywne – doskonale opracowanej diagnozy w oparciu o przeprowadzone badania.

<p><i>Dobra praktyka!</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> * Szkoła wykonała ankiety wśród uczniów, nauczycieli oraz wywiad z pedagogiem. * Dane zostały przedstawione w 3 obszarach: klimat, konflikty, wykluczenie. * Poniżej fragment z obszaru wykluczenie, który prezentuje sposób podawania danych i ilustracji problemu: <p>(...) <u>Uczniowie oceniają stopień integracji nisko (0,21 na skali od -3 do 3). 50% badanych uznaje, że klasy nie są zintegrowane. Pomóc mogą umiejętności interpersonalne: Według 60% uczniów w integracji pomaga zachowanie rówieśników (przyjazne nastawienie, współpraca, wzajemna pomoc itp.), wg 31% zachowanie nauczycieli (kiedy dają uczniom wskazówki, są mili, prowadzą ciekawe lekcje, wysłuchują ich problemów).</u>(...)</p> <p style="text-align: right;">Fragment z oferty, woj. mazowieckie</p>
-------------------------------	---

Analiza wskazuje na duże zróżnicowanie jakości przedstawianych diagnoz. Należy podkreślić, iż są to projekty przyjęte do realizacji a zatem zespoły wojewódzkie podjęły decyzje pozytywną o ich dofinansowaniu. Należy pamiętać, iż szkoły w ramach ewaluacji zewnętrznej często posiadają dane dotyczące sytuacji własnej placówki – chociażby w wymaganiu 5: „Kształtowanie postawy

i respektowanie norm społecznych”¹. Nie zawsze istnieje więc konieczność realizowania dodatkowych badań, by opisać sytuację w danej szkole.

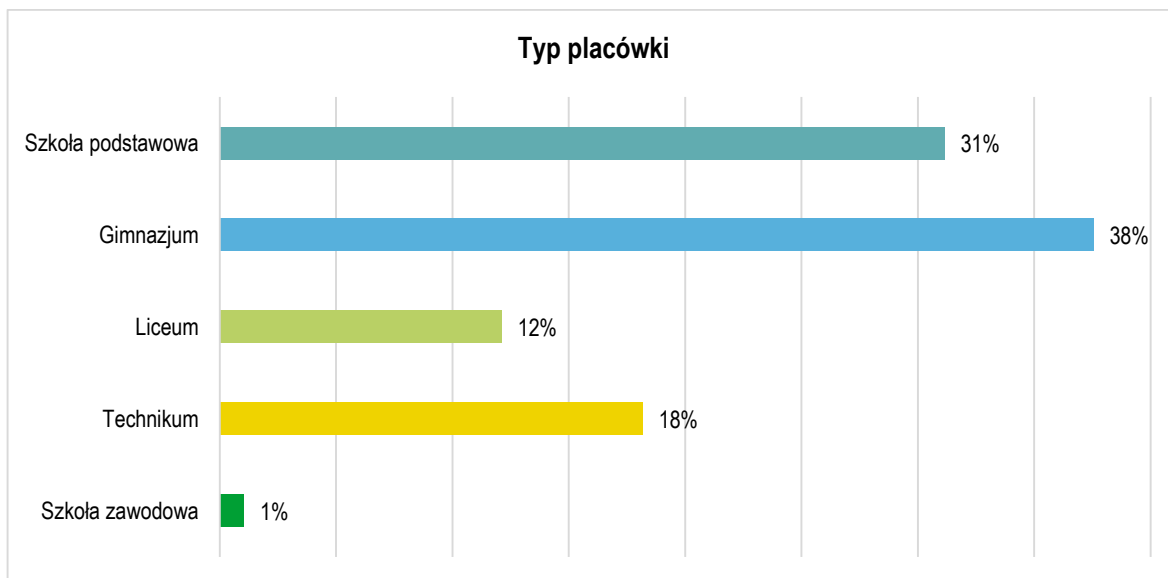
Diagnoza wśród uczniów

Aby przyjrzeć się nieco sytuacji wśród odbiorców/uczniów w placówkach wybranych do badania studium przypadku przeprowadzono wśród nich ankietę elektroniczną. Ankieta została skonstruowana jako diagnostyczna wokół trzech obszarów działania Programu.

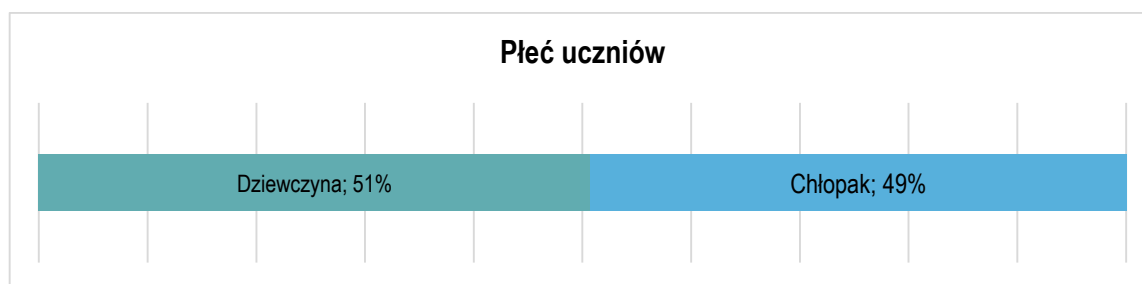
Ankieta CAWI obejmowała 5 województw (podlaskie, świętokrzyskie, lubelskie, śląskie, mazowieckie) i wzięło w niej udział 578 uczniów. Udział chłopców i dziewcząt był niemal równy, przeważali uczniowie z gimnazjów (38%) i szkół podstawowych (31%) – co pokazują kolejne wykresy.

¹ Za: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. Nr 168 poz. 1324)

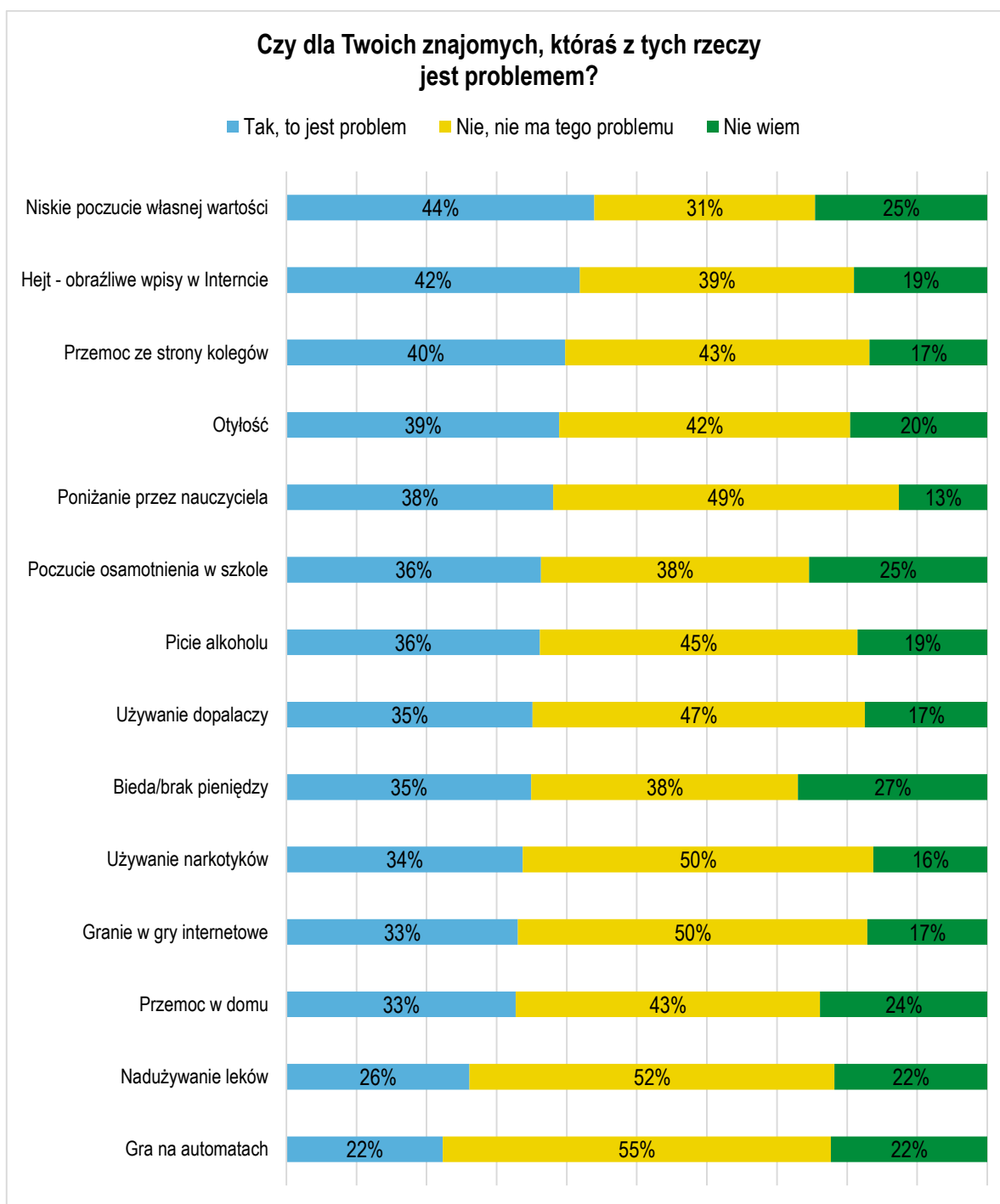

Wykres 6 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

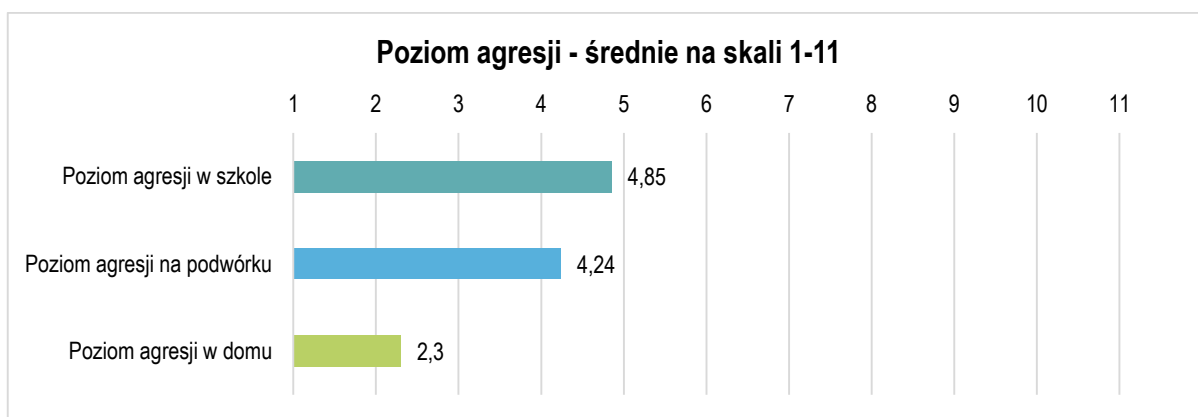
Wykres 7 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Zadaniem uczniów było wskazanie, które z wymienionych problemów dotyczą ich znajomych. Okazuje się, iż najczęściej wskazywali oni *niskie poczucie własnej wartości* (aż 44% uznało to za problem wśród kolegów), tzw. *hejt – obraźliwe wpisy w Internecie* (42%) oraz *przemoc ze strony kolegów* (40%). Jednak kolejne kategorie również mają wysokie wskazania – dla 39% *otyłość* jest problemem wśród młodzieży a dla 38% *poniżanie przez nauczycieli* stanowi kłopot. Szczegóły kolejnych kategorii pokazuje wykres, jednak wskazania zdecydowanej większości z nich dotyczą nieco ponad 1/3 osób. To duże odsetki.

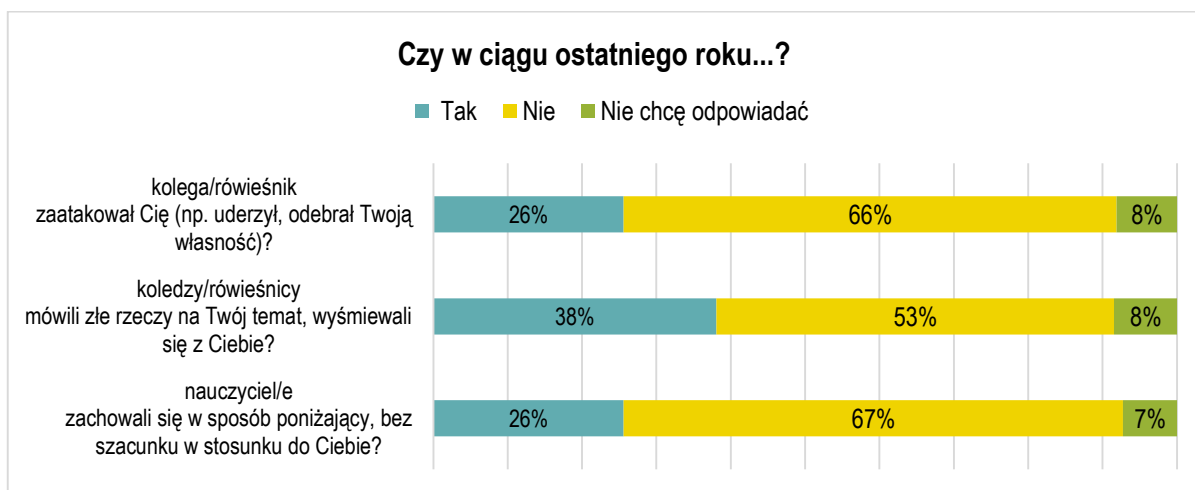
Wykres 8 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Warto te dane zestawić z kolejnymi szczegółowymi pytaniami dotyczącymi poszczególnych aspektów funkcjonowania młodych ludzi w szkole i poza nią. I tak, gdy pytano ich o poziom agresji w 3 wymiarach: w szkole, na podwórku oraz w domu – okazało się, iż średnio niemal połowa dostrzega agresję w szkole oraz na podwórku. Znacznie niższy wskaźnik dotyczy domów rodzinnych – co może być krępujące.

Wykres 9 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Z kolei pytani o to, czy osobiście doświadczyli zachowań przemocowych, młodzi ludzie wskazywali, iż zostali zatakowani (26% wskazań) oraz byli wyśmiewani przez kolegów (38% wskazań). Również 26% osób doświadczyła poniżania ze strony nauczyciela.

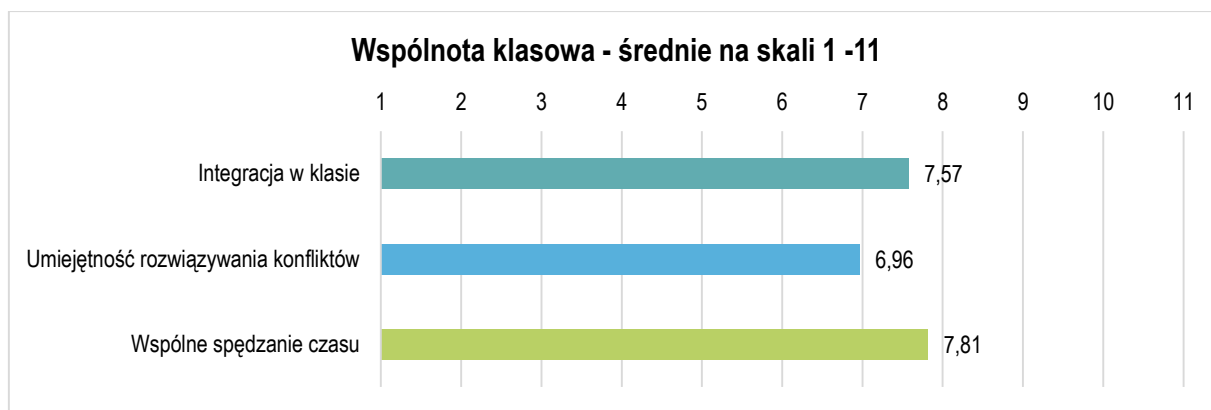

Wykres 10 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Zestawienie tych danych uwidacznia problem agresji rówieśniczej - jedna czwarta osób spośród badanych doświadczyła jej osobiście, 40% mówi, że dotyczy ona kolegów. Jeszcze większym problemem jest agresja słowna - doświadcza jej niemal 40% osób. Dane te pokrywają się ze zgłaszanym we wcześniejszym wykresie zjawiskiem tzw. hejtu internetowego.

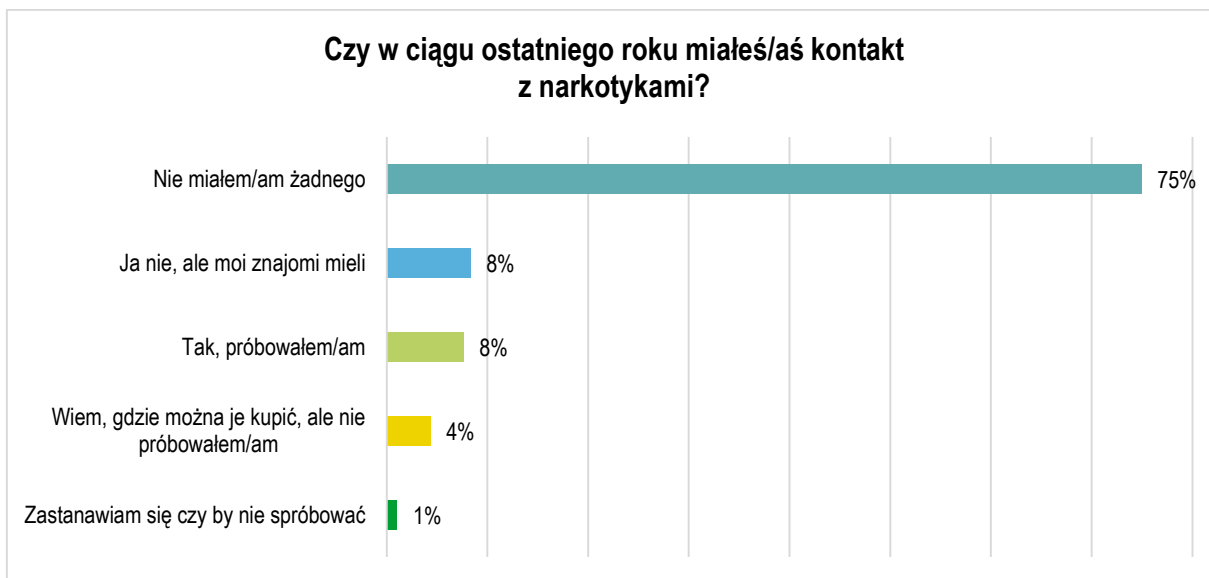
Osobnym problemem jest zjawisko zachowania nauczyciela wobec ucznia. Oczywiście należy mieć na uwadze, że w badaniu mogły zostać wzmocnione naturalne animozje, które na linii nauczyciel (ten który wymaga) - uczeń (ten, który ma spełnić wymaganie) się pojawiają. Skala wskazań jest jednak niepokojąca. Warto zauważyć również, iż większość projektów (o czym będzie mowa w kolejnych rozdziałach) dotyczy uczniów – dostarczenia im wiedzy, czy też zmiany ich przekonań lub zachowań. Niewiele się mówi w projektach o relacji nauczyciel-uczeń w kontekście przekraczania dozwolonych granic. Ten temat w projektach nie jest raczej podejmowany.

Kolejnym ważnym aspektem jest kwestia relacji klasowych. Poniższy wykres pokazuje średnie w 3 wymiarach: *integracji, umiejętności rozwiązywania konfliktu, wspólnego spędzania czasu*. Średnio integracja oceniona została na niemal 7,5 punktu - przy czym maksymalną wartość w każdym z tych wskaźników zaznacza ok 20% uczniów. Ci deklarują, że ich klasy są w pełni zintegrowane czy potrafią rozwiązać konflikt. Warto przy tej okazji wziąć pod uwagę, iż w pytaniu dotyczącym problemów kolegów kwestie poczucia osamotnienia w szkole zgłasza aż 36%. Dane zatem pokazują, że młodzi ludzie w szkole odczuwają osamotnienie.

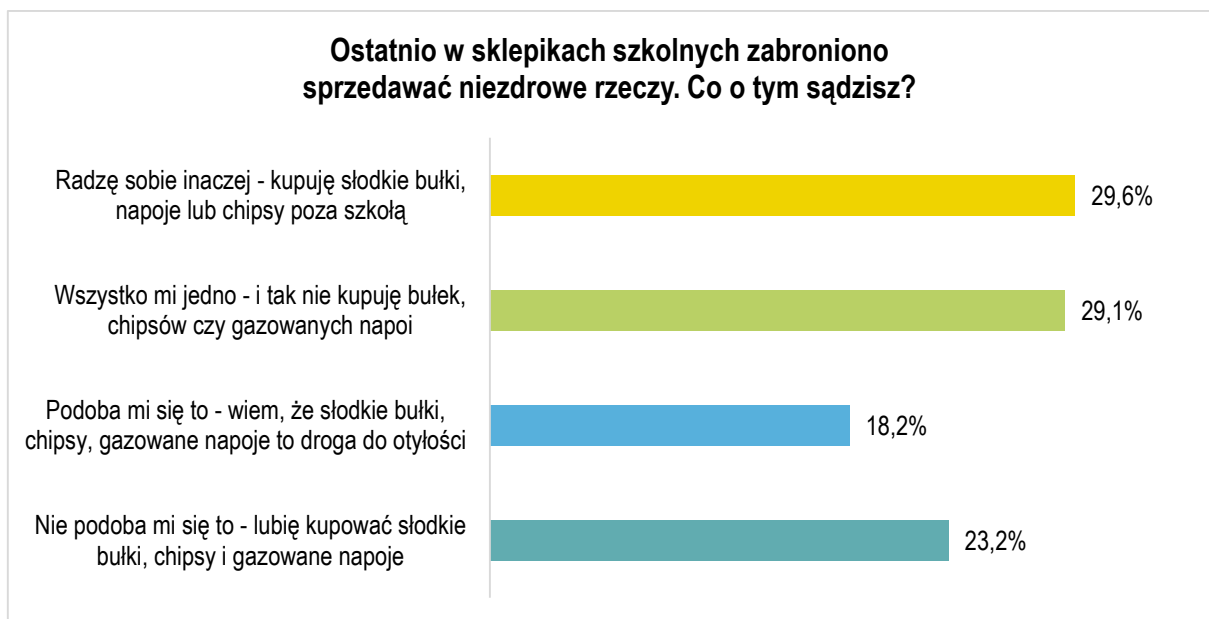
Wykres 11 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Pytanie o kontakt z narkotykami pokazuje nieco bardziej optymistyczny obraz. Wśród uczniów $\frac{3}{4}$ osób deklaruje brak kontaktu z nimi. Jednak gdy pytano uczniów o ich kolegów około 35% wskazało, że mogą mieć problem z narkotykami. Trzeba do tych danych podchodzić z rezerwą ze względu na drażliwość pytania i obawy przed ewentualną penalizacją.

Wykres 12 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

W ankiecie pytano też o aktualne ostatnio kwestie związane z ustawą zabraniającą sprzedaży niezdrowych produktów w sklepikach szkolnych. Wykres pokazuje polaryzację poglądów – ¼ uczniów nie jest zadowolona z tej zmiany a kolejne 30% „obchodzi” przepis przynosząc do szkoły produkty kupione poza placówką. Jednocześnie w pytaniu pierwszym, dotyczącym problemów, otyłość pojawiła się na 4 pozycji najczęstszych wskazań.

Wykres 13 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

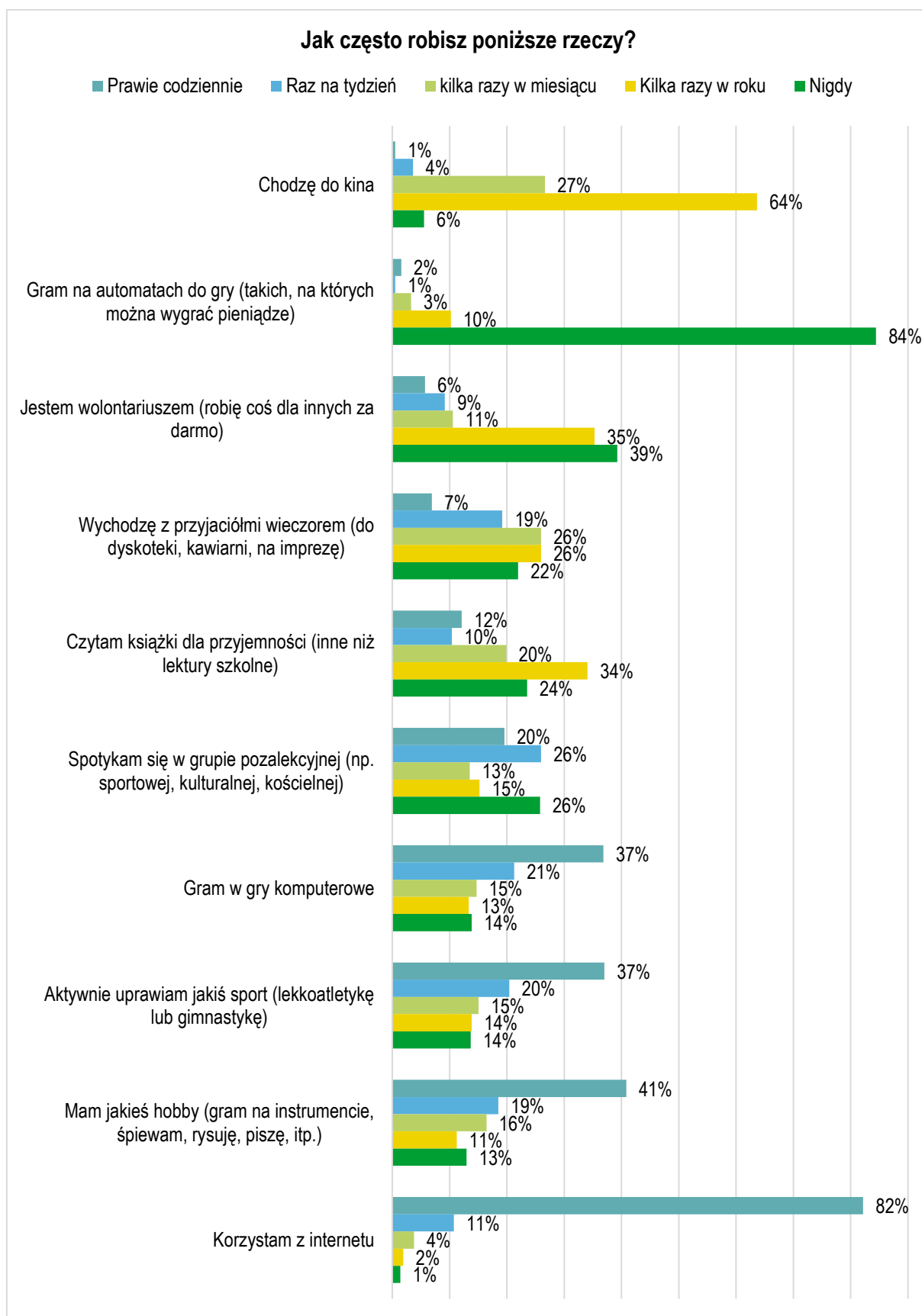
Podczas wywiadów psychologowie, realizatorzy szeregu warsztatów z młodzieżą podkreślali, iż na symbolicznym poziomie istotne jest, aby uczeń pozbawiony czegoś otrzymał jakąś alternatywę.

Jak się tym dzieciakom coś zabiera, to trzeba im coś dać w zamian. Ja popieram takie projekty, gdzie jeśli coś zostaje odebrane (choćby poprzez zakaz) powinni dostać jakąś pozytywną rzecz np. basen, wycieczki.

Realizator warsztatów profilaktycznych, woj. śląskie

Zapytaliśmy młodzież również jak spędza wolny czas, jakie ma pasje, w co się angażuje. Poniższy wykres potwierdza wszechobecne spędzanie czasu przed komputerem. Ponad 80% uczniów korzysta codziennie z komputera, a niemal 40% codziennie gra w gry komputerowe. Te dane nie dziwią. Warto zwrócić uwagę, iż w wolontariat angażuje się dosłownie garstka uczniów. Mimo że wolontariat jest wpisany do Programu jako jedno z zadań w I obszarze. Około 40% uczniów deklaruje, że ma jakieś hobby lub uprawia sport. Spora jest też grupa osób, które są zaangażowane w jakąś grupę rówieśniczą inną niż szkolna klasa. To ważne w przypadku, gdy w szkole ma miejsce agresja, by mieć inne grupy jako punkty odniesienia dla kształtowania właściwych postaw.

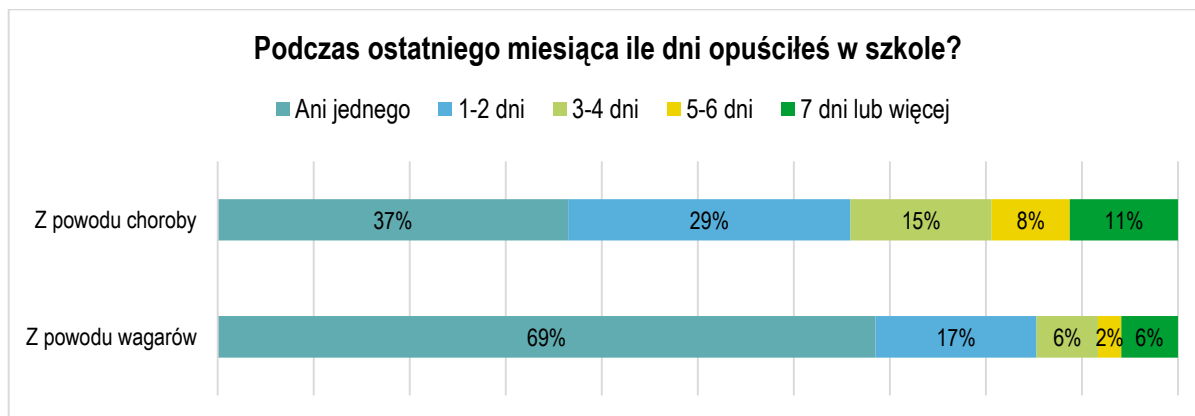

Wykres 14 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Jeśli uczniowie opuszczali szkołę, to częściej z powodu choroby niż wagarów. Przez chorobę 63% respondentów opuściło co najmniej jeden dzień, a 11% tydzień lub więcej. Wśród zapytanych uczniów 69% w ostatnim miesiącu nie wagarowało, a 17% opuściło dzień lub dwa. Sześć procent uczniów z powodu wagarów nie było w szkole przez tydzień lub więcej.

Wykres 15 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Podsumowując diagnozowanie potrzeb widać, iż jest to dość trudny temat zarówno dla przedstawicieli zespołów wojewódzkich jak i realizatorów projektów. Wiedza o tym, jak powinna wyglądać prawidłowa diagnoza, skąd czerpać i jakich użyć danych jest niewielka. Wydaje się, że gdyby diagnozy wojewódzkie były dokumentami publicznymi mogłyby stanowić wzór, dobrą praktykę dla potencjalnych projektodawców. Ponadto zespoły wojewódzkie powinny zwracać większą uwagę na jakość diagnoz a przed ogłoszonym konkursem wyraźnie wskazać, że diagnoza będzie wymagana i oceniana. Obecnie nacisk podczas oceny kładziony jest raczej na działania.

2. Wybór projektów i konkursy

Rozdział ten dotyczy procedury konkursowej w województwach, różnic lub punktów wspólnych. Poruszy również kwestię wyłaniania projektów a także, w jakich obszarach najchętniej są one składane.

Analizę należy rozpocząć od informacji o danych monitoringowych dotyczących realizacji i wdrażania projektów w województwach. Z informacji przekazanych przez koordynatorów wynika, iż w zasadzie nie ma zróżnicowania we wdrażaniu trzech obszarów tematycznych (trzech celów szczegółowych). Pokazuje to poniższa tabela. Cel szczegółowy nr 2 „zapobieganie problemom...” realizują wszystkie województwa, w przypadku celu nr 1 i 3 jedno województwo zrezygnowało. Nie czyni to jednak właściwie żadnego zróżnicowania, można powiedzieć wręcz, że bardzo podobnie realizowany jest Program w województwach.

Obszar Programu (cel szczegółowy)	Liczba województw, w których realizowany jest dany obszar
Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki	15
Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży	16
Promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży	15

Gdy spojrzymy na kolejne zestawienie widać natomiast, że zróżnicowana jest zarówno liczba konkursów, które odbyły się w województwach oraz liczba projektów przyjętych do realizacji. Najwięcej projektów zrealizowano w województwie lubuskim (18) i łódzkim (17). W każdym z nich wyłoniono je w jednym konkursie. Najmniej projektów przyjęło do realizacji w województwie zachodniopomorskim – jedynie 4. Szczegółowe dane prezentuje tabela. Na tym poziomie widać więc zróżnicowanie pomiędzy województwami i można rozważać, czym kierowali się członkowie zespołów wojewódzkich dokonując wyboru.

Województwo	Ile projektów przyjęto do realizacji w ramach programu w 2015?	Ile konkursów ogłoszono w województwie?
Lubuskie	18	1
Łódzkie	17	1
Małopolskie	14	4
Śląskie	14	3
Świętokrzyskie	13	1
Dolnośląskie	13	1
Wielkopolskie	13	1
Lubelskie	11	4
Pomorskie	9	1
Podlaskie	9	1
Opolskie	9	1
Kujawsko-pomorskie	8	2
Warmińsko-mazurskie	8	1
Podkarpackie	7	1
Mazowieckie	7	1
Zachodniopomorskie	4	1

Kwestią konieczną do poruszenia jest wkład własny, którego wysokość województwa mogły samodzielnie ustalić. W Programie była możliwość udzielania zarówno dofinansowania projektu jak i sfinansowania go w całości. Województwo podkarpackie zdecydowało, iż nie będzie oczekiwało wkładu własnego od realizatorów projektów – udało się zrealizować 7 projektów. Natomiast województwo śląskie wymagało 20% wkładu własnego od projektodawców i to pozwoliło dofinansować 14 projektów w 2015 roku. W tym przypadku należy jednak zaznaczyć głos projektodawców:

20% to bardzo dużo. Mało która szkoła może sobie na to pozwolić. My mamy sponsora w naszej wsi i dlatego gmina zgodziła się, by ubiegać się o projekt. Inne nasze szkoły nie mają szans.

Projektodawca

Warto dodać, iż w roku 2015 na przykład województwo śląskie dopuściło wkład własny w postaci niepieniężnej, co pozwoliło zaliczyć pracę wolontariacką nauczycieli. W roku 2014 nie było takiej możliwości. Zmianę podejścia docenili projektodawcy.

Z kolei w województwach, w których nie ma wymogu wkładu własnego, ze względu na ograniczoną kwotę można było przyjąć do realizacji niewielką liczbę projektów. Każda z tych decyzji pozostawała w gestii zespołów wojewódzkich i nie można ich podważać. Warto jednak zastanowić się nad tym w kontekście wypowiedzi jednego z koordynatorów:

No prawda jest taka, że tych pieniędzy nie ma za dużo. Nie ma czym dzielić.

Koordinator wojewódzki

Wysoka wartość wkładu własnego skutkuje tym, iż wiele placówek nie bierze udziału nie jest w stanie go zapewnić. Zwłaszcza, w przypadku, gdy powinien on być pieniężny. Zyskują na tym placówki będące w lepszej sytuacji finansowej, gminy lub szkoły posiadające sponsora. Natomiast finansowanie w całości może być odbierane jako „ułatwienie sobie zadania” zgodnie z logiką, którą pokazuje poniższy cytat:

My wyszliśmy z założenia, że albo przyznajemy 100% wnioskowanej kwoty albo w ogóle. Nie bawimy się w dofinansowania, że np. ktoś wnioskował o dotację na 10 tys. ale uznajemy, że damy im 6 tys.

Koordinator wojewódzki

To podejście nie jest nieprawidłowe. Jednak w przypadku, gdy środków do podziału nie jest zbyt wiele warto rozważyć procedurę dofinansowania. Należy jednak rozważnie stosować wysokość wkładu własnego, gdyż jest to kryterium dostępu do konkursu i ono nie powinno uniemożliwiać wzięcie udziału w konkursie partnerom słabszym finansowo.

*

Kolejnym wątkiem wartym poruszenia jest kwestia czasu realizacji projektów. Jest to złożona kwestia. Jednym z elementów jest podnoszona przez koordynatorów sprawa momentu wdrażania Programu w województwach. Program jest roczny i realizowany w ramach rocznych budżetów w resortach. Efektem tego jest to, że – zdaniem przedstawicieli województw - województwa otrzymały informacje o możliwości uruchomienia konkursów późno, czyli dopiero w kwietniu 2015 roku. Jest to informacja, z którą nie zgadza się przedstawiciel MEN twierdząc, iż istnieje możliwość wcześniejszego ogłoszenia konkursu w województwach.

Od sprawności zespołów wojewódzkich i służb kuratorskich zależało tempo, w jakim uporano się z ogłoszeniem konkursu i wyborem projektów. Niemniej jednak środki przeznaczone na projekty pojawiły się w województwach dopiero w lipcu. Konsekwencją takiego sposobu finansowania jest

realizacja projektów najczęściej od września, ponieważ wakacje w szkole nie są dobrym czasem, na realizację zadań.

W jednym z województw, w którym postarano się szybko rozstrzygnąć konkursy - czyli już w maju - okazało się, że pieniądze będą dopiero w lipcu, część planowanych w projektach działań nie mogła być sfinansowana. A zatem nawet duża sprawność organizacyjna nie pomogła w przewyciężeniu tej obiektywnej trudności. Ponadto przedstawiciele kuratorium wskazują na kolejny, merytoryczny argument:

Dłuższy czas oczekiwania na pieniądze (wojewoda występuje o środki do Ministra Finansów – przyp. red.) ma mniejsze szanse na to, że duża część uczniów weźmie w tym udział i również tzw. zmęczenie materiału. Nie można tych samych uczniów często różnymi działaniami dusić.

Koordinator wojewódzki

W efekcie projekty najczęściej rozpoczynały się we wrześniu. Oczywiście przy dobrym harmonogramie można zrealizować wiele działań, jednak Program, na co zwracają uwagę realizatorzy, w swojej istocie dotyka działań profilaktycznych a zatem związanych z ciągłością i długookresowym wsparciem. W przypadku takiej konstrukcji trudno mówić, iż projekty spełniają ten warunek. Jest to zasadnicza przeszkoda w trwałym osiągnięciu rezultatów. Z kolei przedstawiciel MEN, jako jedną z ważniejszych kwestii, wskazuje właśnie trwałość rezultatów.

Bardzo nam zależy na trwałych rezultatach tych projektów w szkołach, w środowiskach lokalnych.

Przedstawiciel MEN

Drugą kwestią, którą należy podnieść w tym kontekście jest fakt, iż mimo tak krótkiego czasu wdrażania niektóre województwa realizowały kilka konkursów. Taka sytuacja miała miejsce w 4 województwach. W województwie małopolskim sytuacja była skrajna – ostatni czwarty konkurs miał datę wpływu ofert do 30 października 2015 roku. Trudno uznać to za dobrą praktykę. Projekty przyjęte do realizacji miały niespełna 2 miesiące na realizację zadań. Trudno oczekiwać, by działania w nich podejmowane miały charakter długookresowego wsparcia, mającego wpływ na zmianę nawyków czy postaw młodzieży.

Przedstawiciele województw różnie argumentowali wielokrotne konkursy:

- * Wycofanie się jednego z realizatorów dużego projektu.
- * Niska jakość zgłoszonych do konkursu projektów.

Trudności te mogą być skorelowane ze sposobem informowania w województwach o Programie. Informacje o Programie umieszczane są wraz z ogłoszeniem o konkursie jedynie na kuratorskich

stronach BIP-u. Niekiedy informacja o konkursie została przesłana do szkół mailingiem kuratorskim. Jednak nie jest to powszechne.

Informacje o Programie w województwach nie są mocno promowane. Zasadniczo, jak twierdzą koordynatorzy wojewódzcy, nie ma trudności z naborem do konkursów. Natomiast wiele ze zgłaszanych projektów jest wadliwych formalnie i z tego powodu odrzucanych. W konsekwencji, zespoły wojewódzkie mają często niewielką liczbę ofert do wyboru. Wszystko to może skutkować brakiem możliwości rozstrzygnięcia w ramach jednego konkursu. Z punktu widzenia czasu realizacji zadań w ramach projektów – nie jest to pożądana sytuacja.

*

Kolejnym istotnym tematem jest wybór projektów. Każde z województw dokonuje oceny projektów w ramach zespołu wojewódzkiego. Niekiedy ocena formalna dokonywana jest uprzednio przez urzędników, zaś zespół ocenia wnioski tylko merytorycznie. Czasami zaś obie te oceny dokonywane są przez zespół. Jednak sytuacja, w której pierwszy etap oceny nie jest realizowany przez powołany zespół budzi wątpliwości, gdyż to właśnie zespół wojewódzki uprawniony jest zarówno do oceny formalnej, jak i merytorycznej. Niemniej jednak w ramach zespołów podejmowane są decyzje o tym, które wnioski zostaną przyjęte do realizacji i dofinansowane. Tabela poniżej, sporządzona na podstawie zapisów ze strony kuratoriów, zdaje sprawę z formalnych warunków, które muszą spełnić projektodawcy.

Województwo	Kto mógł ubiegać się o dofinansowanie?		Czy wymagano wkładu własnego?		Możliwość wkładu pozafinansowego	Wysokość wkładu własnego	Maksymalna kwota dofinansowania
	JST	NGO	JST	NGO			
podlaskie	Tak	Tak	Nie	Nie	Nie	10%	100 000
świętokrzyskie	Nie	Tak	- *	Tak	Tak	Min. 20%, w tym max 10% wkład pozafinansowy	-
małopolskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie	10%	-
podkarpackie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	10%	100 000
mazowieckie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	10%	50 000
łódzkie	Nie	Tak	-	Nie	-	-	-
pomorskie	Tak	Tak	Nie	Tak	Tak	10%	-
wielkopolskie	Tak	Tak	Nie	Nie	-	-	30 000
śląskie	Tak	Nie	Tak	-	Tak	20%	-
lubelskie	Nie	Tak	-	Nie	Nie	10%	-
zachodniopomorskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie	5%	-
warmińsko-mazurskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	20%	50 000
lubuskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	-	-
dolnośląskie	Tak	Tak	Tak	Tak	-	10%	-
opolskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	10%	-
kujawsko-pomorskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie	10%	-

*brak danych

Widać, iż niektóre województwa podjęły decyzję o tym, jaki typ projektów będzie finansowany – np. raczej projekty małe jak w województwie wielkopolskim (do 30 tys. PLN). Czy raczej projekty duże z niewielki wkładem własnym – co w województwie zachodniopomorskim skutkowało przyjęciem 4 dużych projektów.

W ramach zespołów oceniane merytorycznie są wszystkie projekty, które przeszły ocenę formalną. Tworzona jest lista rankingowa, przy czym do dokumentacji konkursowej nie są załączane precyzyjne wskaźniki, ile można otrzymać punktów za każdy oceniany wymiar projektu. W regulaminach natomiast są umieszczone opisy kryteriów merytorycznych jak np. w zaprezentowanym fragmencie regulaminu jednego z województw:

Kryteria merytoryczne:

- a) adekwatność oferty, w tym: zgodność oferty z celami konkursu, właściwy dobór beneficjentów,*
- b) zawartość merytoryczna, w tym: spójność zaplanowanych działań, czy projekt odpowiada na potrzeby beneficjentów, dostosowanie metody realizacji działań do potrzeb beneficjentów, realna możliwość wykonania planowanych działań,*
- c) innowacyjność oferty, czy planowane zadania pozwalają na osiągnięcie zamierzonych rezultatów, trwałość projektu, ewaluacja projektu,*
- d) kalkulacja kosztów, w tym spójność budżetu ze szczegółowym opisem projektu, czy proponowane koszty pozwalają na prawidłową realizację projektu, przejrzystość kosztorysu, realne koszty*
- e) doświadczenie i potencjał organizacyjny, w tym doświadczenie w realizacji zadań podobnego typu, zasoby kadrowe (w tym kwalifikacje osób, które będą realizować zadanie), posiadany wkład rzeczowy (np. lokalowy, sprzętowy i inny, wraz z informacją o stanie technicznym) i osobowe, w tym świadczenia wolontariuszy i pracę społeczną członków w ramach projektu - ważny z punktu widzenia realizacji zadania, partnerzy w projekcie,*
- f) analiza i ocena realizacji zleconych zadań publicznych w przypadku organizacji pozarządowej lub podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, które w latach poprzednich realizowały zlecone zadania publiczne, biorąc pod uwagę rzetelność i terminowość oraz sposób rozliczenia otrzymanych na ten cel środków.*
- g) trwałość projektu, w tym: stopień, w jakim projekt gwarantuje trwałe rezultaty, w szczególności wymierne oddziaływanie na grupę docelową, cele krótkoterminowe, cele długofalowe.*

Fragment regulaminu konkursu

Cytowany fragment z regulaminu wojewódzkiego oparty jest na „Rekomendacjach MEN dla zespołów wojewódzkich”. W dokumencie „Rekomendacje...” natomiast na str. 13 podano również wzór karty oceny merytorycznej, gdzie wskazano skalę ocen dla 5 obszarów. Projektodawcy jednak nie mieli pełnej wiedzy, co i w jaki sposób będzie oceniane w poszczególnych województwach.

Kryteria wyboru są dość szerokie – skonstruowane poprawnie, jednak brak przypisania wag do tych kryteriów powoduje, że projektodawcy nie wiedzą, czego mogą się spodziewać podczas oceny wniosków.

Warto też wspomnieć, iż sami koordynatorzy pytani w wywiadzie o to, czym kierują się zespoły przy wyborze wniosków podkreślają:

Nie mamy pożądanego typu projektów. Dobrze, jak projekt jest na tyle ciekawy, że nas zaskoczy.

Lub też:

Tak naprawdę to są projekty lokalne, dotyczące jednej szkoły zazwyczaj, kilku szkół, rzadziej się spotyka projekty bardziej globalne. My bierzemy pod uwagę diagnozę, którą wnioskodawcy załączają do swoich ofert. I na tej podstawie wybieramy oferty, jak pani dyrektor powiedziała, coś co nas zaskoczy, jest nieszablonowe.

Widać więc, że pole do interpretacji kryteriów jest szerokie. Można więc powiedzieć, że o jakości wyboru projektów stanowią członkowie i ich autorytet wynikający z piastowanych funkcji a nie formalne, technokratyczne procedury wyboru. Można zatem powiedzieć, iż wybór projektów jest raczej ograniczany od strony formalno-prawnej np. wkładem własnym czy maksymalną kwotą dofinansowania ale już nie do końca tematami czy formami pracy z odbiorcami. Te bowiem ze względu na brak szczegółowych priorytetów w ogłaszanych konkursach (najczęściej do wyboru aż 3 obszary Programu) mogą być niemal dowolne.

*

Reasumując, województwa samodzielnie stworzyły sposoby i procedury wyboru wniosków, co siłą rzeczy skutkuje dużym zróżnicowaniem zasad wyboru. Istnieją spore różnice dotyczące kwestii wkładu własnego do projektów, dlatego należy zwracać uwagę, by nie były one zbyt wygórowane, gdyż tym samym zamkną drogę dostępu dla pewnej części podmiotów. Podsumowując natomiast kwestie oceny można powiedzieć, iż pomimo dokonywania oceny punktowej i tworzenia rankingów projektów – zespoły wojewódzkie mają dużą swobodę oceny projektów. Przyjmują do realizacji te projekty, które jakoś się wyróżniają – ciekawą formą aktywności, nieszablonowym podejściem do realizacji działań lub korzystnym budżetem i zaangażowaniem projektodawcy.

3. Realizacja projektów

Prezentowane poniżej dane to informacje cząstkowe, zbierane w czasie gdy jeszcze nie zakończono realizacji projektów, które są omawiane. Dane są deklaracjami realizatorów, które z różnych przyczyn mogą zmienić się w trakcie realizacji. Mimo wszystko prezentujemy je, ponieważ pokazują typy projektów. Pełne dane sprawozdawcze zostaną przekazane przez koordynatorów wojewódzkich do końca marca kolejnego roku.

Na podstawie danych od projektodawców można powiedzieć, iż w projektach lokalnych preferowano głównie zajęcia warsztatowe, czyli takie gdzie uczestnicy są aktywni i zaangażowani w działanie. Dotyczy to aż 87% projektów. Drugą, pod względem częstości, stosowaną formą były zajęcia

pozalekcyjne, inne niż te sportowe (81% projektów). Najrzadziej w projektach opracowywano dokumenty strategiczne i procedury (24% projektów).

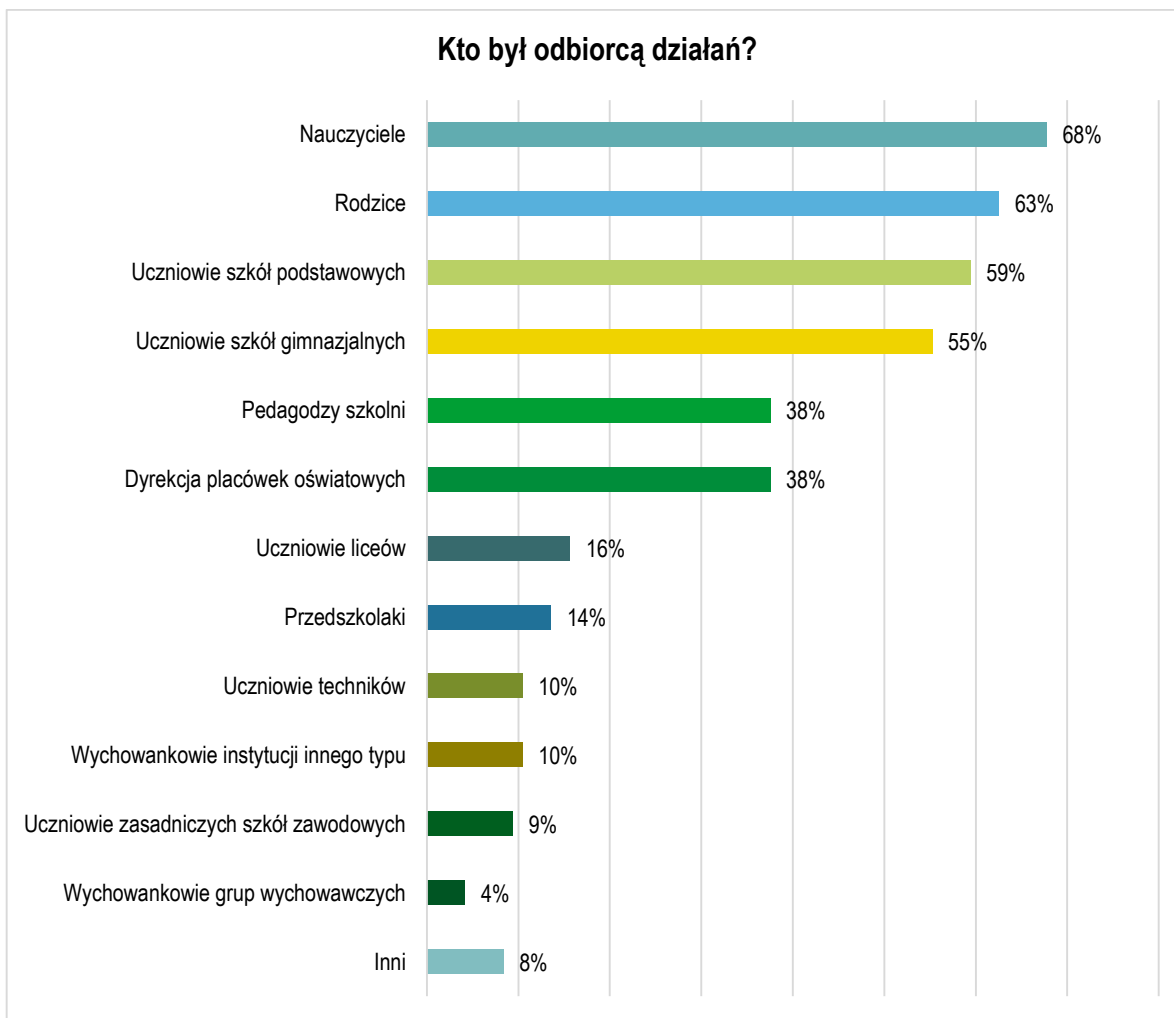

Wykres 16 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla realizatorów projektów, N=96. Można było zaznaczyć kilka odpowiedzi.

Większość projektów oferowała więcej niż jedną formę pracy. Tylko w 10 projektach realizatorzy skoncentrowali się na jednej formie pracy - głównie warsztatowej - i na niej oparli całość wsparcia. Zdecydowana przewaga to projekty, gdzie łączono kilka form aktywności. Potwierdzają to również dane ze studiów przypadku.

Najczęściej stosowano połączenie 4 form pracy: warsztaty, seminaria, zajęcia pozalekcyjne dla uczniów oraz druk i kolportaż materiałów informacyjnych – ¼ realizatorów.

Pierwszą, podstawową i najliczniejszą grupą odbiorców działań w projektach są uczniowie. Poniższy wykres przedstawia tę grupę w podziale na typy placówek. Wśród uczniów najczęściej projekty kierowano do: szkół podstawowych (59%) i gimnazjalnych (55%). Wśród grup dorosłych, które najczęściej były odbiorcami działań są przede wszystkim nauczyciele – skierowano do nich 68% spośród 96 projektów. Drugą grupą wśród dorosłych byli rodzice (63%). Szczegóły prezentuje poniższy wykres:

Wykres 17 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla realizatorów projektów, N=96. Można było zaznaczyć kilka odpowiedzi.

Co ciekawe większość projektów była skierowana do dwóch, czterech lub pięciu grup odbiorców jednocześnie. Najczęściej kierowano działania do uczniów, nauczycieli i rodziców i do dyrekcji albo szkolnego pedagoga. A zatem wsparcie nosiło cechy systemowego, obejmującego wszystkich aktorów życia szkolnego a zatem bardziej skutecznego.

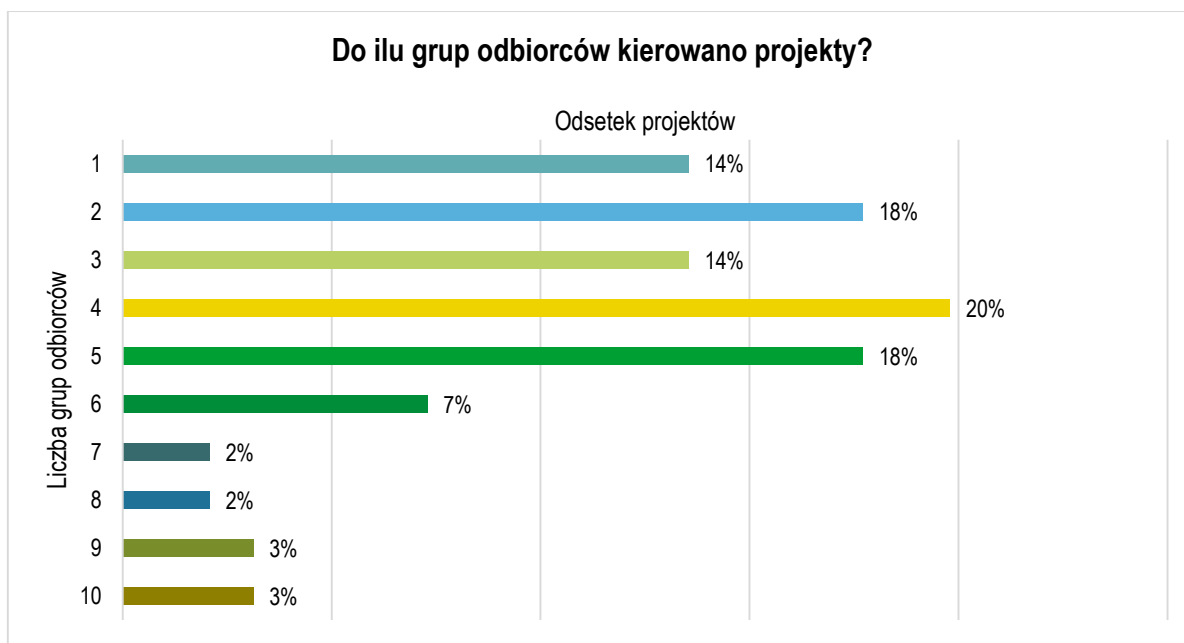
Dobra
praktyka!

Przykłady objęcia projektami kilku grup aktorów życia szkolnego:

- * W województwie śląskim realizowano projekt w szkole podstawowej, w którym odbyły się: warsztaty dla uczniów (osobno klasy 1-3 i 4-6), spotkania i konsultacje indywidualne dla rodziców i szkolenie dla nauczycieli w zakresie 2 tematów – cyberprzemoc i środki psychoaktywne. Projekt integrował te 3 grupy podczas wspólnych wycieczek w góry. Szkoleniowcy byli terapeutami, specjalistami od pracy z uzależnioną młodzieżą.
- * W województwie mazowieckim zrealizowano projekt w gimnazjum: cykl warsztatów dla uczniów, warsztaty dla nauczycieli i następnie z nimi

realizowany projekt kawiarenki dla rodziców. Warsztaty z uczniami dodatkowo kończyły się wolontariackimi projektami zrealizowanymi na zewnątrz szkoły (przedszkole czy Dom Dziecka).

Wśród projektów 23 były kierowane tylko do dzieci i młodzieży i 9 takich, które były dedykowane jedynie osobom dorosłym.

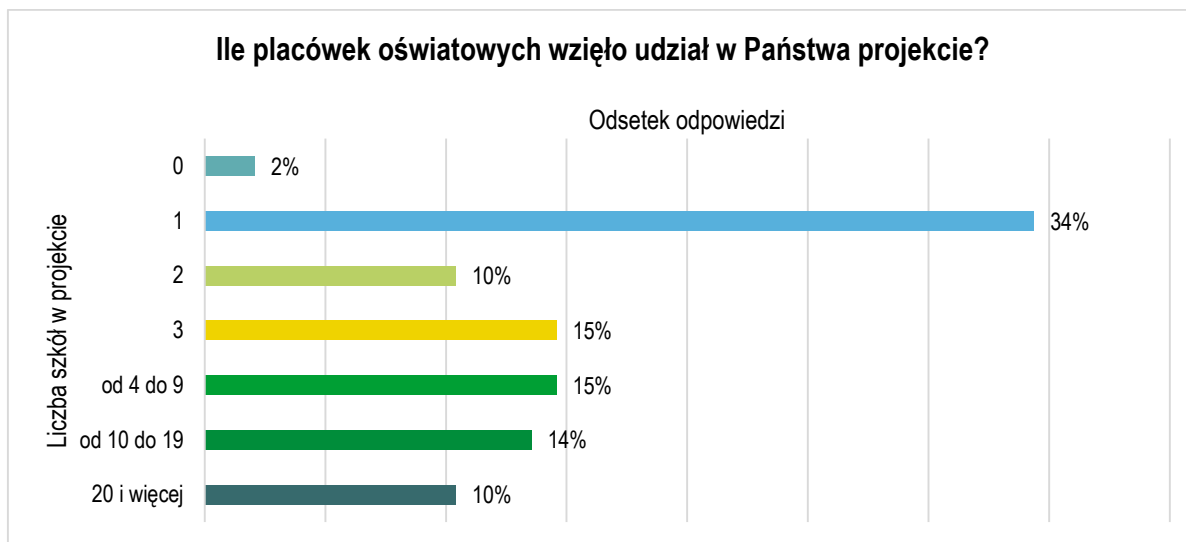

Wykres 18 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla realizatorów projektów, N=96.

W ankiecie poproszono realizatorów projektów o wpisanie liczby placówek oświatowych, które wzięły lub wezmą udział w ich działaniach (na początku grudnia, kiedy realizowano ankietę, w większości projektów działania jeszcze się nie zakończyły). Rozpiętość odpowiedzi była bardzo duża – od 0 do 84.

W przypadku tych projektów, gdzie nie wskazano żadnej szkoły, w obu organizowano zajęcia pozalekcyjne, które odbywały się niezależnie od szkół. Na przykład w jednym z nich, podejmowano działania w formie *street artu*, w których brały udział okoliczne dzieci i młodzież.

Zasadniczo jednak, ponad 1/3 projektów była realizowana w jednej szkole lub placówce oświatowej i najczęściej była to szkoła podstawowa (14 projektów) lub gimnazjum (10 projektów) lub zespół tychże typów szkół (3 projekty).

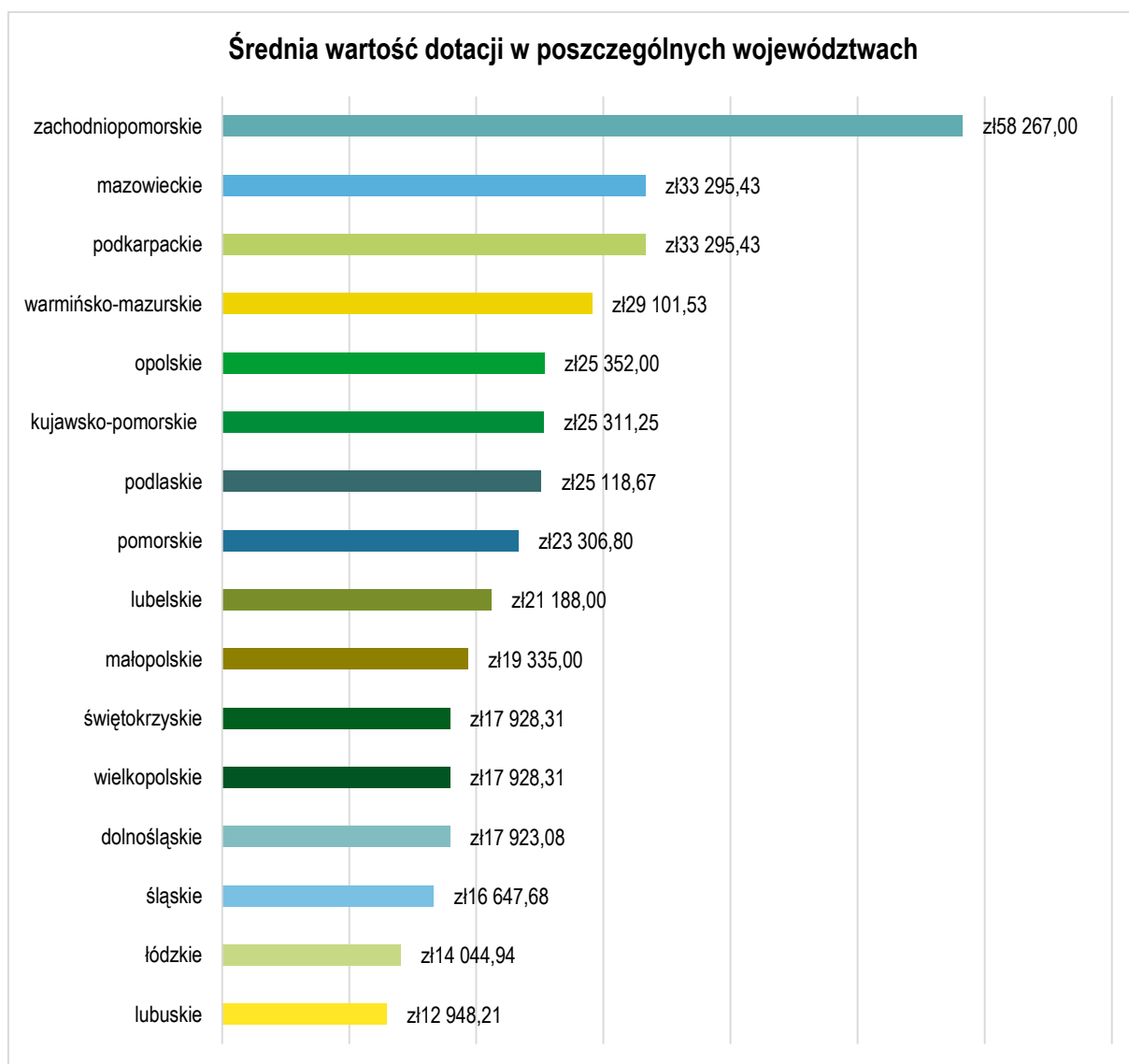

Wykres 19 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla realizatorów projektów, N=96

Podsumowując, na podstawie zebranych dotychczas deklaracji realizatorów można stwierdzić, że typowy projekt realizowany lokalnie to taki, który:

- * Oferuje warsztaty, seminarium, zajęcia pozalekcyjne dla uczniów i materiały informacyjne.
- * Jest adresowany do czterech grup odbiorców: nauczycieli, rodziców, uczniów (głównie szkół podstawowych albo gimnazjalnych) i dyrekcji albo pedagoga szkolnego.
- * Najczęściej swoje działania realizuje w jednej tylko szkole lub placówce oświatowej.

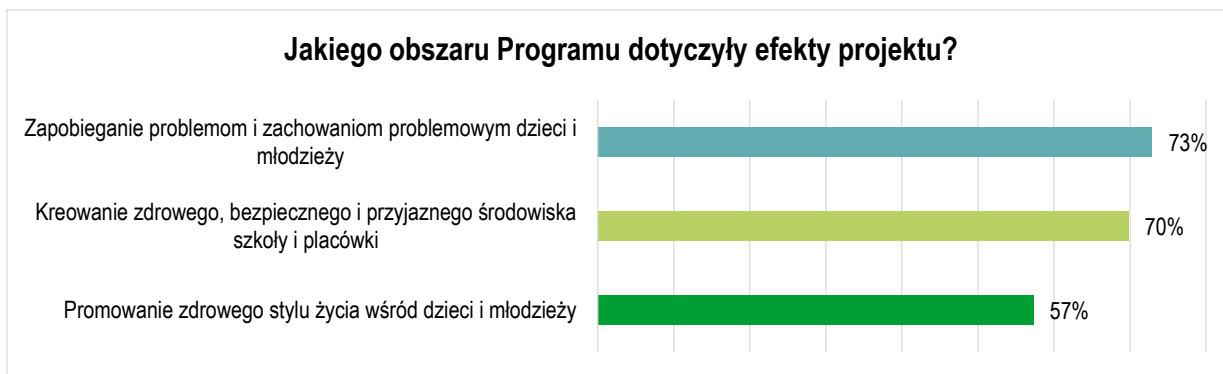
Na podstawie danych finansowych przekazanych przez koordynatorów można z kolei powiedzieć, iż średnia wartość dotacji w 2015 roku to 24 500 PLN. Średnie dla każdego z województw prezentuje poniższy wykres, wykazują one duże zróżnicowanie wynikające z liczby projektów przyjętych do realizacji projektów:

Wykres 20 Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej

4. Efekty i ich monitorowanie

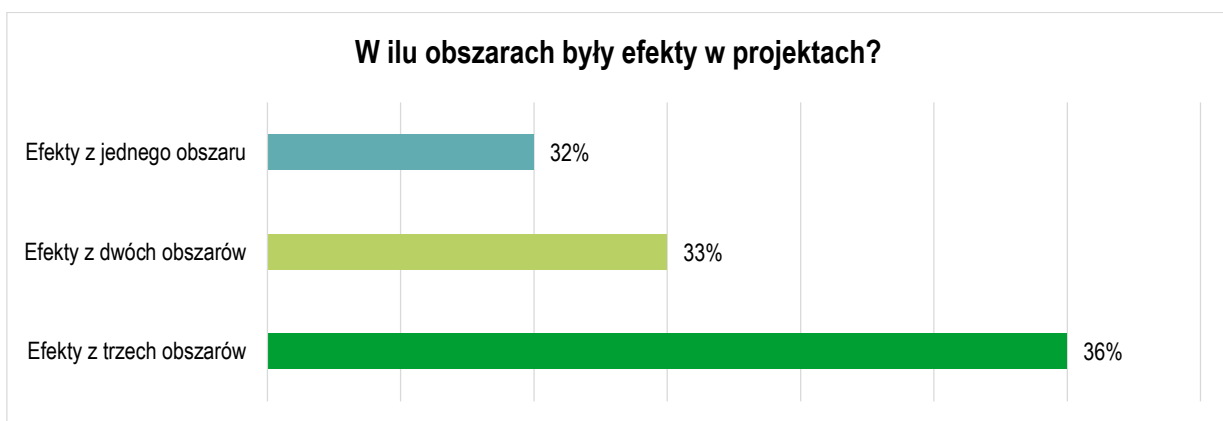
Efekty, które planowali osiągnąć projektodawcy, opisywane były we wnioskach projektowych. Realizatorzy projektów zobowiązani są do przygotowania jednego, podsumowującego sprawozdania ze realizowanych działań. W badaniu chcieliśmy dowiedzieć się, jakiego rodzaju efekty zakładali projektodawcy w każdym z obszarów Programu. Poniższy wykres pokazuje, do którego obszaru zakwalifikowali je projektodawcy:

Wykres 21 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla realizatorów projektów N=96

Najliczniejsze efekty dotyczą obszaru dotyczącego zapobiegania problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży (73%). Jednak również w pozostałych dwóch obszarach realizatorzy deklaruwali osiągnięcie bardzo wielu efektów.

Mimo iż projektodawców, którzy realizowali więcej niż jeden projekt było tylko 10, to 36% pytaných zaznaczyło, że dzięki realizacji projektu osiągnięto efekty w aż w trzech obszarach. Widać to na poniższym wykresie:

Wykres 22 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów N=96

Może to oznaczać, że:

- * Dzięki realizacji projektu w jednym obszarze projektodawcy osiągają bardzo zróżnicowane i szerokie rezultaty działań, wykraczające poza konkretny obszar w ramach którego złożono projekt. Wydaje się to jednak mało prawdopodobne, by na przykład projekt dotyczący zdrowego żywienia w szkole pozwolił na zminimalizowanie agresji w szkole (czyli poza efektem z obszaru nr 3 osiągnięto również efekty z obszaru nr 1)
- * Realizatorzy nie do końca mają świadomość, bądź nie pamiętają, w jakim obszarze składali projekt. Ponieważ zakresy obszarów są szerokie, efekty które są osiągane swobodnie można zaliczyć do każdego z obszarów.

Obie powyższe sytuacje nie są służą rzetelnej weryfikacji rezultatów i monitorowaniu wskaźników. Bardzo duża elastyczność w traktowaniu efektów projektów utrudnia rozliczanie postępów i osiągnięć w poszczególnych obszarach. Wszystkie działania i rezultaty zlewają się w jedno, co jest niekorzystne dla rozliczania Programu.

Jednym z elementów śledzenia postępów Programu i realizowanych w ich ramach projektów, jest monitoring. Projektodawcy są zobowiązani do przedstawienia stopnia osiągania poszczególnych wskaźników po zakończeniu realizacji projektów, w styczniu 2016 roku. Ponieważ ten etap ewaluacji jest realizowany do końca grudnia 2015 nie można było uwzględnić danych z monitoringu. Zbiorcze dane z monitoringu ze wszystkich lat zostaną przedstawione w raporcie końcowym. Poniżej przedstawiono natomiast metody monitorowania przebiegu i realizacji działań deklarowane przez projektodawców.

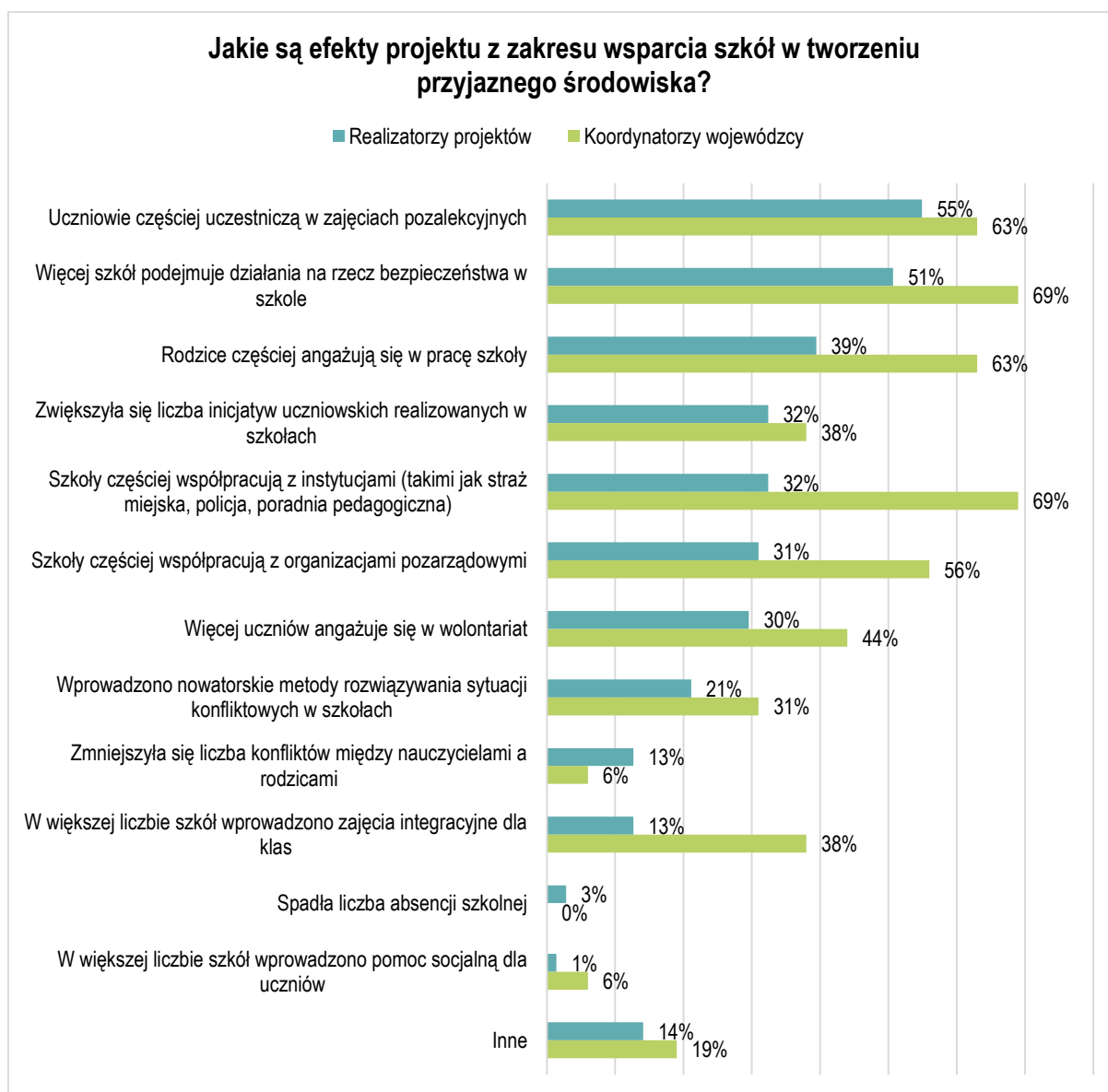
Zarówno wskazywane efekty w trzech obszarach jak i sposoby monitorowania zostały przedstawione w poniższych podrozdziałach. Na pytanie odpowiedzieli koordynatorzy wojewódzcy i realizatorzy projektów.

Kreowanie zdrowego, bezpiecznego środowiska (cel szczegółowy nr 1)

W pierwszym obszarze problemowym osiągnięcie rezultatów wskazało niemal 70% realizatorów.

Jako główny efekt realizowanych działań, projektodawcy wskazali częstsze uczestniczenie uczniów w zajęciach pozalekcyjnych (55% wskazań). Wartym odnotowania efektem wskazanym przez 39% respondentów, który znalazł się na trzecim miejscu jest *częstsze angażowanie się rodziców w życie szkoły*. To rzadko wskazywany przez realizatorów element życia szkoły, dlatego ten stosunkowo duży procent jest ważny. Także pozostałe rezultaty, które tu wskazywano są cenne, biorąc pod uwagę problemy, z powodu których placówki decydowały się na składanie projektów, np. *zwiększenie liczby inicjatyw uczniowskich czy włączanie się uczniów w wolontariat*.

A jak kwestie rezultatów w obszarze przyjaznego i bezpiecznego środowiska widzieli koordynatorzy wojewódzcy? Już na pierwszym miejscu jest zmiana - znalazł się tu rezultat: *więcej szkół podejmuje działania na rzecz bezpieczeństwa w szkole*, natomiast na drugim koordynatorzy widzą efekt, który realizatorzy wskazali dopiero na miejscu piątym: *szkoły częściej współpracują z instytucjami takimi jak staż miejska, policja*. Ciekawe jest natomiast życzeniowe widzenie większej współpracy z instytucjami lokalnymi u koordynatorów – wskazania projektodawców są mniej optymistyczne w tym względzie.

Wykres 23 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów programów N=67 i koordynatorów wojewódzkich N=16. Można było wskazać kilka odpowiedzi.

Wśród odpowiedzi „inne” respondenci przytaczali przykłady rezultatów, które nie zmieściły się w żadnym z zaproponowanych wcześniej, a ich zdaniem warte były odnotowania, np.:

- ✓ *Lepsza współpraca pomiędzy szkołą podstawową i gimnazjum.*
- ✓ *Wzrost umiejętności wychowawczych rodziców ma się przełożyć na wyznaczenie granic dzieciom i niwelowanie niewłaściwych zachowań dzieci.*
- ✓ *Zintegrowano zespoły klasowe.*
- ✓ *Spadek zjawiska dyskryminacji i zachowań niezgodnych z przyjętymi normami.*

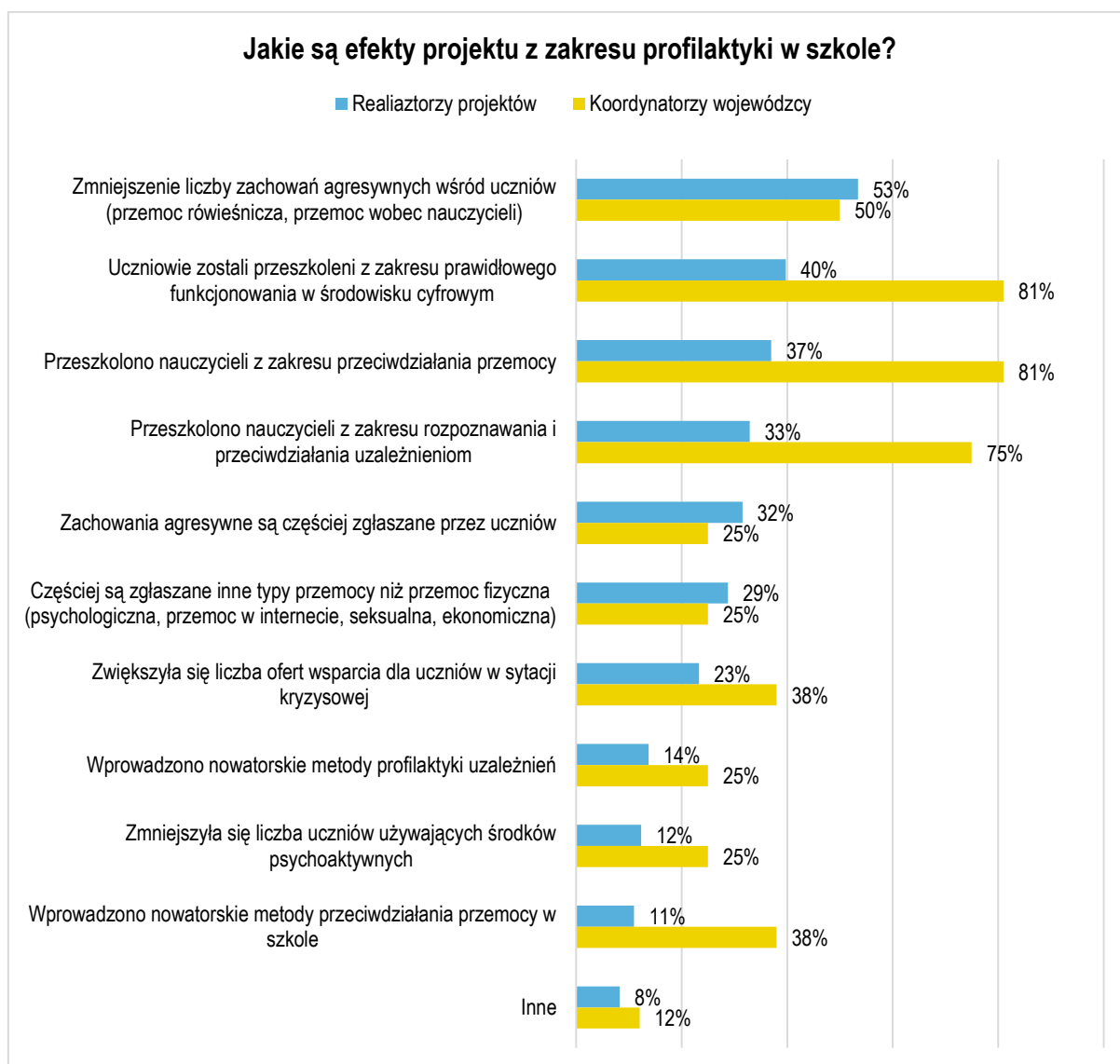
Profilaktyka: Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym (cel szczegółowy nr 2)

W tym obszarze odnotowano największy deklarowany odsetek osiągnięcia efektów (73%).

Do najliczniejszych efektów wskazywanych przez realizatorów projektów profilaktycznych zaliczono *zmniejszenie liczby zachowań agresywnych* (53%). Kolejne dwie grupy są raczej działaniami, które zrealizowano niż rezultatami, które osiągnięto – to *przeszkolenie uczniów i nauczycieli poprzez różne formy* (szkolenia, warsztaty, wykłady).

Z kolei w odpowiedziach koordynatorów na czoło wysunęły się konkretne działania: *przeszkolenie uczniów i nauczycieli*. Efekty wskazane przez projektodawców i koordynatorów zostały pokazane na poniższym wykresie:

Wykres 24 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów N=96 i dla koordynatorów N=16, można było wskazać kilka odpowiedzi

Wśród efektów zaliczonych do kategorii „inne” wymieniano między innymi:

- ✓ *Poprawę współpracy między uczniami.*
- ✓ *Wzrost współodpowiedzialności za innych członków społeczności klasowej.*
- ✓ *Uczniowie wprowadzają formę mediacji w rozwiązywaniu konfliktów rówieśniczych.*
- ✓ *Upowszechnienie skali problemu uzależnień i form pomocy.*

Jeden z koordynatorów, z którymi rozmawiano podczas studium przypadku podkreślał, że kluczowym wymiarem zmiany, efektem jest zdobyta wiedza i szczególnie zwracał uwagę na rodziców. Oto fragment jego wypowiedzi:

Na pewno jest tak, że zwiększa się wiedza dzieciaków, ale przede wszystkim rodziców, bo (...)... nie ma tłumy (rodziców – red.) na tych spotkaniach. Ale my się staramy, żeby dzieciom na tyle zostało w głowie po tych zajęciach, że w domach rozmawiają o tym. Rodzice, edukacja rodziców, ponieważ ona „leży”.

Koordinator projektu, woj. śląskie

Promocja zdrowego stylu życia (cel szczegółowy nr 3)

To obszar, w którym zaznaczono stosunkowo najmniejszą liczbę rezultatów – 57%. Ten mniejszy odsetek może też wynikać z faktu, że tutaj rezultaty wpisywali ci realizatorzy, którzy faktycznie realizowali projekty dedykowane zdrowemu stylowi życia. To tematyka, którą łatwiej odróżnić od dwóch poprzednich i w sposób jednoznaczny określić, czy realizowany projekt obejmował czy też nie działania z tego obszaru.

Najczęściej wskazywanym efektem (51%) było zdaniem realizatorów *wprowadzenie w szkołach aktywnych form spędzania wolnego czasu*. Precyzyjne określenie tych aktywności będzie możliwe po przekazaniu sprawozdań przez wojewodów. Również tu wartym odnotowania jest bardzo duży odsetek odpowiedzi (niemal 50%) świadczących o zaangażowaniu rodziców w działania prozdrowotne. Równie duży (49%) jest stopień osiągnięcia rezultatu, w którym realizatorzy podkreślają *zainteresowanie uczniów sportem*.

W przypadku tego obszaru opinie koordinatorów wojewódzkich dotyczące efektów różnią się nieco od opinii realizatorów. Miejsce pierwsze (w *większej liczbie szkół przeprowadzono zajęcia dotyczące zdrowego stylu życia*) u realizatorów było na miejscu czwartym i odwrotnie: miejsce czwarte u koordinatorów (w *większej liczbie szkół przeprowadzono zajęcia dotyczące spędzania wolnego czasu*) u realizatorów jest miejscem pierwszym. Miejsce drugie, jako jedyne jest takie samo w obu przypadkach i dotyczy *zaangażowania rodziców*. Koordinatorzy w ogóle nie odnotowali efektu w postaci *powstania szkolnych grup sportowych*.

Wykres 25 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów N=96 i dla koordynatorów N=16, można było wskazać kilka odpowiedzi.

W odpowiedziach „inne” realizatorzy precyzowali niektóre z efektów, np.: *Przeszkolono uczniów z zakresu zdrowego i prawidłowego odżywiania się, czytania etykiet na produktach spożywczych. Uczniowie nabyli umiejętności związane z bezpiecznym zachowaniem w lesie i wodzie oraz bezpiecznym przebywaniem w pobliżu koni.*

Jeden z realizatorów wpisał efekt dodatkowy, którego prawdopodobnie nie zakładano w projekcie jednak cenny patrząc na cele Programu: *Nawiązano współpracę z 2 szkołami podstawowymi miasta w celu realizacji podobnego, wspólnego projektu w kolejnym roku szkolnym.*

Monitorowanie efektów projektów

Ważnym elementem projektów powinno być mierzenie postępów projektu i efektów działań. Spytaliśmy projektodawców w jaki sposób sprawdzają, co udało im się osiągnąć.

1. We wszystkich obszarach, trzy najczęściej używane sposoby mierzenia efektów są takie same. Były to: obserwacje, ankiety, wywiady.
2. Bardzo rzadko (jednostkowe projekty) są wykorzystywane takie sposoby pomiaru efektów jak testy wiedzy przed i po interwencji lub ewaluacja prowadzona przez niezależnego eksperta.
3. 11 na 96 badanych projektodawców przyznało, że nie mierzy efektów swoich działań (dotyczy to województw: podkarpackiego, mazowieckiego, małopolskiego, wielkopolskiego, podlaskiego, łódzkiego, śląskiego, lubelskiego, pomorskiego i łódzkiego). Są to przypadki jednostkowe, ale w ramach wymagań mierzenia efektów Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” nie powinny mieć miejsca. Jest to

informacja dla zespołów wojewódzkich, aby bardziej zwracać uwagę na ten aspekt podczas przyznawania dotacji.

Opierając się na danych z ankiet trudno orzekać o jakości zbieranych danych monitoringowych. Czy obserwacje to coś więcej niż impresje realizatorów, a wywiady są czymś więcej niż codzienną rozmową? Inaczej mówiąc czy są to faktycznie działania badawcze, czy tylko wnioski z realizacji.

W studiach przypadków, podczas których była możliwość pogłębienia tematyki monitorowania udało się wskazać też i dobre przykłady monitorowania i pomiaru efektów.

<p><i>Dobra praktyka!</i></p>	<p>Jeden z koordynatorów podkreślał, że rezultaty mają różne wymiary i w różny sposób powinno się podchodzić do ich weryfikacji. Jak mówił monitorowanie będzie trwało również po zakończeniu projektu dotyczącego zdrowego odżywiania:</p> <p><i>Pewne problemy chcemy dokumentować i chcemy po tym okresie naszej trzy i pół miesięcznej pracy dokonać (...) ponownego ważenia dzieci. Zobaczyć, w jaki sposób zmienia się BMI tych naszych uczniów, czy coś się zmieniło, czy też nie. Na podstawie uczestnictwa dzieci w zajęciach zobaczymy, ile dzieci, jaki procent tych uczniów wzięło udział w zajęciach z różnego rodzaju aktywnością fizyczną. Będziemy badali również ich odczucia, czy te zajęcia trafiły do nich czy nie. Jak również tych, którzy nie brali udziału w tym, zapytamy się dlaczego.</i></p> <p>Wiele efektów nie jest widocznych tuż po zakończeniu projektu, dlatego monitorowanie w dłuższej perspektywie jest dobrą praktyką.</p>
-------------------------------	---

Z wypowiedzi innych koordynatorów widać też, że niektórzy starają się włączać różnego rodzaju działania służące refleksji nad realizowanymi zadaniami do codziennej praktyki, np. na zasadzie plusów i minusów jakiegoś działania.

<p><i>Dobra praktyka!</i></p>	<p>Jednym ze stosowanych rozwiązań w kilku studiach przypadków są ankiety tzw. pre- i post-test. Czyli realizacja kwestionariusza zawierającego takie same pytania przed interwencją (np. szkoleniami) i po niej. Stosowane są też różne rozwiązania w zależności od wieku dzieci:</p> <p><i>To jest bardzo prosta ankieta, tak naprawdę dzieci (głosują) w nich przez podniesienie ręki. Ale mamy też ankietę obrazkową, w której dzieciaki na zasadzie komiksu wypełniają takie punkty poszczególne. To wszystko jest zliczane później.</i></p> <p><i>W gimnazjach natomiast mamy dwie ankiety. Jedną na początek zajęć, taką badającą ogólne podejście do Internetu, do sieci</i></p>
-------------------------------	--

i później na koniec tych zajęć mamy ankietę, w której pytamy o to co zrozumieli, czego się dowiedzieli przede wszystkim, no bo nie czarujemy się – po trzech godzinach to oni super wyedukowani nie będą, natomiast liczymy na to, że cokolwiek w tych głowach zostało. Ale mamy też ankietę dla rodziców na koniec spotkań z rodzicami. Robimy z tego raport.

Po tej wypowiedzi widać, że są podmioty, które w sposób systematyczny i przemyślany prowadzą cały proces monitorowania, by w kolejnych latach prowadzić zajęcia dostosowane do potrzeb odbiorców. Ponadto różnicują one sposoby mierzenia efektów w zależności od grupy odbiorców.

Podsumowując omawianie efektów, których osiągnięcie deklarowali realizatorzy, chcemy zwrócić uwagę na wojewódzki wymiar podejmowanych działań. Zasadniczo projekty realizowane w ramach Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” powinny przyczyniać się do zmiany nie tylko na lokalnym szczeblu, w obszarze danej placówki, ale mieć swój wymiar w skali województwa. Dlatego pytaliśmy zarówno w ankiecie jak i podczas wywiadów o to, czy i w jaki sposób podejmowane działania przyczyniają się do zmian w skali województwa. Czy są widoczne?

Do czego służy Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła” - perspektywa regionalna

Realizatorzy, w pytaniu *Do czego Państwa zdaniem służy Program w województwie?* mogli zaznaczyć wiele odpowiedzi, kierując się jednak tym, jaką rolę faktycznie Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła” pełni w województwie. Wyniki wskazują, że ich zdaniem realizowane projekty w ramach Programu, w największym stopniu służą *realizowaniu projektów, na które dotychczas nie było środków* (66% wskazań). Podobnego zdania są koordynatorzy wojewódzcy – 81% wskazań.

Według koordynatorów jednak podstawową rolą Programu jest *profilaktyka przemocy* (81%) i uniwersalna *profilaktyka uzależnień* (75% wskazań).

Niepokojące są niskie wskazania realizatorów odpowiedzi: *do sieciowania działań różnych służb* – jedynie 14% wskazań. Biorąc pod uwagę skuteczność i efektywność działań a także fakt, że pojedyncze projekty realizowane są w ramach ogólnopolskiej inicjatywy ta odpowiedź powinna mieć wyższe wskazania. Bowiem właśnie sieciowanie i współpraca różnych instytucji zapewniłaby większy zasięg Programu, efektywność, ale także trwałość. Ponieważ współpraca i relacje zapoczątkowane przy projekcie, bardzo często przekładają się na podejmowanie kolejnych działań.

Niski procent wskazań (11%) otrzymała również odpowiedź do *testowania różnych rozwiązań, których skutków jeszcze nie znamy*. Potwierdzają to wnioski z wywiadów realizowanych podczas studiów przypadku.

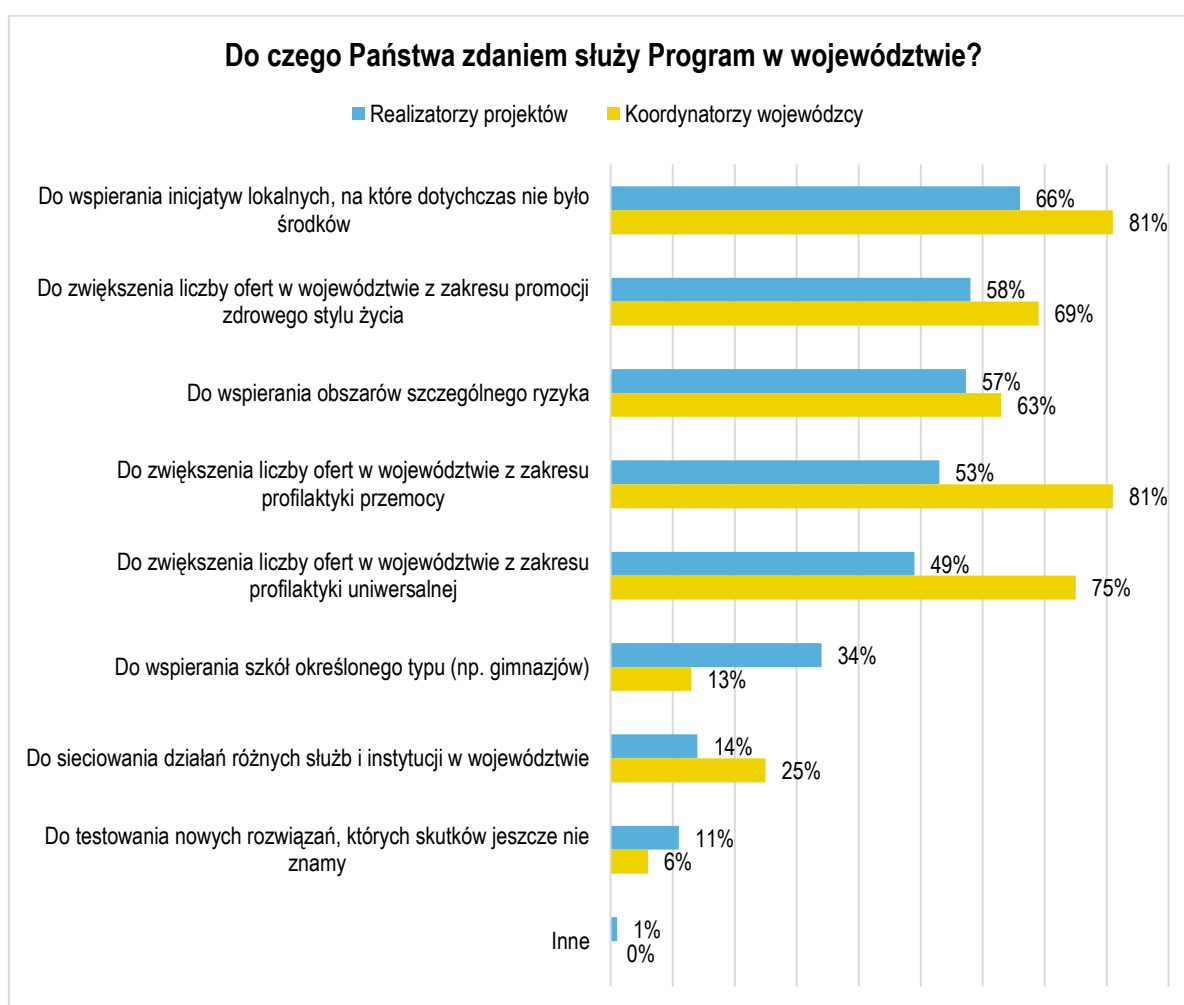
To może wynikać z dwóch przyczyn:

- * Potrzeby dość podstawowe w szkołach są tak duże, że w pierwszej kolejności placówki tworzą projekty zapewniające działania, których w codziennej pracy placówki brakuje, jak warsztaty dla nauczycieli wychodzące naprzeciw problemom wychowawczym, czy zajęcia sportowe, których jest zbyt mało.
- * Stosunkowo krótki czas trwania projektów (choć i tak dłuższy niż w roku 2014 czyli zazwyczaj wrzesień-grudzień) umożliwia realizację projektu standardowego, a testowanie innowacyjnych rozwiązań jest zawsze bardziej czasochłonne i stąd też być może niewielki procent takich inicjatyw.

Koordynatorzy wojewódzcy na ostatnim miejscu wskazali, że Program służy do wspierania szkół/placówek oświatowych określonego typu. To najlepiej pokazuje, że według nich działania regionalne Programu mają charakter szerokiej profilaktyki, a nie wsparcia skierowanego wąsko, oddziałującego na konkretny problem.

Szczegółowe odpowiedzi dotyczące pytania do czego przyczynia się Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła” w skali województwa widać poniżej:

Wykres 26 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów N=96 i koordynatorów wojewódzkich N=16. Można było zaznaczyć wiele odpowiedzi.

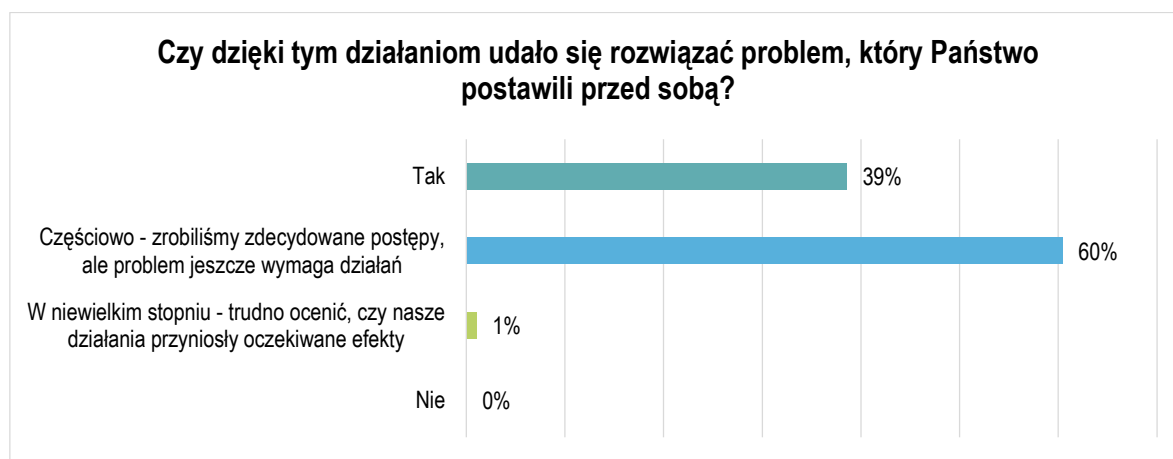
Na podstawie wyników badania można stwierdzić, że realizowane projekty są lokalne, realizowane przez pojedyncze szkoły, które na „własnym podwórku” realizują mikro działania wyłącznie dla dzieci z konkretnej szkoły, tworząc jakby wyspy działań. Brakuje szerszego planowania inicjatyw, które połączą siły i zwiększą zasięg. A przecież zarówno zespół koordynujący przy MEN jak i zespoły wojewódzkie celowo integrują przedstawicieli instytucji różnych szczebli i obszarów, zachowując interdyscyplinarny charakter, by móc wspierać także projekty.

Tak jak wspomniano wcześniej, projekty interdyscyplinarne cechuje większa trwałość, gdyż dzięki relacji między interesariuszami sprawiają, że podejmowanie kolejnych działań jest łatwiejsze. Jednak w tym przypadku taka interdyscyplinarność nie była wspierana na poziomie kryteriów oceny wniosków.

Skuteczność projektów

Na koniec poprosiliśmy realizatorów, by ocenili w jakim stopniu realizowane przez nich projekty były skuteczne. To znaczy czy udało się dzięki nim rozwiązać problemy, dla których podjęto się realizacji działań.

60% wskazań, to opinie osób, których zdaniem projekty tylko częściowo odpowiedziały na wskazywane potrzeby. Konieczność kontynuacji działań jest oczywista. Ale też warto odnotować że 39% odpowiedziało twierdząco – rozwiązano problemy.

Wykres 27 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów N=96

*

Podsumowując, głównym efektem działań projektów jest dostarczenie wiedzy, czyli przeszkolenie określonych grup odbiorców. Jest to także efekt realizacji Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”.

Pomiar innych efektów nie jest wykonywany lub brak na niego czasu w cyklu projektu, choć zdarzają się tutaj dobre praktyki i wzorcowe rozwiązania.

Można powiedzieć zatem, że realizowane projekty w województwach przyczyniają się do rozwiązywania dostrzeganych problemów, jednak nie wyczerpują puli potrzeb.

2. Projekty centralne

Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła” obok działań lokalnych, koordynowanych ze szczebla wojewódzkiego, przewiduje też szereg działań ogólnopolskich. Poniższe dwa grafy wskazują typologię działań w Programie „Bezpieczna i przyjazna szkoła”.

Projekty zlecone:

Fundacja Dzieci Niczyje

- Ogólnopolska infolinia interwencyjno-informacyjna dla uczniów.
- Ocena szkół i placówek systemu oświaty realizujących politykę ochrony dzieci przed agresją i przemocą.

Komenda Główna Policji

Projekt Profilaktyka a Ty.
Przystanek Profilaktyka a Ty.
Ogólnopolski Głos Profilaktyki "Zryw Wolnych Serc".
Poradnik zasad współpracy placówek oświatowych z Policją.

Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej

- Młodzieżowe Dyżury Pożarnicze.
- Dni otwartych strażnic.
- Przeprowadzenie próbnych ewakuacji.

Ośrodek Rozwoju Edukacji

- Szkolenia dla specjalistów z poradni psychologiczno – pedagogicznych oraz nauczycieli z zakresu profilaktyki przemocy i agresji.
- Konferencja "Przeciwdziałanie przemocy rówieśniczej wobec dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole ogólnodostępnej".
- Szkolenia dla przedstawicieli placówek doskonalenia nauczycieli z zakresu funkcjonowania i pracy z uczniami o SPE w tym niepełnosprawnymi.
- Szkolenie dla przedstawicieli placówek doskonalenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej do edukacji ruchowej w ramach programu "Mały Mistrz".

Współpraca międzysektorowa:

Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji	<ul style="list-style-type: none">• Baza edukacyjno-informacyjna na temat bezpiecznego korzystania z Internetu.• Scenariusz lekcji dla uczniów szkół podstawowych na temat bezpiecznego korzystania z Internetu.• Organizacja konkursów dla organizacji pozarządowych na szkolenia kadry pedagogicznej oraz działania edukacyjne dla młodzieży na temat bezpiecznego korzystania z Internetu.
Ministerstwo Zdrowia	<ul style="list-style-type: none">• E-poradnik "Sklepik szkolny" dla dyrektorów szkół i placówek oświatowych.• Ogólnopolskie szkolenie "Dziecko z cukrzycą w szkole".
Ministerstwo Sprawiedliwości	<ul style="list-style-type: none">• Lekcje prawa dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych.• Projekt "Edukacja szkolna przeciwko wykluczeniu prawnemu".
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	<ul style="list-style-type: none">• Przeciwdziałania przemocy w rodzinie wobec dziecka.• Wspieranie rodziny - rozwój profilaktyki na rzecz dziecka i rodziny.• Pomoc państwa w zakresie odżywiania.
Ministerstwo Sportu i Turystyki	<ul style="list-style-type: none">• Realizacja projektu "Mały Mistrz".
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Komenda Główna Policji	<ul style="list-style-type: none">• Program Profilaktyka a Ty/Edukacja.• Publikacja "Vademecum policyjnego profilaktyka".
Główny Inspektor Sanitarny	<ul style="list-style-type: none">• Bieżący nadzór sanitarny nad warunkami nauczania.• Projekty profilaktyczno-edukacyjne.
Agencja Rynku Rolnego	<ul style="list-style-type: none">• Baza dobrych praktyk stanowiąca wsparcie dla szkół w realizacji programów UE "Owoce i warzywa w szkole" oraz "Mleko w szkole".• Włączenie się w promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży.
Komenda główna Ochotniczych Hufców Pracy	<ul style="list-style-type: none">• Diagnoza zachowań młodzieży.• Organizacja zespołów samopomocowych.• Animacja inicjatyw samorządowych młodzieży.• Animacja dialogu międzypokoleniowego.• Konsultacje w zakresie poradnictwa w rozwiązywaniu konfliktów.

W roku 2015 w szczególny sposób badaniu zostały poddane działania realizowane przez Fundację Dzieci Niczyje (dalej zwana: Fundacją). W 2014 r. podpisano umowę z Fundacją na realizację dwóch projektów:

1. Prowadzenie dwóch ogólnopolskich infolinii – telefonu zaufania dla dzieci, młodzieży oraz infolinii dla dorosłych (rodziców i nauczycieli).
2. Program Chronimy Dzieci – zadanie publiczne „Bezpieczna i przyjazna szkoła – ocena szkół i placówek systemu oświaty realizujących politykę ochrony dzieci przed agresją i przemocą”.

Infolinia

Infolinia to skrótowa nazwa zadania „Prowadzenie przez specjalistów ogólnopolskiej infolinii interwencyjno-informacyjnej dla uczniów, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ich rodziców, nauczycieli oraz innych podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży”, który obejmował następujące działania:

- * **Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży** - infolinia dla dzieci i młodzieży działająca 7 dni w tygodniu od 12:00 do 22:00
- * **Telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawie bezpieczeństwa dzieci** - infolinia dla rodziców, nauczycieli oraz przedstawicieli podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, pracująca w od 12.00 do 18.00 przez 5 dni w tygodniu, z wyłączeniem dni ustawowo wolnych od pracy. Dla obsługi obu infolinii jest dostępnych 9 stanowisk i 76 specjalistów.
- * **Serwisy 116111.fdn.pl i www.800100100.pl** wspierające pracę infolinii.
- * **Kampania informująca o infoliniach.**
- * **Wydanie i kolportaż ulotek informacyjnych i edukacyjnych.**

Fundacja Dzieci Niczyje ma długą tradycję prowadzenia telefonu zaufania dla dzieci i młodzieży, popartą przynależnością do międzynarodowych organizacji takich jak *Child Help International*. Warto dodać, że Fundacja prowadzi telefon 116 111 już od 2008 roku. Fundacja szczeni się wysokimi standardami udzielanej pomocy Można powiedzieć, że wręcz sama te standardy w Polsce wyznacza. Jest to pomoc ogólnopolska, najbardziej rozpoznawany telefon zaufania w Polsce. Realizacja projektu w ramach Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” wpisuje się w długą tradycję pracy Fundacji – z jednej strony uprawomocnia te działania a z drugiej wspiera ich ciągłość.

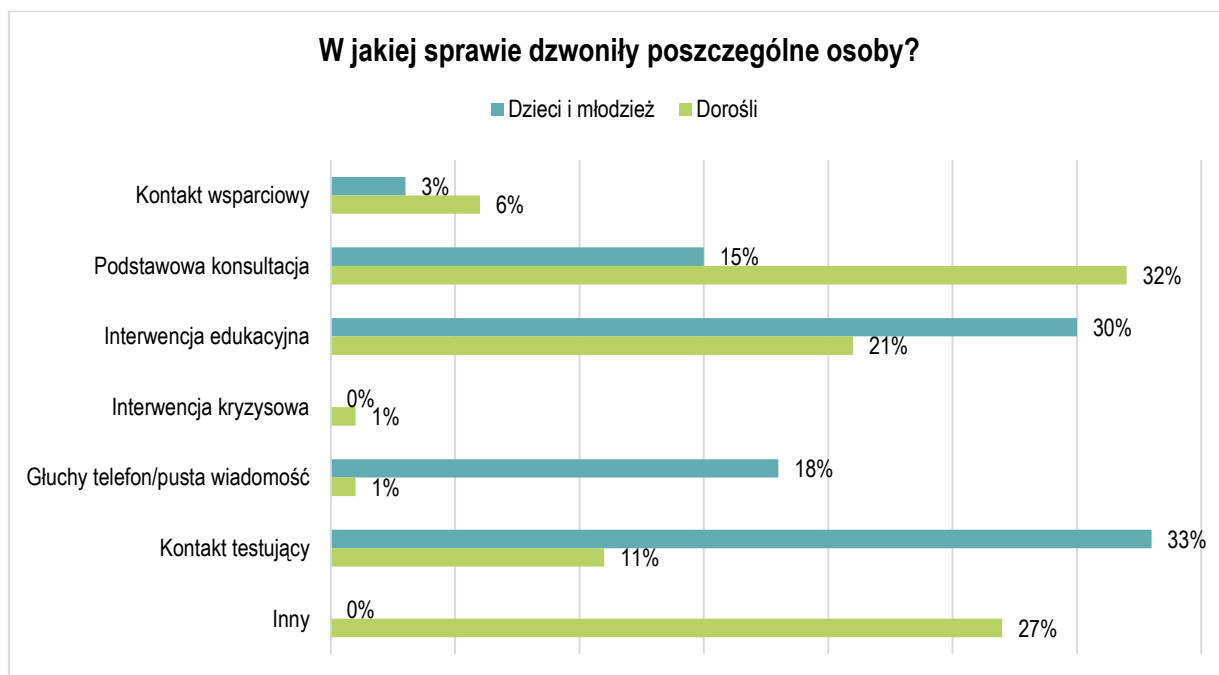
W okresie od stycznia do października 2015 r. w ramach obu infolinii udzielono 75 541 porad, w tym:

- * 71 276 to telefony od dzieci,
- * 4 264 to telefony od dorosłych.

W przypadku dzieci, najwięcej telefonów, to takie, które można zakwalifikować jako *testujące* (23 517 na 71 276) albo takie, które są *interwencją edukacyjną* (21 182), czyli udzieleniem porady i konkretnych informacji.

W przypadku dorosłych wygląda to trochę inaczej – większość telefonów można zakwalifikować jako *podstawową konsultację* (1 354 na 4 265) lub jako *inny kontakt* (1 172). Szczegółowe dane pokazuje poniższy wykres:

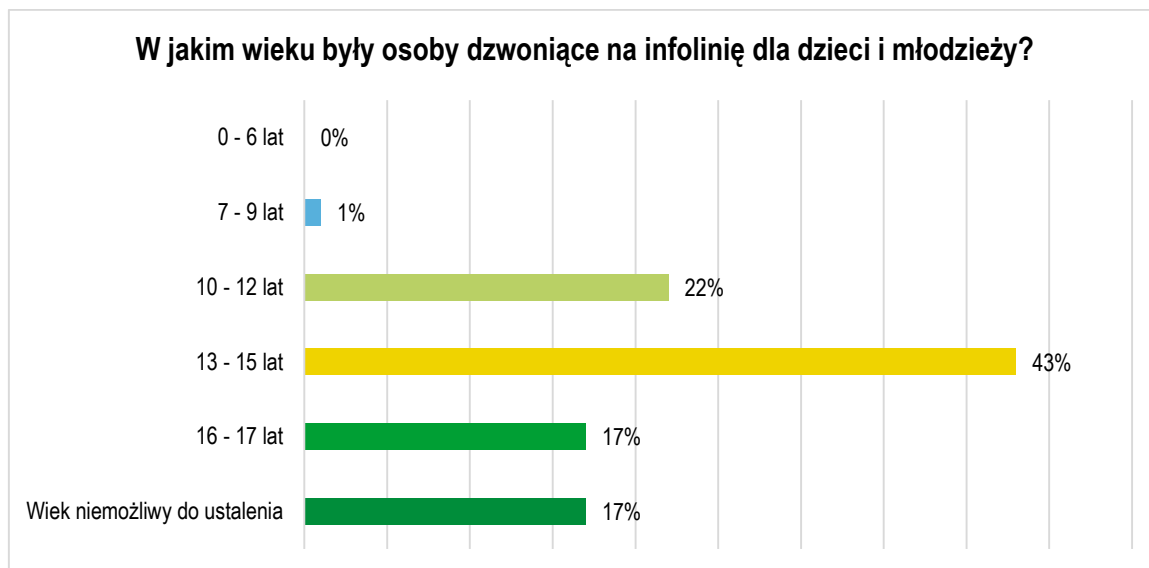

Wykres 28 Na podstawie danych przekazanych przez Fundację Dzieci Niczyje. Dane obejmują okres od stycznia do października 2015 r. Liczba N – dzieci i młodzież N=71 276, dorośli N=4 265.

Interwencja lokalna we współpracy z policją to ważny, ale marginalny obszar działań. W związku z rozmowami z dziećmi podjęto 15 takich interwencji, a z dorosłymi – 5.

Konsultacja *online* to kolejny kanał komunikacji, jest on o wiele mniej popularny niż kontakt telefoniczny. Od stycznia do października z bezpośredniej pomocy online skorzystało 4 221 dzieci i młodzieży oraz 600 dorosłych.

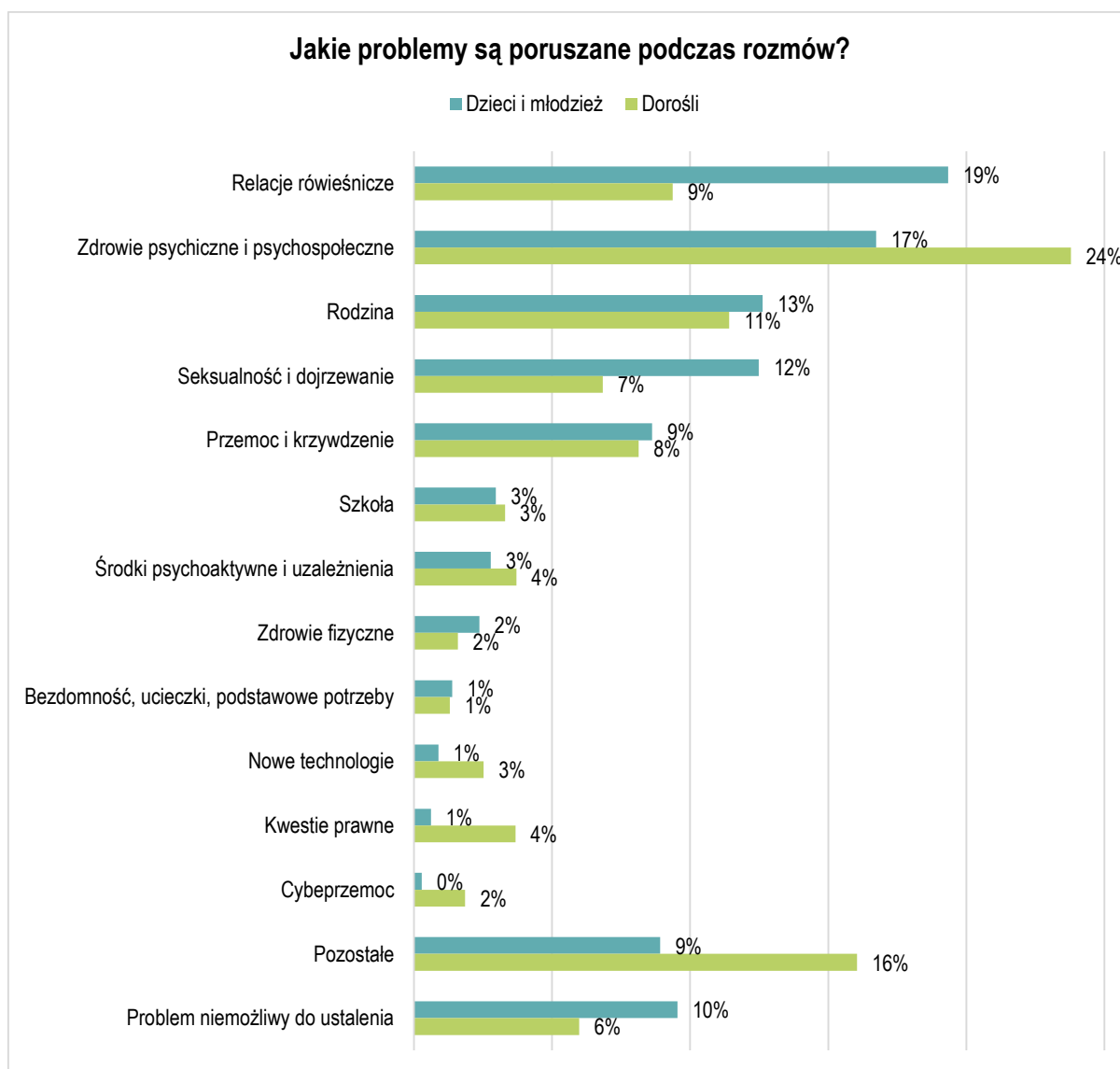
Najczęściej na telefon lub na wysłanie wiadomości decydują się dzieci w wieku 13 – 15 lat. Częściej też są to chłopcy (52%) niż dziewczynki (33%). W 16% przypadków nie można było ustalić płci. Szczegóły prezentuje poniższy wykres:

Wykres 29 Na podstawie danych przekazanych przez Fundację Dzieci Niczyje. Dane obejmują okres od stycznia do października 2015 r. N=71 276

Co ciekawe wśród dorosłych zwracających się o pomoc online lub telefonicznie, zdecydowanie częściej są tzw. *inni dorośli* (3 875, czyli 80% spośród 4 865) a nie *rodzice* dzieci (638, czyli 13%).

Według danych Fundacji głównym problemem, z jakim zgłaszają się dzieci do telefonu zaufania są problemy rówieśnicze (19% wskazań) i te związane ze zdrowiem psychicznym i psychospołecznym i psychoseksualnym (17% wskazań). W przypadku dorosłych tematyka rozmów jest nieco inna. Niemal ¼ osób porusza tematy związane ze zdrowiem psychicznym młodzieży. Kolejna liczna to „inne sprawy” – czyli tematy, których nie udało się zakwalifikować do pozostałych wątków.

Wykres 30 Na podstawie danych przekazanych przez Fundację Dzieci Niczyje. Dane obejmują okres od stycznia do października 2015 r. Liczba N – dzieci i młodzież N=71 276, dorośli N=4 265.

Na podstawie wywiadu z przedstawicielką Fundacji można wskazać kilka istotnych aspektów realizacji projektu:

1. Rozdzielenie wsparcia dla dzieci od tego udzielanego rodzicom i nauczycielom w związku z problemami dziecka wynika z różnych potrzeb informacyjnych obu grup. Przekłada się to także na różne przygotowanie merytoryczne osób odbierających telefony. Telefon dla dzieci i młodzieży jest określany jako telefon zaufania, gdyż oferuje wsparcie psychologiczne. Telefon dla dorosłych ma w większym stopniu charakter infolinii, gdzie można dowiedzieć się o adekwatnej procedurze w danej sytuacji.
2. Telefon dla dzieci i młodzieży jest finansowany z kilku źródeł jednocześnie (z umów dotacyjnych i darowizn). Oznacza to, że na ostateczny efekt – 140 tys. odebranych telefonów w roku - składa się wsparcie kilku sponsorów/donatorów. MEN finansuje dużą część tych zadań, jednak nie ich całość.
3. Fundacja planuje dalsze rozszerzenie tego obszaru działań, ponieważ telefon zaufania dla dzieci i młodzieży funkcjonujący tak jak dotychczas nie wyczerpuje zapotrzebowania.

4. Telefon 116 111 jest też w większym stopniu rozpoznawany w środowisku młodzieżowym, niż 800 100 100 wśród dorosłych, co jest wynikiem stałej kampanii informacyjnej i pracy Fundacji od 7 lat. W ramach umowy z MEN są podejmowane działania promocyjne dla infolinii dla osób dorosłych, które jak widać na przykładzie telefonu dla młodzieży przynoszą rezultaty w dłuższej perspektywie czasowej.
5. Fundacja osiąga a nawet przekracza wskaźnik liczby udzielonych porad zakontraktowany w Programie „Bezpieczna i przyjazna szkoła”
6. Obszarem, który zdaniem przedstawicieli Fundacji wciąż wymaga pracy i wspierania są sytuacje, gdy dziecko nie chce podać swoich danych a jest w bezpośrednim zagrożeniu życia. Wypracowane z Komendą Główną Policji w 2008 procedury umożliwiają interwencję Policji (na mocy wymiany informacji) po zgłoszeniu pracownika Fundacji. Trudność może się pojawić, gdy dziecko zaprzeczy że sygnalizowało np. próbę samobójczą. Zdarza się wtedy różna reakcja funkcjonariuszy – niekiedy następuje zgłoszenie do pogotowia ratunkowego, jednak czasem nie podejmowane są żadne czynności. Sytuacje takie zdarzają się na szczęście rzadko, jednak są warte odnotowania.

To jest o tyle trudne, że Policja się czasem stawia w roli takich osób – ja tu zrobiłem co miałem zrobić, dojechałem, zobaczyłem, że żyje i wracam. No i to jest trudne, ale my mamy na to porozumienie z Komendą Główną Policji, spotykamy się raz na kwartał, omawiamy trudności, jeżeli się pojawiają.

Przedstawiciel Fundacji Dzieci Niczyje

Dla przedstawicieli Fundacji z kolei ważne jest by, dziecko po tego rodzaju epizodzie miało kontakt z psychologiem lub lekarzem psychiatrą.

7. Drugą trudnością jest konieczność przygotowania, monitorowania i ewaluowania pracy bardzo dużego zespołu obsługującego telefony i świadczącego pomoc online. Ze względu na konieczną rotację telefony obsługiwane są w 3 dyżurach każdego dnia, łącznie przez 30 osób:

Praca w telefonie zaufania jest trudna i wyczerpująca. Istnieje bardzo wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia syndromu wypalenia zawodowego. Aby mu zapobiegać pracujemy w oparciu o kilka zasad: po pierwsze nie można mieć dwóch dyżurów konsultacyjnych jednego dnia, po drugie nie można mieć dyżurów „pod rząd”, przez kolejnych 5 czy 7 dni w tygodniu.

Przedstawiciel Fundacji Dzieci Niczyje

Telefon zaufania jest wyodrębnionym działaniem, nieco niezależnym od działań Programu, jednak przedstawiciele Fundacji są bardzo zadowoleni ze współpracy z MEN w tym obszarze. Zadaniem i potrzebą MEN jest poszerzenie oferty dla dzieci. Fundacja z kolei zyskuje na projekcie, gdyż włączenie telefonu w obszar wsparcia MEN podnosi prestiż i daje stabilność. Dbalność o wysoki standard tej usługi ma znaczenie dla przedstawicieli resortu. Procedura weryfikacji, a następnie monitoringu pracy konsultantów w telefonach ma wyśrubowane standardy. Roczny staż obejmuje:

- miesięczny okres próbny;
- + 140 godzin szkoleń;

- + min. 3 dyżury, kiedy stażysta przysłuchuje się rozmowom doświadczonych konsultantów;
- + 3 dyżury monitorowane, kiedy rozmowy stażysty poddawane są bezpośredniej ewaluacji prowadzonej przez doświadczonego konsultanta;
- stała superwizja pracy.

Należy również podkreślić doskonałą sprawozdawczość prowadzoną na temat działań infolinii. Jest to sprawozdawczość miesięczna i kwartalna, która pozwala na bieżąco śledzić postępy prac. Potrzeby związane z telefonem zaufania są tak duże, że zasadność finansowania tych działań nie budzi żadnych wątpliwości.

Chronimy Dzieci

Drugi projekt Fundacji to „Ocena szkół i placówek systemu oświaty realizujących politykę ochrony dzieci przed agresją i przemocą poprzez promocję i wprowadzanie w szkołach *Polityki ochrony dzieci przed krzywdzeniem*”. Obejmował on następujące działania:

- * **Lokalne konferencje inauguracyjne projekt** – w 8 miastach wojewódzkich dla pracowników szkół, kuratorów oświaty, poradni psychologiczno-pedagogicznych, samorządu lokalnego, policji, wojewódzkiego zespołu koordynującego Program „Bezpieczna i Przyjazna Szkoła”, organizacji pozarządowych, zespołów interdyscyplinarnych, a także przedstawiciele instytucji lokalnych.
- * **Szkolenia startowe dla przedstawicieli szkół i placówek** – 25 grup szkoleniowych, w tym 10 w Warszawie i 15 w innych miastach.
- * **Szkolenia problemowe** – dla przedstawicieli placówek oświatowych występujących o certyfikat. Ich tematyka zależała od wyników potrzeb szkoleniowych. Planowano w sumie 480 godzin szkoleniowych.
- * **Oferta e-learningowa i prezentacji multimedialnych** – przygotowana jako alternatywa/wsparcie dla szkoleń tradycyjnych.
- * **Studium Przeciwdziałania Krzywdzeniu Dzieci** – kurs przygotowujący przedstawicieli organizacji pozarządowych, instytucji oraz liderów profilaktyki z poszczególnych województw do edukacji pracowników szkół lub placówek i pełnienia funkcji lokalnych placówek wspierających ich działania. Realizacja obejmuje dwie edycje kursu po 80 godzin dydaktycznych każda. Szacowano, że w kursach weźmie udział w sumie 40 osób.
- * **Pikniki edukacyjne dla uczniów na temat bezpieczeństwa** – 6 pikników lokalnych dla uczniów z gmin i placówek, które szczególnie zaangażowały się w realizację programu Fundacji.

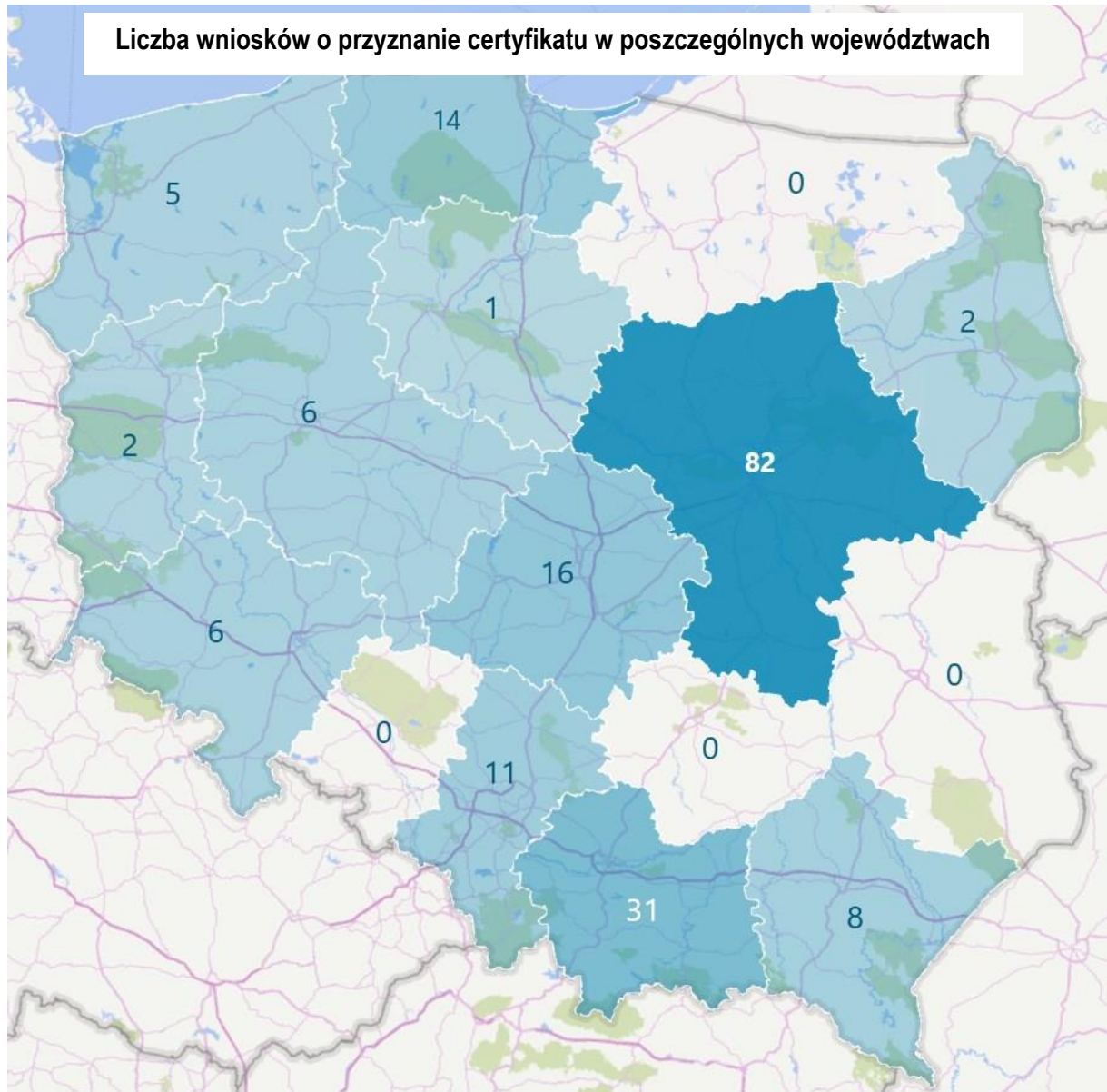
Z danych Fundacji wynika, że na portalu projektu zarejestrowało się dotychczas prawie 2000 podmiotów. Poniżej wymieniono dane ilościowe:

- * 187 podmiotów złożyło wnioski o weryfikację danych w ankiecie i przesłanych dokumentów dotyczących placówki.
- * 60 podmiotów uzyskało certyfikat:
 - ✓ 28 certyfikatów otrzymały przedszkola,
 - ✓ 15 certyfikatów otrzymały szkoły podstawowe,
 - ✓ 4 certyfikaty otrzymały gimnazja,
 - ✓ 13 certyfikatów otrzymały inne typy placówek.

- * 34 certyfikaty przyznano w województwie mazowieckim, czyli najwięcej w kraju.

Szczegóły podziału zgłoszonych wniosków o przyznanie certyfikatu w podziale na województwa prezentuje mapa:

Rysunek 2 Na podstawie danych przekazanych przez Fundację Dzieci Niczyje.

Inspiracją do powstania programu Chronimy Dzieci były badania ogólnopolskie realizowane przez Fundację Dzieci Niczyje, które wskazywały na niski poziom świadomości i umiejętności nauczycieli do podejmowania interwencji w przypadku podejrzenia, że dziecko jest krzywdzone. Drugim źródłem inspiracji były podobne działania realizowane w Wielkiej Brytanii lub Stanach Zjednoczonych.

Program Chronimy Dzieci w takiej formie był przez Fundację także realizowany wcześniej. Najpierw jako pilotaż w 2010 r. w warszawskiej dzielnicy Praga-Południe, a w kolejnych latach w różnych dzielnicach Warszawy.

Struktura programu na etapie pilotażu ewoluowała, wzbogacając się o wnioski z realizacji, jednak same działania wyglądały podobnie – zgłoszenie szkoły, szkolenia i wsparcie dyrektora i/lub nauczycieli, przygotowanie potrzebnych dokumentów (nazwa dokumentu: „Polityka ochrony dzieci przed krzywdzeniem”) przeprowadzenie szeregu działań skierowanych do dzieci, rodziców i nauczycieli, a w końcu - certyfikacja szkoły.

Jednak, jak zwracają uwagę realizatorzy z Fundacji, ze względu na mniejszą skalę działań, proces certyfikacji był pod większą kontrolą podczas wcześniejszych lat wdrażania:

Też troszeczkę inaczej wygląda proces certyfikacji, bo jak tutaj w Warszawie realizowaliśmy, mogliśmy sobie pozwolić na to, żeby do takiej placówki pojechać, sprawdzić praktycznie wszystko, natomiast teraz (...) już nie możemy sobie na to pozwolić, bo są to działania ogólnopolskie, dlatego powstał portal Chronimy Dzieci, gdzie placówki zgłaszają się do programu, wypełniają ankietę, w której mogą określić jakie działania już są w placówce podjęte na rzecz ochrony dzieci przed krzywdzeniem, a co jeszcze można by było zrobić.

Oznacza to, że certyfikacja odbywa się obecnie na podstawie deklaracji a nie audytu, inaczej niż to było na etapie pilotażu. Nawet sami realizatorzy podkreślają, że uzyskanie certyfikatu nie gwarantuje wzorcowej reakcji szkoły. Jednak o ile w trakcie realizacji warszawskiego pilotażu takie sytuacje można było zidentyfikować, o tyle w realizacji ogólnopolskiej będzie to niezwykle trudne. Zatem działanie ma charakter samo-regulacji:

Ta ankietą (weryfikująca – red.) jest dla nich tak naprawdę, żeby im pomóc w uporządkowaniu różnych działań, czy w uzupełnieniu ich.

Przystąpienie do etapu weryfikacji, który kończy się otrzymaniem certyfikatu, stanowi jedynie początek działań szkoleniowych i edukacyjnych, dzięki którym dyrekcja i nauczyciele zyskują niezbędne im umiejętności:

Jak przeprowadzaliśmy, oczywiście na zdecydowanie mniejszą skalę, takie małe badania tutaj lokalnie, to ta chęć uzyskania certyfikatu pojawiła się gdzieś tam na drugim planie. Czyli to pokazywało, że nie są to działania fasadowe, że ja tylko po certyfikat idę, tylko jednak faktycznie chcę uzyskać rzetelne informacje nt. tego jak budować system ochrony dzieci w przedszkolu, czy w szkole.

Przedstawiciel Fundacji Dzieci Niczyje

Pomimo braku formalnego audytu placówek będących w programie Chronimy Dzieci, istnieją inne mechanizmy zabezpieczające. Każda osoba mająca do czynienia z daną placówką (rodzic dziecka, przedstawiciel środowiska lokalnego) ma możliwość zgłoszenia naruszenia standardów ochrony dzieci przed krzywdzeniem poprzez portal www.chronimydzieci.pl – zarówno w stosunku do placówek już powiadających certyfikat, jak i tych, które dopiero przystąpiły do programu. Fundacja Dzieci Niczyje reaguje na każde zgłoszenie naruszenia standardów ochrony dzieci. Ponadto jednym z mechanizmów zabezpieczających jest sieć organizacji i instytucji stworzona dzięki Studium Przeciwdziałania Krzywdzeniu Dzieci (ok 40 osób w 2015).

Projekt ma więc w sobie dwie funkcje - jest programem z narzędziami służącymi edukacji i weryfikacji działań, ale także kampanią społeczną na rzecz podejmowania różnych działań tworzących bezpieczne środowisko dla dzieci i młodzieży. Jego zaletą jest to, że angażuje w działania wszystkich interesariuszy – zaczynając od dyrekcji szkoły i nauczycieli, poprzez dzieci i rodziców, a na przedstawicielach poradni psychologiczno-pedagogicznej i kuratorium kończąc.

W przypadku działań skierowanych do dyrekcji, pedagogów i nauczycieli, realizatorzy mówią wręcz o *głodzie szkoleń* dotyczących tematyki identyfikacji symptomów krzywdzenia u dziecka, reguł podejmowania interwencji i zapobiegania przemocy rówieśniczej. Współpraca z poszczególnymi województwami wygląda bardzo różnie. Choć FDN pierwszy raz informowała o swoich działaniach już 5 listopada 2014 r., a następnie na konferencji inauguracyjnej projekt 11 marca 2015 r. zainteresowanie bywa różne. Są województwa – jak małopolskie – gdzie zainteresowanie szkoleniami przekracza trzykrotnie możliwości organizatorów. A także takie województwa jak śląskie i opolskie, gdzie mimo iż nie było w nich w tym roku działań projektowych (konferencji inauguracyjnej), zainteresowane placówki same zgłaszają się do Fundacji.

Realizatorzy projektu zwracają uwagę, że stopień zainteresowania zależy często od postawy lokalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli lub delegatury kuratorium oświaty – lokalnych placówek doskonalenia zawodowego. Jednak zdarzają się też przypadki, gdzie poszczególne instytucje nie wiedzą w ogóle, że Fundacja realizuje swój projekt w ramach Programu „Przyjazna i bezpieczna szkoła”. Oto fragment wypowiedzi:

Są też takie województwa, gdzie mieliśmy trudności w ogóle z dotarciem, czy z uzyskaniem wsparcia w promocji konferencji, szkoleń, czy z pozyskaniem sali i długo musieliśmy klarować, że program Chronimy Dzieci realizujemy w ramach „Bezpiecznej i przyjaznej szkoły”.

Czy też w innym miejscu:

I było takie zdziwienie – kim jesteście, ale co to za program, my pierwszy raz o nim słyszymy.

Problemy z identyfikacją działań sięgają jeszcze dalej. Jeden przypadek wydaje się szczególnie symptomatyczny. Pierwszym krokiem, podczas zapraszania uczestników na szkolenia, jest publikacja

ogłoszenia online oraz mailing do szkół. Trafiają one często do skrzynek ogólnych placówek, które są zaśmiecanie dużą liczbą mniej wartościowych ofert. Otóż, mimo iż organizatorzy z Fundacji podjęli wysiłek telefonicznego skontaktowania się ze wszystkimi szkołami w regionie, nie udało się zebrać dwudziestoosobowej grupy na bezpłatne szkolenie. Później – podczas lokalnej konferencji, na której gościem była przedstawicielka Fundacji – okazało się, że szkolenie miało duże szanse powodzenia, jednak informacja o nim nie dotarła do osób zainteresowanych – pedagogów i nauczycieli, a została zatrzymana na poziomie sekretariatu lub dyrekcji. Zabrakło też pomocy ze strony delegatury, by promować to zadanie. Wskazuje to na szerszy problem budowania koalicji wewnątrz szkół. Zdarza się, że – jak mówią realizatorzy – że podczas szkoleń pedagodzy szkolni żalą się na brak wsparcia ze strony innych nauczycieli lub dyrekcji.

Ogromną zaletą projektu jest ewaluacja i wewnętrzny monitoring. Rzadko zdarza się, żeby organizacja w tak kompleksowy sposób podchodziła do tematu. Realizowane są ankiety dla zarejestrowanych szkół, podsumowywane uwagi zgłaszane prowadzącym szkolenia i opinie samych prowadzących. Z całą pewnością badania prowadzone przez Fundację wśród zarejestrowanych na portalu podmiotów – których wyników można spodziewać się w styczniu 2016 r. okażą się ciekawą lekturą, nie tylko na temat działań projektu, ale też na temat kondycji polskich szkół.

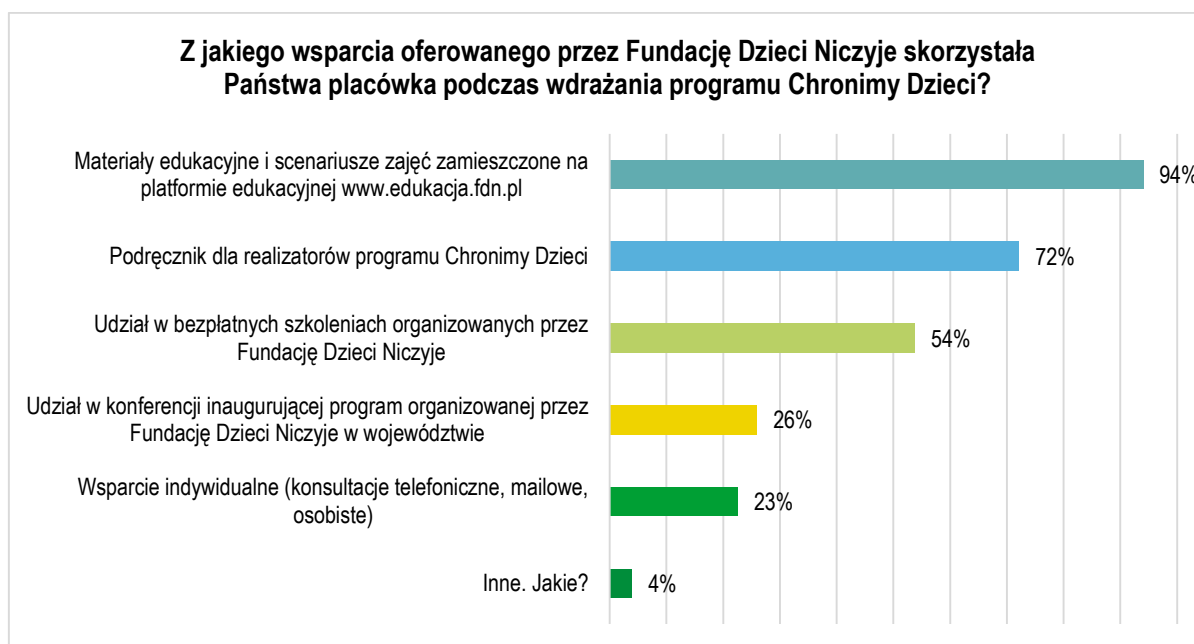
Poniżej przedstawiono kilka wstępnych danych z tego badania.

- * Z ankiety Fundacji wynika, że dzięki przystąpieniu do programu Chronimy Dzieci ¾ szkół przygotowało swoje polityki ochrony dzieci przed krzywdzeniem i podjęło edukację dzieci w zakresie i praw oraz ochrony przed przemocą i wykorzystywaniem.

Wykres 31 Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Fundację Dzieci Niczyje, N= 310. Można było zaznaczyć kilka odpowiedzi.

- * Praktycznie wszyscy (94%), którzy przystąpili do weryfikacji lub otrzymali certyfikat skorzystali z materiałów edukacyjnych, scenariuszy zgromadzonych na stronie www.edukacja.fdn.pl, a niemal $\frac{3}{4}$ z bezpłatnego Podręcznika dla realizatorów programu Chronimy Dzieci.
- * Mniejszy odsetek, bo nieco ponad $\frac{1}{4}$ respondentów wzięła udział w konferencji inauguracyjnej w województwie.

Wykres 32 Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Fundację Dzieci Niczyje, N= 381. Można było zaznaczyć kilka odpowiedzi.

Prezentowane dane z ankiety elektronicznej są jedynie wstępem do pełnej analizy programu Chronimy Dzieci. Wskazują one jednak, że program odpowiada na zgłaszane potrzeby przedstawicieli szkół, szczególnie szkoleniowe i edukacyjne.

3. Synergia projektów

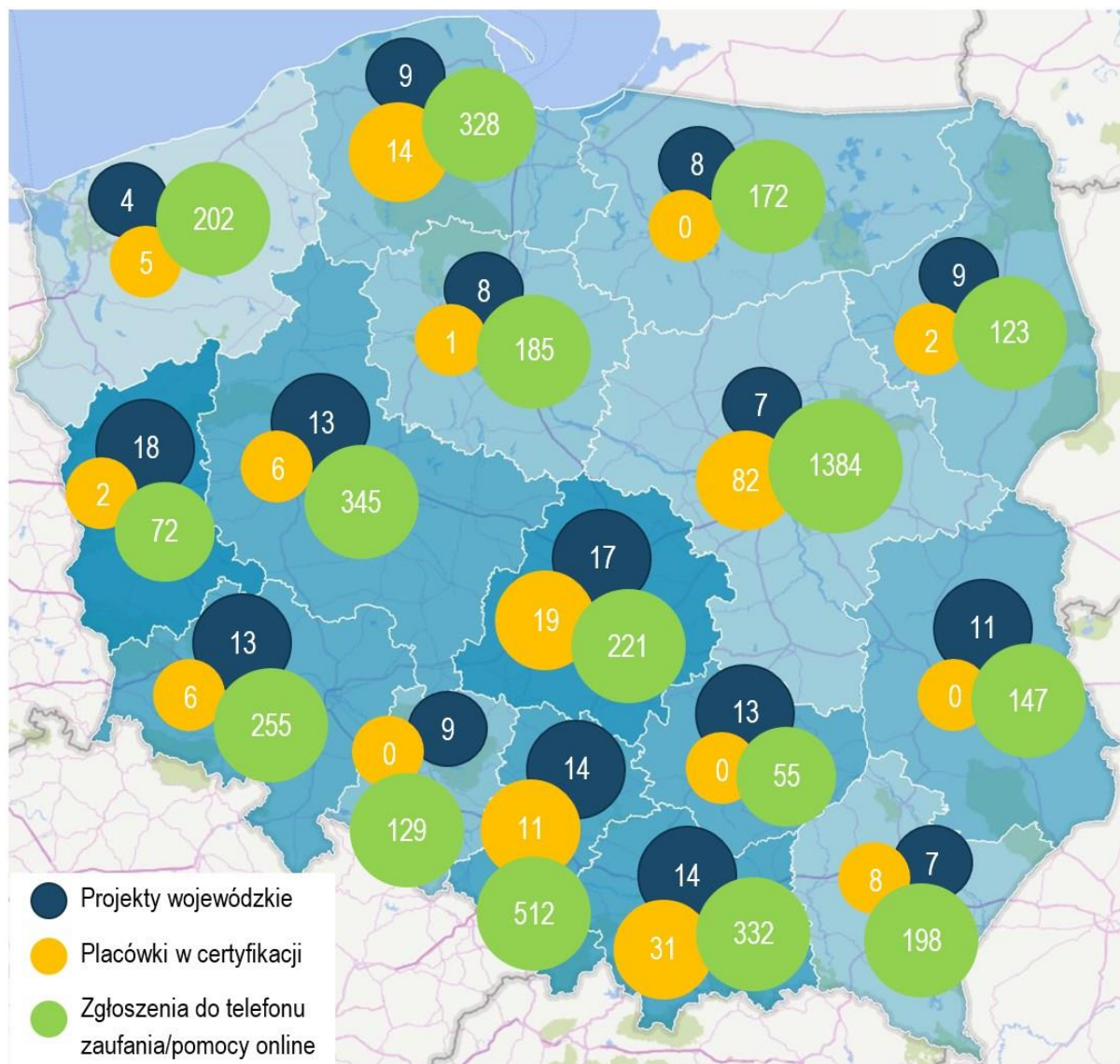
Jednym z założeń Programu „Bezpieczna i Przyjazna Szkoła” jest współdziałanie różnych instytucji i organizacji w dążeniu do wspólnego celu. Współpraca poszczególnych jednostek poparta jest w strukturze Programu poprzez działanie zespołów koordynujących, zarówno tych na szczeblu centralnym, jak i wojewódzkim.

W praktyce jednak przepływ informacji nie jest tak łatwy:

- * Poszczególni realizatorzy projektów lokalnych nie wiedzą o innych projektach realizowanych na danym terenie.
- * Koordynatorzy wojewódzcy nie wiedzą lub nie wspierają działań ogólnopolskich (pomimo uczestnictwa w Konferencji Inauguracyjnej, która była zachętą do upowszechniania informacji w województwach).

Poniższa mapa jest próbą pokazania intensywności różnych działań w poszczególnych województwach - na tyle, na ile pozwalają na to dostępne dane. Są na niej zaprezentowane dane różnego kalibru (projekty wojewódzkie mogą być skierowane do kilku placówek, na portalu Fundacji Dzieci Niczyje „Chronimy Dzieci” zarejestrowało się więcej szkół i innych placówek niż te, które wystąpiły o przyznanie certyfikatu, a większość rozmówców infolinii Fundacji Dzieci Niczyje nie podaje województwa).

Mimo mankamentów, mapa pokazuje jednak regiony, gdzie działania są liczniejsze niż w innych (województwo małopolskie, mazowieckie, łódzkie, śląskie, wielkopolskie i pomorskie) oraz regiony, w których jest mniej działań i zgłoszeń – przede wszystkim kujawsko-pomorskie, opolskie i warmińsko-mazurskie.

Rysunek 3 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla koordynatorów wojewódzkich i danych przekazanych przez Fundację Dzieci Niczyje.

4. Współpraca i informowanie

Program zakłada różnorodne grupy interesariuszy. Poniższa tabela prezentuje kolejnych aktorów na poszczególnych etapach wdrażania. Prezentacja ta ma stanowić punkt wyjścia do analizy w tym rozdziale.

Poziom centralny			Poziom lokalny		
ZARZĄDZANIE					
MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ Zarządzanie całością Programu.			URZĄD WOJEWÓDZKI W imieniu wojewody najczęściej zarządzaniem zajmuje się Kuratorium Oświaty w danym województwie.		
WSPARCIE					
ZESPÓŁ KOORDYNUJĄCY Składa się z przedstawicieli 11 ministerstw i instytucji centralnych, w tym: Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Sportu i Turystyki, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Komendy Głównej Policji, Głównego Inspektoratu Sanitarnego, Agencji Rynku Rolnego i Ośrodka Rozwoju Edukacji.			WOJEWÓDZKI ZESPÓŁ KOORDYNUJĄCY Składa się 10 do 15 osób, reprezentujących instytucje analogiczne do tych na poziomie centralnym.		
REALIZACJA					
Organizacje pozarządowe realizujące projekty w ramach konkursów. Są to m.in.: Fundacja Dzieci Niczyje Instytucje realizujące projekty, które ze względu na bliską tematykę zostały włączone do Programu np.: <ul style="list-style-type: none"> • Komenda Główna Policji, • Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej, • Ośrodek Rozwoju Edukacji. 			Jednostki samorządu terytorialnego i organizacje pozarządowe ubiegające się o dofinansowanie projektów w konkursach.		
ODBIORCY					
Dyrekcja szkół i placówek oświatowych	Nauczyciele	Pedagodzy i psychologzy szkolni	Dzieci i młodzież	Rodzice	Otoczenie szkół

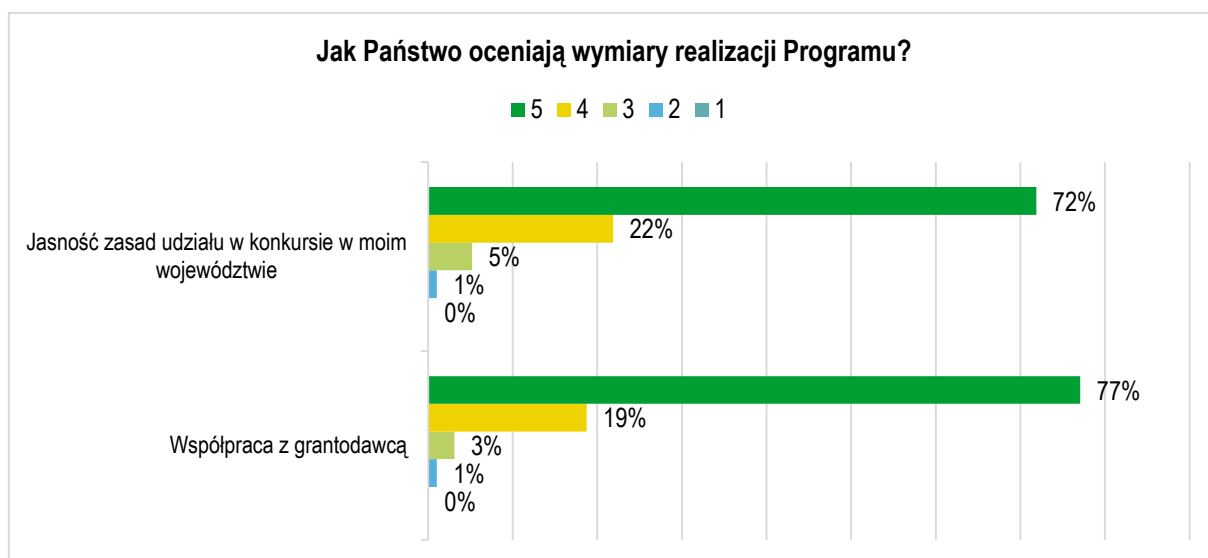
Tabela 1 Struktura programu - opracowanie własne.

Współpraca lokalnych koordynatorów z projektodawcami

Na poziomie wojewódzkim, częstotliwość kontaktów między koordynatorem a projektodawcami i między samymi projektodawcami zależy od woli i zasad każdego z urzędów, a dokładnie kuratoriów oświaty, które faktycznie zarządzają realizacją projektów wojewódzkich. Z przeprowadzonych badań ankietowych i studiów przypadku wynika, że w praktyce wyglądało to bardzo różnie.

W jednym z pytań do realizatorów proszono o ocenę realizacji Programu w dwóch wymiarach: *jasności zasad udziału w konkursie* oraz *współpracy z grantodawcą*. Jak widać na poniższym wykresie zdecydowana większość odpowiedzi w obu kwestiach skupia się na ocenach 4 i 5 a zatem najwyższych w pięciostopniowej skali. Innymi słowy projektodawcy są zadowoleni z kontaktu z przedstawicielami Programu w województwach.

Wykres 33 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla realizatorów N=96

Patrząc na powyższy wykres można stwierdzić, że ocena obu wymiarów jest dobra i bardzo dobra. Niemniej jednak kontakty projektodawców i koordynatorów wojewódzkich nie są zbyt częste. Kończą się w momencie rozstrzygnięcia konkursu, zaś wznawiane są na etapie rozliczenia. Udało się wskazać jedno województwo, które podjęło inicjatywę spotkania podmiotów, których projekty dostały dofinansowanie.

<p style="color: #00AEEF; font-weight: bold;">Dobra praktyka!</p>	<p>W województwie lubuskim odbyło się spotkanie dla realizatorów projektów wyłonionych w konkursie. Omówiono kwestie realizacji i sprawozdawczości projektów. spotkanie dało też możliwość poznania się poszczególnych realizatorów:</p> <p style="text-align: center;"><i>Mnie się świetnie współpracuje, jeśli chodzi o nasze struktury wojewódzkie. Uważam, że było bardzo dobre spotkanie w tym roku zorganizowane dla realizatorów, byliśmy wszyscy zaproszeni, bardzo dogłębnie było przedstawione to, w jaki sposób powinniśmy wszyscy z jednej strony współpracować, ale też chodziło o ewaluację, żeby nie było żadnych zaskoczeń.</i></p> <p style="text-align: right;">Koordynator</p>
---	---

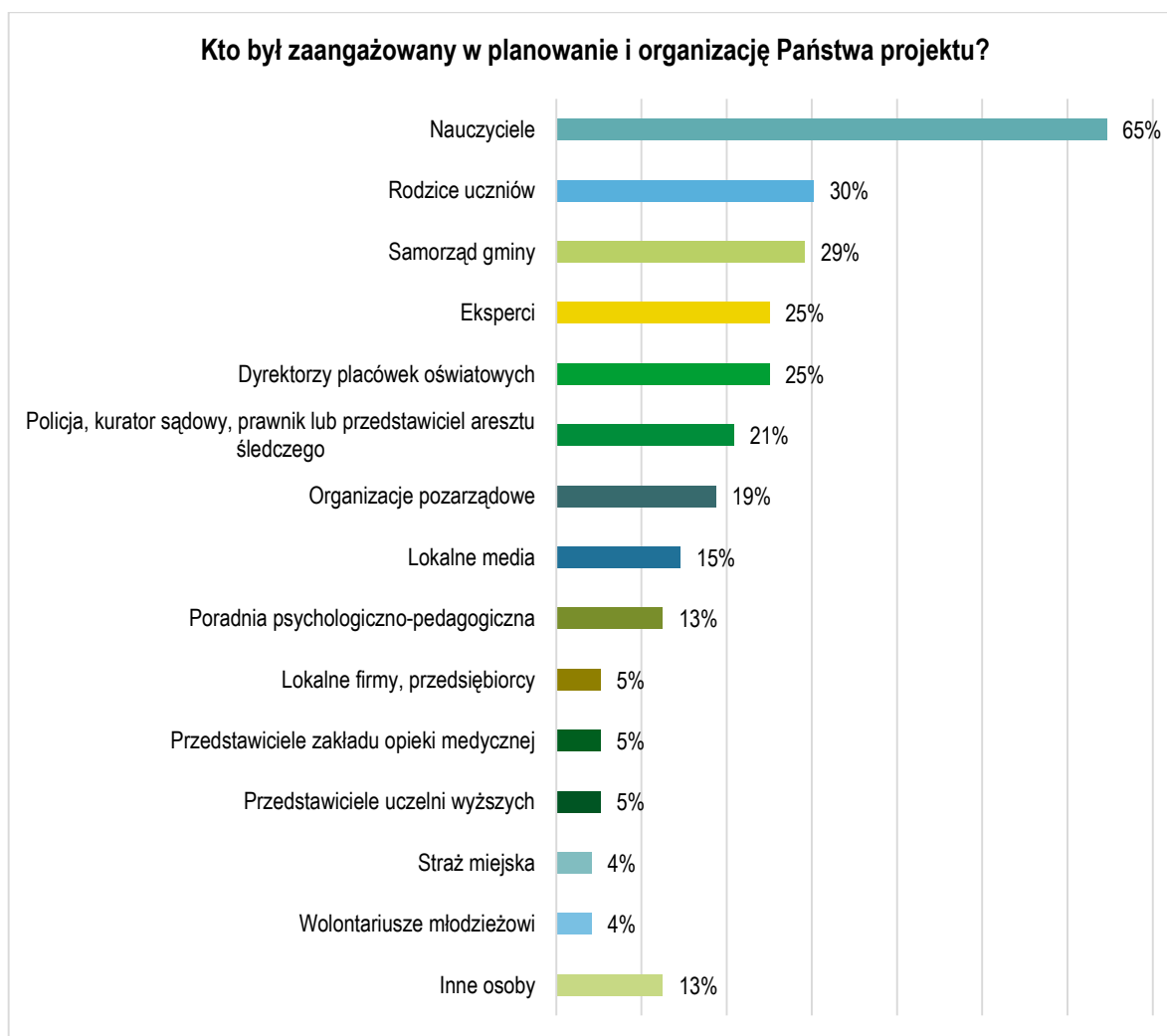
W anonimowej ankiecie respondenci poruszając różne problemy, potrzeby wskazali na potrzebę istnienia opiekuna.

Wyznaczenie w województwie opiekuna programu, do którego można się zwrócić w sprawach organizacyjnych.

Projektodawca

Ponadto podczas wywiadów realizatorzy i koordynatorzy mówili, że bardzo potrzebna byłaby wiedza, kto jeszcze w województwie realizuje zadania w poszczególnych obszarach i w jakich placówkach. Dzięki temu można by połączyć siły - uczestnicy jednego projektu mogli korzystać także z innych, które mają miejsce blisko ich placówki.

Dodatkowym wymiarem, podczas przygotowania projektów, jest współpraca ze środowiskiem lokalnym. Większość projektów (62 na 96) była konsultowana z nauczycielami. W 1/3 projektów rozmawiano jeszcze z rodzicami i samorządem gminy, w ¼ zaś z ekspertami i dyrektorami szkół.

Wykres 34 Odpowiedzi własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów N=96. Respondenci mogli wybrać kilka odpowiedzi.

Z danych wynika, że większość projektów była tworzona we współpracy z dwoma podmiotami: nauczycielami i organizacją pozarządową albo nauczycielami i dyrektorami szkół. Pozytywne jest to, że wśród badanych projektów, nie było takich, które powstawałyby w zupełnej próżni – bez konsultacji z jakąkolwiek grupą.

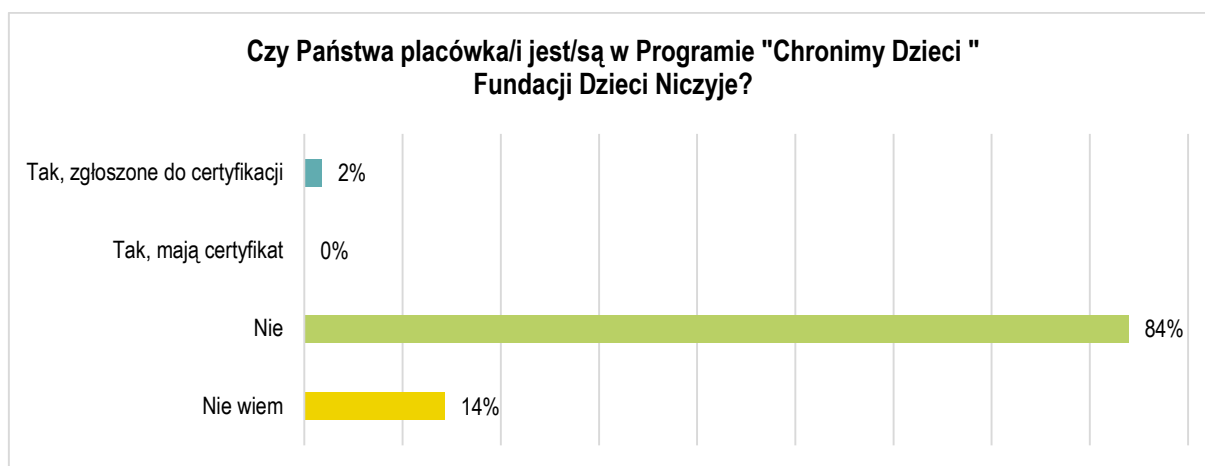
Przykre natomiast jest to, że we wnioskach projektowych, opisie stanu rzeczy czy diagnozy ten potencjał lokalny zupełnie się nie pojawia. Opisy projektów posługują się ogólnymi sformułowaniami – bez odniesienia do wskazanych chociażby w tym pytaniu grup. Opinia rodziców dzieci lub lokalnych ekspertów jest ważnym głosem i argumentem, który mógłby być rozpatrywany podczas oceny wniosków. Niestety tego rodzaju danych we wnioskach brakuje. A zatem nawet jeśli przy planowaniu projektu współpracuje szereg osób – to potencjał ten nie jest ukazywany.

Przy okazji komunikacji warto poruszyć inny wymiar współpracy: informowania otoczenia o tym, skąd projektodawca czerpie środki na realizację działań. Projektodawcy są zobowiązani do promowania urzędów wojewódzkich przyznających środki na realizację projektów. Jednak to koniec wspólnej identyfikacji. W projektach, w których były realizowane studia przypadków nie było wymogu wspólnej jednolitej identyfikacji związanej z Programem „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Żaden z rozmówców ze studiów przypadku nie kojarzył, w jakich innych placówkach województwa realizowane byłyby działania w ramach Programu i też sam jako realizator nie był do takiej identyfikacji zobowiązany. Nie było też konieczności podkreślania samej nazwy Programu – „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Brak tak podstawowych działań PR’owych w znaczącym stopniu zmniejsza zasięg informowania o Programie. Sam Program nie ma wyraźnej identyfikacji wizualnej (jak np. logo).

Współpraca projektodawców lokalnych i centralnych

Większość realizatorów projektów lokalnych nie ma wiedzy o projektach realizowanych na poziomie regionalnym (czyli inni projektodawcy w województwie) oraz centralnym (np. działania Fundacji Dzieci Niczyje czy działania Ośrodka Rozwoju Edukacji). W ankiecie elektronicznej spytałyśmy realizatorów projektów lokalnych, czy szkoły w których pracują przystąpiły do projektu Fundacji Dzieci Niczyje „Chronimy Dzieci”. Większość szkół, do których trafiają projekty lokalne, nie bierze udziału w działaniach Fundacji. Na podstawie informacji ze studiów przypadków można wnioskować, że realizatorzy mają na ten temat małą wiedzę. Szczegóły pokazuje poniższy wykres:

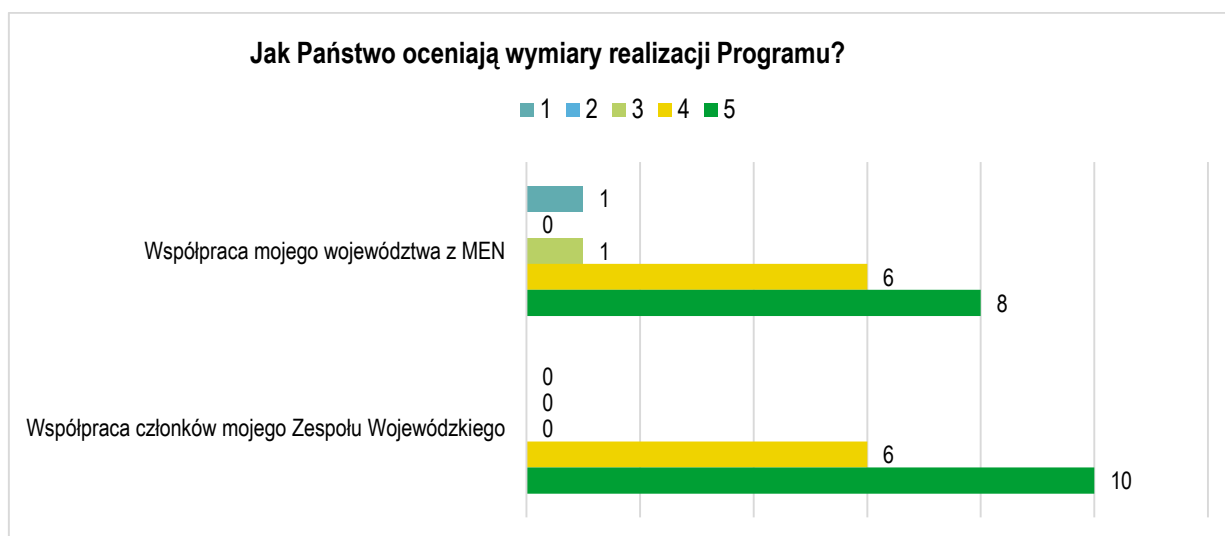
Wykres 35 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów N=56

Na tym etapie badań nie można powiedzieć, czy i jaką wiedzę mają realizatorzy projektów centralnych o projektach lokalnych. Wydaje się raczej, że realizacja na poziomie centralnym i regionalnym idzie dwoma, niezależnymi torami, mimo że ich działania powinny być komplementarne.

Okazuje się zatem, iż stworzenie platformy internetowej, która ma za zadanie integrować wszelkie informacje o Programie „Bezpieczna i przyjazna szkoła” oraz konferencje wojewódzkie, na których zawsze obecny jest kurator nie są wystarczające. Wysiłki podejmowane przez MEN i ORE muszą zostać zintensyfikowane, by docierać z potrzebną informacją do odbiorców.

Współpraca w obszarze zarządzania Programem

Współpraca w obszarze zarządzania Programem jest oceniana dobrze i bardzo dobrze przez koordynatorów wojewódzkich. Podobnie jest oceniana współpraca wewnątrz województwa - koordynatora z zespołem.

Wykres 36 Opracowanie własne na podstawie ankiety do koordynatorów wojewódzkich, N=16,

Gdy te bardzo wysokie wskazania zestawimy z wypowiedziami z wywiadu grupowego, należy podkreślić, iż współpraca ogranicza się raczej do formalnych zachowań – np. przesyłania pism z informacjami do wojewodów, czy z kolei zapytań koordynatorów do MEN. Koordynatorzy wspominają trudny rok 2014, gdy pozostawiono niewiele czasu na realizację. Czuli się wtedy niedoinformowani na temat procedur Programu. Pytani w roku 2015 jak oceniają współpracę lub czego by potrzebowali od MEN mówią:

Moim skromnym zdaniem myślałem, że ministerstwo zrobi na początku roku 2015 chociaż jakieś zebranie, spotkanie, konsultacje. Określi procedurę, ramy co do tych konkursów i projektów. Warto to usystematyzować, ujednoczyć jakoś.

Koordynator wojewódzki

MEN przygotowało dokument: „Rekomendacje dotyczące wdrażania Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, w którym nie narzuca a sugeruje szereg rozwiązań proceduralnych. Zgodnie z zapisami w Programie obowiązkowe jest też przeprowadzenie diagnozy, która stanie się podstawą do ogłoszenia celowych konkursów w województwach. Poczyniono zatem starania, by od strony formalnej wyjaśnić wiele kwestii. Wydaje się jednak, że zabrakło spotkania, na którym oczekiwania MEN mogłyby zostać przedstawione i udzielone odpowiedzi na ewentualne wątpliwości przedstawicieli województw.

Z kolei realizatorzy zadań centralnych – jak systemu certyfikacji szkół czy telefonu zaufania – wspominają, że gotowość do współpracy w poszczególnych województwach jest bardzo zróżnicowana. Są województwa, gdzie przebiega ona modelowo – np. w Małopolskim czy Podlaskim ale są też takie województwa, gdzie przedstawiciele Fundacji nie mogą się doprosić o najprostszą pomoc. Pojawiają się gorzkie słowa:

Są też takie (województwa – red.), gdzie mieliśmy trudności w ogóle z dotarciem, czy z uzyskaniem wsparcia w promocji konferencji, szkoleń, czy z pozyskaniem Sali. Długo musieliśmy klarować, że program Chronimy Dzieci realizujemy w ramach „Bezpiecznej i przyjaznej szkoły”

Koordynator projektu

Pomimo trudności można też wskazać przykłady bardzo dobrej współpracy:

Dobra praktyka!	<ul style="list-style-type: none">* W województwie małopolskim trzykrotnie przekroczono liczbę uczestników Konferencji organizowanej z pomocą kuratorium. Duże zainteresowanie wynikało z dobrego upowszechnienia wydarzenia przez służby kuratorskie (warto podkreślić szczególnie zaangażowanie Delegatury w Tarnowie).* Województwa śląskie i opolskie – mimo iż nie miały jeszcze konferencji (przewidziana na kolejny rok wdrażania) już są nią zainteresowane i samodzielnie zwracają się do przedstawicieli Fundacji, by rozwijać współpracę w zakresie certyfikacji szkół.
-----------------	---

Zamieszczane powyżej cytaty pokazują zjawisko, które można w prosty sposób zmienić. Wydaje się konieczne zorganizowanie na początku roku 2016 spotkania roboczego dla wszystkich realizatorów – zarówno wojewódzkich jak i centralnych. Tak, by mogli się poznać i opowiedzieć o swoich sukcesach w realizacji Programu.

*

Przedstawiane wcześniej w różnych ujęciach dane wskazują iż Program ma ogromny potencjał – szerokich, wieloaspektowych działań. Jednak nie wszyscy aktorzy znają swoje działania a tym samym nie mogą się efektywnie wspierać. Program wymaga też dobrego komunikowania sukcesów – obecnie niewiele się mówi o jego efektach (również w województwach). Jest to zadanie na ostatni rok wdrażania.

Wnioski i rekomendacje

	Wniosek	Rekomendacja
1.	<p>Realizacja Programu BiPSz w roku 2015 była prawidłowa – wdrożono wszystkie zaplanowane działania (zarówno te na poziomie centralnym, jak i wojewódzkim).</p> <p>Brakuje jednak efektu synergii, który by pozwolił tym wszystkim elementom tworzyć wartość dodaną w Programie.</p>	<p>W kolejnym roku wdrażania należy zadbać o:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Większy przepływ informacji pomiędzy wszystkimi aktorami Programu tj. pomiędzy MEN a koordynatorami wojewódzkimi oraz pomiędzy realizatorami działań centralnych i wojewódzkich. * Lepszą promocję marki jaką jest sam Program. * Lepsze promowanie efektów projektów lokalnych w województwach.
2.	<p>Diagnoza w Programie stanowi punkt wyjścia dla szeregu działań. Tworzenie diagnoz na poziomie wojewódzkim nie do końca przekłada się na kreowanie polityki lokalnej poprzez realizowanie wybranych projektów.</p> <p>Diagnoza w projektach również pozostawia wiele do życzenia – projektodawcy nie potrafią właściwie opisywać rzeczywistości poprzez dane zastane i tym samym wskazywać na realny problem do rozwiązania. Jednocześnie w badaniu deklarują, iż projekty na etapie planowania są szeroko konsultowane - nie ma to jednak odzwierciedlenia we wnioskach projektowych.</p>	<p>Diagnoza wojewódzka powinna być przede wszystkim:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Aktualna na dany rok. * Dostępna publicznie, aby projektodawcy mogli się do tych danych odnosić i nimi posługiwać w ramach tworzenia własnych diagnoz. * Dawać wnioski, jaki obszar wsparcia powinien być dotowany poprzez projekty. <p>Diagnoza lokalna projektodawców powinna:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Być oparta na dostępnych danych zastanych. * Wskazywać precyzyjnie problem, który ma rozwiązywać projekt. * Być następnie logicznie powiązana ze wskaźnikami zmiany.
3.	<p>Młodzież będąca odbiorcami 6 badanych projektów w studiach przypadku wskazuje na silne zjawiska, którym powinien przeciwdziałać Program. Można zatem powiedzieć, że diagnozy w oparciu, o które powstał Program były trafne.</p> <p>Problemy, na które najsilniej wskazuje młodzież</p>	<p>Ze względu na fakt, że problemy agresji rówieśniczej są często wskazywane przez uczniów oraz ekspertów – działania w 2016 warto byłoby skoncentrować wokół tych najbardziej palących zagadnień.</p>

	<p>to:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Agresja rówieśnicza * Problemy z poczuciem własnej wartości oraz integracji i przynależności do grupy/ klasy szkolnej * Agresja słowna/hejt w Internecie <p>Ważny i interesujący jest problem sporej grupy uczniów, którzy wskazują na niepoprawne relacje z nauczycielami. Takiego wsparcia w ramach projektów nie da się często zauważyć.</p>	
4.	<p>Z dofinansowanych w roku 2015 działań wynika, że najczęściej projekty realizowane są w ramach jednej placówki - najczęściej w szkołach podstawowych lub gimnazjach.</p> <p>Co ważne, częściej są to projekty kompleksowe – łączące różne formy pracy i działań a także skierowane do kilku grup odbiorców (uczniów, nauczycieli i rodziców). Odpowiadają one w zasadzie na zapotrzebowanie profilaktyki uniwersalnej.</p> <p>Projekty te jednak nie tworzą sieci placówek realizujących profilaktykę w województwie a raczej mapę niewielkich wysp, gdzie realizatorzy projektu w pogłębiony sposób starają się dotrzeć do odbiorców.</p>	<p>Z punktu widzenia kompleksowości wsparcia – lepiej dofinansować pojedyncze placówki.</p> <p>Z punktu widzenia wskaźników wojewódzkich i tworzenia polityki wojewódzkiej, bardziej interesujące są projekty obejmujące kilka placówek.</p> <p>Ze względu na relatywnie niewielką kwotę dofinansowania oraz konieczność stworzenia dobrej marki Programu, warto przy wyborze projektów wziąć pod uwagę to, czy w wyniku działań zostanie zawiązana współpraca między kilkoma szkołami lub placówkami oświatowymi.</p>
5.	<p>Każde z województw wypracowało własny system oceny oraz kryteria dostępu projektodawców. MEN dało regionom dużą swobodę w tym zakresie przez co Program jest wdrażany nieco inaczej – odpowiada to jednak założeniom adekwatności do potrzeb lokalnych.</p>	<p>Warto poinformować poszczególne zespoły koordynujące o strategiach przyjmowanych przez inne województwa i ich konsekwencjach.</p> <p>Wydaje się, że dwudziestoprocentowy wkład własny jest dość wygórowaną stawką – warto rozważyć ich zmniejszenie.</p>

	<p>Istnieje duża rozpiętość oczekiwanego wkładu własnego w województwach – co powoduje dwie strategie. Dofinansowanie wielu małych projektów lub dofinansowanie zaledwie kilku, ale kosztownych.</p> <p>Wkład własny na poziomie 20% może zamykać drogę „słabszym” gminom i podmiotom pozarządowym.</p>	
6.	<p>Ewaluacja projektów lokalnych to ciekawy aspekt. Można wskazać dobre praktyki jednak w wielu projektach trudno mówić o zaawansowanych praktykach badawczych. Najczęściej są to obserwacje oraz wywiady. Pozwalają one co prawda oszacować, czy dana interwencja cieszyła się popularnością, jednak nie przynoszą twardych danych o zmianie wiedzy czy przekonań odbiorców.</p>	<p>Wydaje się, że projekty zawierające koncepcję ewaluacji na koniec projektu powinny być szczególnie promowane w konkursach wojewódzkich.</p>
7.	<p>Problemem jest krótki okres wdrażania projektów – praktycznie przez 4 miesiące. Ma to niedobre skutki dla kreowania długookresowego wsparcia w ramach Programu, ponieważ z konieczności, w krótkim okresie realizatorzy intensywnie pracują z odbiorcami, co rodzi niebezpieczeństwo zmęczenia daną tematyką i wpływa negatywnie na uczenie się.</p> <p>W województwach niekiedy ogłaszano kilka konkursów – co również wpływa na skrócenie czasu realizacji.</p>	<p>Należy wcześniej przekazywać informacje do województw o uruchomieniu konkursów. Środki finansowe również powinny być przekazywane w I kwartale.</p> <p>Należy tak przygotować konkursy w województwach i tak szeroko je promować, by uniknąć konieczności ponownego ich ogłaszania. W ten sposób maksymalnie wydłużyć czas realizacji projektów w placówkach.</p>
8.	<p>Działanie centralne realizowane przez Fundację Dzieci Niczyje – osiąga zakładane efekty. Szczególnie telefon zaufania jest ważnym elementem polityki bezpieczeństwa</p>	<p>Warto wzmocnić działania Fundacji poprzez informowanie o jej ofercie w województwach przez koordynatorów i zespoły wojewódzkie. Należy uczynić z certyfikacji działanie, które</p>

<p>realizowanej przez MEN. Warto dołożyć natomiast starań, aby działania związane z certyfikacją placówek były szerzej komunikowane.</p>	<p>kojarzy się z Programem BiPS i tym samym wzmocnić jego trwałość.</p>
--	---